

№ 13
2009
СІЧЕНЬ—ЧЕРВЕНЬ

КРАЄЗНАВЦЬ

ПРИКАРПАТТЯ

**регіональний
науково-методичний
альманах**

Свідоцтво про реєстрацію
серія ІФ № 463
від 17.XII.2001 р.

Видавець:
Видавничо-інформаційний центр
Івано-Франківського обласного
державного центру туризму і
краєзнавства учнівської молоді

Адреса редакції:
м. Івано-Франківськ,
вул. Нечуя-Левицького, 19,
тел. 58-21-56

Засновники:
Івано-Франківський обласний
державний центр туризму і
краєзнавства
учнівської молоді

Івано-Франківська обласна
організація Всеукраїнської спілки
краєзнавців

Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати
надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.
За достовірність фактів, цитат відповідальність несуть автори

**редакційна
колегія:**

Володимир Грабовецький
(**головний редактор**)

Богдан Гаврилів
(**заступник головного редактора**)

Михайло Косило
(**шеф-редактор**)

Галина Горбань
Тетяна Завгородня
Микола Кугутяк
Володимир Любінець
Богдан Мицкан,
Михайло Паньків
Борис Савчук
Степан Хороб

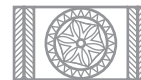
Юрій Угорчак
(**відповідальний секретар**)

Андрій Мінів
(**літературний редактор**)

Василь Вітенко
(**технічний редактор**)

Іван Вітенко
(**комп'ютерне складання та
додрукарська підготовка**)

Ірина Косило
(**відповідальна за випуск**)

ДОСЛІДЖЕННЯ ДАВНЬОЇ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ

- Богдан Гаврилів.** До питання про вшанування пам'яті короля Данила Галицького в Польщі 3
Роман Яченко. Будівництво суден в Галичині 8
Іван Монолатій. Коломийська статистика, «гречні» коломиїці та міська влада за цїсарщини. 12

ЛЮБИ І ЗНАЙ СВІЙ РІДНИЙ КРАЙ

- Богдан Купчинський.** Тишківці в етнографічній спадщині Володимира Шухевича 17
Василь Бурдуланюк. З історії Товариства охорони воєнних могил 25
Мечислав Фіглевський. Місто, яке відкриває таланти. 26
Уляна Шпільчак. Ворохта мистецька 29
Любов Косило. Гуцульська спадщина – складова рекреаційних ресурсів Карпатського національного природного парку 32

З ІСТОРІЇ КУЛЬТУРИ І ОСВІТИ

- Володимир Грабовецький.** Людомори! Не кидайте тїнь на Кобзаря 34
Турянська Олександра. Де бувала «Роксоляна»... 36
Адріян Левицький. Перша українська педагогічна виставка у Львові 39
Василь Стопчатівський. Дїячі науки та культури неукраїнського походження – уродженці Прикарпаття 42

ІСТОРІЯ КРАЮ В ІМЕНАХ

- Петро Арсенич.** Редактор «Дзвінка» 44
Олексій Ровенко. Лисенко і Західна Україна 47
Василь Бурдуланюк, Галина Бурдуланюк. Фїлологічні зацікавлення Івана Вагилевича 49
Мечислав Фіглевський. Ганна Горак – фїлософ і журналіст 50
Марта Чудовська. Стежками художників Прикарпаття: Дмитро Сивак 54
Роман Цюп'як. Микола Євшан 55

СЛІДАМИ СПОГАДІВ

- Володимир Смирнов.** З історії трьох світлин і одного автографа. 58

НУМІЗМАТИКА, ФАЛЕРИСТИКА

- Михайло Воробець.** Сїчова пам'ятка 62

МУЗЕЇ

- Теофїл Виноградник.** Невтомний працелюб краєзнавства 63

КОНФЕРЕНЦІЇ, ЗУСТРІЧІ

- Олег Єгрешій.** Презентація книг краєзнавця з Покуття 65
Михайло Косило. Дитячо-юнацький туризм і краєзнавство в Україні та формування гармонійно розвиненої творчої особистості 66

ЗНАХІДКИ

- Михайло Воробець.** Друге народження рїдкісної картини 69

ЛІТЕРАТУРНА СТОРІНКА

- Василь Бабій.** Пошуки 71

БІБЛІОГРАФІЯ

- Михайло Бігусяк, Олег Гуцуляк.** Бїбліографїстика Прикарпаття як регіональна складова українського бїбліографїчного словника 73

ЮВІЛЕЇ

- Михайло Косило.** Т. К. Завгородня: людина-педагог-вчений 75
Ірина Косило. Невтомний дослідник Прикарпаття 76
Лариса Табачин. Навперейми з часом (духовні висоти Степана Хороба) 77

Богдан Гаврилів

ДО ПИТАННЯ ПРО ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ КОРОЛЯ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО В ПОЛЬЩІ

У період розвитку державної незалежності України, відродження історичної пам'яті, традицій українського народу й національно-етнографічних особливостей зростає інтерес до історико-культурних цінностей минулого. Це не лише данина пам'яті нашим предкам, але й об'єктивна потреба часу.

У цьому плані привертає увагу сучасників доля некрополів галицьких князів, тобто встановлення їх місць поховання та збереження могил. На жаль, ця проблема недостатньо досліджена в історичній літературі й до сьогодні є дискусійною.

Ще напередодні II Світової війни галицький історик Т. Коструба, який уже знав про знайдену в Галичі (Крилосі) археологом Я. Пастернаком могилу і саркофаг князя Ярослава Осмомисла, спростовує твердження іншого галицького історика І. Кревецького, що посилася на дані Суздальського літопису, про місце поховання засновника Галицько-Волинської держави Романа Мстиславовича саме в галицькій Успенській катедрі.[1] Т. Коструба в опублікованій у «Літописі Червоної Калини» (1938 р.) статті стверджує, що за даними польського історика XV ст. Яна Длугоша князь Роман похований після трагічної загибелі в Польщі (1205 р.) у Володимирі Волинському, а не в Галичі.

Нині ще складнішими виявилися пошуки як корони, так і могили сина князя Романа – Данила Галицького. Правда, Галицько-Волинський літопис у 1264 р. чітко фіксує «...А король» [Данило] впав тоді був у недугу велику, і в ній він скончав живоття своє. І положили його в церкві святої Богородиці в Холмі, що її він сам спорудив»[2]. Разом із тим маємо повідомлення польського історика Зиморовича (1597 – 1677), який досліджував історію Львова, що князь Лев у 1282 р. нібито переніс тіло свого батька Данила з Галича й урочисто перепоховав у Львові. Але більшість українських дослідників схиляються до наявності могили короля Данила Галицького в Холмі, яка, на жаль, після II Світової війни безслідно втрачена.

У зв'язку із цим, 12 жовтня 2005 р. відбулася телефонна роз-

мова автора цих рядків із співробітником посольства України в Польщі істориком Ігорем Цепендою з приводу наявності чи слідів збереження в м. Холмі могили короля Данила Галицького. Він повідомив, що ще в 1999 р. за дорученням Міністерства закордонних справ України займався цією проблемою і з'ясував,

що в підземеллі (крипті) колишнього збудованого Д. Галицьким собору дійсно вона зберігалася, можливо, до закінчення II Світової війни, але в якому вона була стані та її подальша доля невідома. Вірніше, згадується наявність якоїсь плити, але знову ж невідомо чи це була частина саркофагу або власне надгробна плита. Колишня Благівіщенська церква переходила в руки різних християнських конфесій, перебудовувалася в 1737–1756 роках у греко-католицьку церкву, а нині функціонує в Холмі як Базилика Пресвятої Діви Марії. Відомо також, що в роки II Світової війни храм був православний. Можливо, серед колишніх священиків збереглися письмові свідчення про долю могили Данила Галицького. Стає очевидним, що вона могла бути знищена в післявоєнний період соціалістичної Польщі.

Тому впливає необхідність на державному рівні, при використанні архівних джерел, з'ясування цієї проблеми при безпосередній участі польських істориків, як і дослідження долі корони Данила Романовича.

Цікаво, що вищенаведені спроби пошуку могили Данила Галицького в Холмі з боку Міністерства за-

Король Данило Галицький

Вежі часів короля Данила в Стовп'є та Білавіно (Холмщина). Рисунок XIX ст.

кордонних справ України були пов'язані із спробою вшанувати його пам'ять у 2000 р. за участю тодішніх президентів України та Польщі Л. Кучми та О. Квасневського. До речі, цій події успішно сприяв Івано-Франківський єпископ, його Преосвященство владика Софрон Мудрий, який добився дозволу польського духовенства на встановлення меморіальної дошки на базиліці в м. Холмі. Ось як про ці події пише колишній посол України в Польщі, наш земляк Дмитро Павличко: «Жаль мені досі, що не була встановлена бронзова меморіальна таблиця, яку на честь Данила Галицького Кучма, за моїм планом, мав відкрити в Холмі біля костюла Пречистої Діви на тому місці, де стояла церква, збудована нашим великим князем, у підземеллі якої він і був похований. Люблінський єпископ Жецінський дозволив таку меморіальну таблицю встановити в Холмі. Польська держава не вмішувалася в цю справу. Все залежало від згаданого єпископа, але, хоч він дав на це дозвіл, українська сторона справу загальмувала, а згодом і перекреслила. Цікаво, що таблиця була не тільки відлита, але й сам текст на ній був проаналізований польськими істориками і визнаний як історично правдивий текст. А було там написано: «Тут президент України Данило Кучма поклонився українському князеві й королеві Данилові Галицькому 2000 року». Частина польських істориків була проти слова «український», мовляв, України за часів Данила Галицького ще не було. Однак більша частина польських учених визнала Данила Галицького саме українським князем і королем.

Не Леонід Кучма відхилив ідею поклону Данилові Галицькому – це зробили чиновники з МЗС України, які порадили президенту не їхати в Холм, бо, мовляв, це не сподобається іншим друзям України, які так уже були наставленими проти «надмірного зближення нашої держави з Польщею».[3]

І все-таки в Польщі є одне визначне місце, де меморіально відзначено ім'я короля Данила Галицького. Мова йде про колишнє місто Дорогочин, де в 1238 р. брати Данило та Василько Романовичі здобули перемогу над хрестоносцями, а в грудні 1253 р.

відбулася історична коронація князя Данила на короля Русі в церкві Пресвятої Богородиці. У 2000 р. біля церкви святого Миколая в Дорогичині освячено камінь з викарбуваним написом на дошці: «У пам'ять про 750-ту річницю Дорогичинського з'їзду і коронації Данила Романовича на короля, здійсненої папським легатом архієпископом Опізо в Соборі Святої Діви Марії. Жителі Підляшшя».[4]

У підсумку напрошується висновок, що в умовах інтеграції України у Європу та зміцнення добросусідських відносин із Польщею відкриваються можливості більш тісного співробітництва не тільки політиків, але й культурологів та істориків у справі взаємного меморіального відзначення подій і визначних людей.

ЛІТЕРАТУРА:

Теофіл Коструба. Де похоронено кн. Романа Мстиславовича? // Літопис Червоної Калини. – 1938. – г.1. – Січень. – С.11.

Літопис Руський. – К., 1989. – с.425.

Літературна Україна. – 2006. – 9 листопада.

Юрій Гаврилюк. Місто короля Данила: вікно Русі на Захід // День. – 2003. – 16 серпня.

755-та річниця коронації Данила Галицького

20 грудня 2008 року у Дорогичині (Республіка Польща) відбулася Міжнародна наукова конференція з нагоди 755-ї річниці коронації Данила Галицького. Організатори та учасники конференції – вчені Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Варшавського та Ягеллонського університетів (м. Краків), Санкт-Петербурзького державного університету заявили про заснування міжнародної асоціації істориків під назвою «Дорогичинська група», яка займеться не лише питаннями коронації Данила Романовича, а й науковими дослідженнями спадщини Галицько-Волинського князівства й увічненням пам'ятних місць, пов'язаних з українською історією.

На Міжнародній науковій конференції виступає голова Івано-Франківської обласної ради п. Ігор Олійник

Учасники Міжнародної наукової конференції в Дорогичині з нагоди 755-ї річниці коронації Данила Галицького

Центром архітектурного комплексу на Холмській горі (Польща) став пізньобароковий собор народження Найсвятішої Діви Марії, споруджений у 1735-1756 роках на місці церкви Богородиці, зведеної коштом короля Данила Галицького у XIII ст. Тут зберігається чудотворна ікона Холмської Божої Матері

Панорама Дорогочина з боку Бугу. У центрі – городище на Замковій горі.
Тут відбулася коронація Данила Галицького в 1253 р.

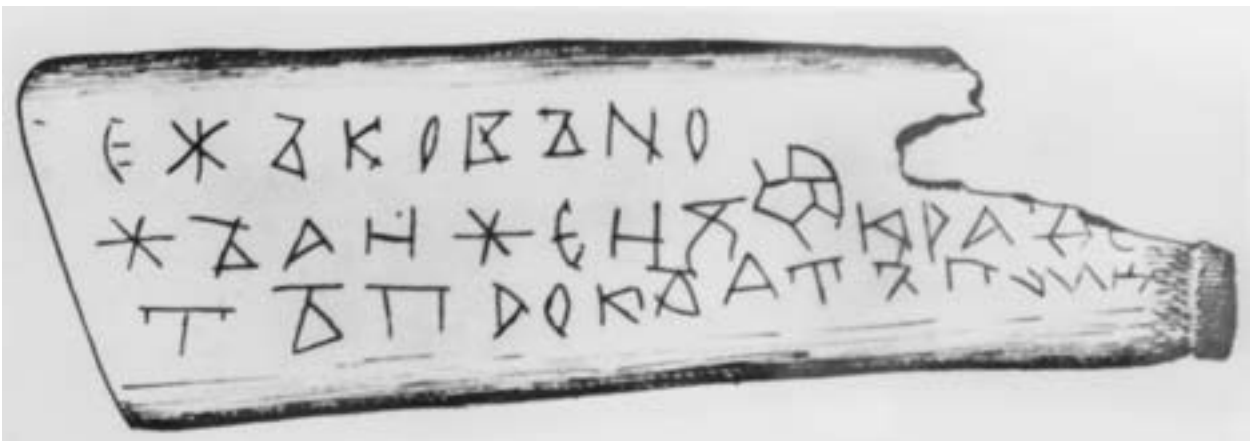
Пам'ятний меморіальний знак установлений у Дорогочині на честь коронації князя Данила Галицького в 1253 р.

*Ікона архистратига
Михайла з
давньоруського
іконостаса, яка
експонується в
епархіональному
музеї міста
Дорогочина*

*Неподалік пам'ятного знаку на честь коронації
Данила Галицького в Дорогочині відреставровано
костел ордену Францісканців, який, правдоподібно,
збудований на місці Данилової церкви Святих
Апостолів, де у 1253 р. його було короновано*

Давньоруський напис на кістці, знайденої археологами в місті Дорогочині

Роман Яченко

БУДІВНИЦТВО СУДЕН В ГАЛИЧИНІ

Вивчаючи історію Прикарпаття, можна помітити, що майже на всіх її етапах торгівля займала провідне місце. Це і не дивно, бо через Галицьку Русь ще з незапам'ятних часів проходили міжнародні торговельні шляхи зі сходу на захід.

Найважливіший із них – з Києва на Прагу, який пролягав через Волинь і Краків. В Дорогобужі від шляху Київ – Прага відокремлювався інший шлях, що дещо відхилявся на південний захід і проходив вододілом між ріками Опір, Горинь, Случ, Південний Буг, лівими протоками Дністра і далі – до Перемишля.

У XII ст. в силу багатьох причин його замінив Дністровський шлях, який раніше мав місцеве значення. Цей шлях ішов від північного узбережжя Чорного моря, Дністром до Галича, Самбора і далі до Перемишля, звідти в Польщу та Чехію. Цими шляхами велась як міжнародна, так і місцева торгівля.

Важливі міжнародні шляхи проходили також з Південно-Західної Русі через Карпати на південь. Серед них можна виділити такі: з долини ріки Стрий до села Висоцьке, звідти через Кривку, Либоруху до Верецького або Висоцького перевалу. Цей шлях називався Руським шляхом і був одним із найдавніших і основних шляхів сполучення із Закарпаттям. Зі Стрия шлях ішов вгору по річці Опір через села Тухля, Хашоване, Ялинковате або Рожанка, між горами Бишець і Чорна Ріпа на ріці Великий Аг і до Хуста. З міста Долина везли товари вгору по річках Свіча, Мізинка у село Вишків, рікою Бистра через Лопушну в Хуст, з Надвірної через Зелену, Рафаїлів, лісистими хребтами і селами Татарів, Яблоницю, Ясиня в долину ріки Чорної Тиси і по ній в Сигот.

З розвитком виробництва, а тим самим і торгівлі, збільшується кількість міжнародних торговельних шляхів, які проходили по Прикарпаттю та через Карпати. На кінець XVII ст. їх було 14. Серед них – шлях з Поділля на Люблін, Львів–Херсон, через Дубно; Київський – через Дубно–Бердичів; Львівський – до Кракова і т.д.

Львівські купці наприкінці XIV ст. проклали новий шлях – Молдавський – через Коломию, Снятин, Чернівці, Серет, Сучаву з відгалуженням через Теробовлю, Кам'янець-Подільський, Хотин.

У зв'язку із збільшенням виробництва солі виділились спеціальні, так звані «соляні шляхи», якими возили сіль на продаж та на склади.

Протягом століть склались, а пізніше і узаконились, шляхи перегону худоби.

У зростанні як внутрішньої, так і зовнішньої торгівлі важливу роль відігравав транспорт. Існуючий гужовий транспорт не міг забезпечити доставку вантажів на далекі відстані. Найбільш економічним та безпечним в епоху феодалізму був річковий транспорт, особливо для Карпат та Прикарпаття, де *транспортувалось дерево*, сіль у бочках та інші громіздкі товари.

Важливими судноплавними артеріями на Прикарпатті були ріка Сян, по якій сплавливали товари до Гданська та ін-

ших міст Польщі; ріки Буг і Дністер. Дністром масово почали сплавити товари в кінці XVIII – на початку XIX ст.

Люстрація королівщин 1565-1566 рр. відзначала, що в Гуличівському фільварку для львівського пана зроблено 80 комег. В цій же люстрації говориться, що для відправки солі із Старосільської солеварні необхідно 60 шкут і для доставки кожної шкути від Галича до Перемишля платиться по 30 грошів. 8 травня 1528 року королівським указом введена єдина монетна система, згідно з якою 1 злотий польський (величина змінна) = 1 талеру, 1 дукат = 2 талерам = 20 шостакам = 40 троякам = 120 грошам = 360 шелягам = 2160 денаріям.

У 1570 р. в люстрації Старосільської солеварні зазначено, що для транспорту солі адміністрація купує шкути в шляхти, за які платять по 15, 18, 20, а за деякі по 25 гривен. Шкути ці шляхта виробляла у власних лісах. У підданих купували їх дешевше – 13-14 гривен, але рідко і небагато, тому що піддані не мали лісів. Ці дані засвідчують, по-перше, що королівські солеварні купували річкові судна за гроші і, по-друге, що уже в XVI ст. вони користувалися шкутами. Тому твердження польського дослідника Буршти, що руські солеварні в XVI ст. для сплаву солі використовували виключно комеги і тільки в середині XVIII ст. починають використовувати шкути та інші судна, не відповідають дійсності.

Для будівництва річкових суден необхідні були спеціальні будівельні матеріали. Це борти, дранки, корпаки та кривулі. Борти – це бруси довжиною 17-22м, товщиною до 8см, їх виготовляли з ялиці, сосни, смереки, різали ручними пилами з дерев, які мали щонайменше 65см в діаметрі. Корпаки виготовляли з ялиці, сосни, смереки, які мали внизу в діаметрі 15-30 см, довгими – по 3-9м. З корпаків робили основу судна, а з бортів – дно та борти.

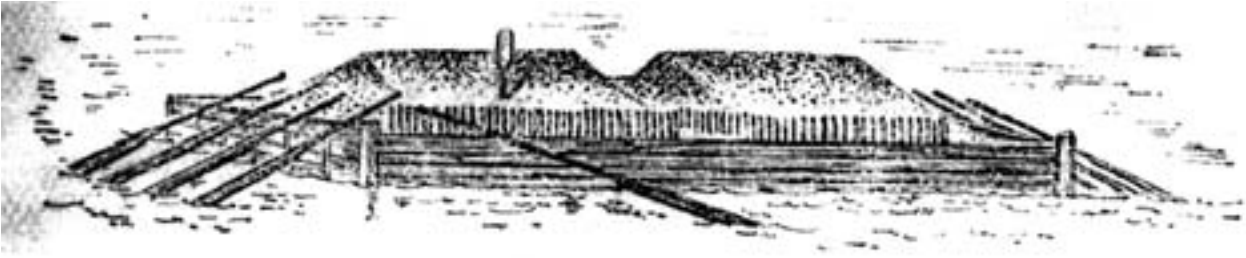
Досить складною справою було заготовлення корпаків. Насамперед треба було знайти дерево без сучків, з галузям висотою 8-9м. Робітник вилазив на верх дерева і свердлив його до середини. Переконавшись, що в середині ствола воно було доброякісне, його викопували.

Історики по різному описують місце, де будували судна. Перші стверджують, що будували ці судна на спеціальних «верстатах», на яких проводилось в'язання судна і там же відбувалось викінчення його будівництва. Другу пишуть, що «верстат» не мав спеціального обладнання, знаходився у місці, по-перше, вигідному для доставки матеріалів, необхідних для будови, по-друге, такому, що мало можливості спуску на воду. Очевидно, що будували судна біля дерев'яного стовпа, вкопаного в землю на березі річки – «палі».

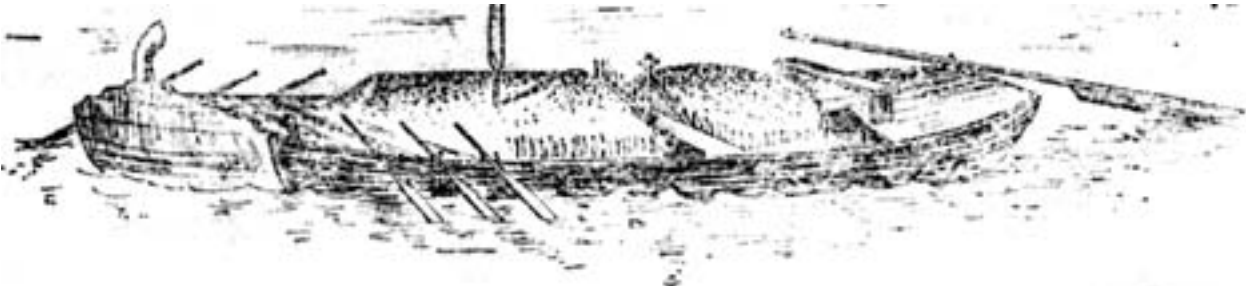
На річці Сян протягом усього середньовіччя будувались такі судна: комеги, дубаси, шкути, галери, парусні судна.

Комега – це судно без парусів, чотиригранної форми, мало однакове прямокутне викінчення як передньої, так і задньої частин. Воно було простої конструкції, слу-

Комега. (За рисунком Логрмана з 1770 р. у виданні: Ilgori B. Splaw i splawnicy na Wisle // Ziemia. – 1914)

Дубас. (За рисунком Логрмана з 1770 р.)

Шкута. (За рисунком Логрмана з 1770 р.)

жило для одноразового використання. Таке судно пліло тільки за течією, по прибутті на місце його продавали. Обслуговували комеги 9-11 чоловік.

Дубаси були трохи меншими, ніж комеги. Задній кінець їх був стятий, а передня частина видовжена. Вантаж-на підйомність – 20 лаштів (1 лашт в Польщі – 60 корців), сплавників 8-14 чоловік. Його назва походить від слова «дуб». Вони й будувались з дубового дерева і вперше відомі з «руських земель». Дубаси, як свідчать документи, мали різні розміри. В 1700 р. в Торках зафіксовано дубас «чотирнадцятку» – на 14 весел, шириною 10,5 ліктя, довжиною 40 ліктів (1 лікоть – 59,95 см), іще один, теж «чотирнадцятку», шириною 10,5 ліктя, довжиною 39.

Дубаси мали надбудову – будо, яка служила помешканням для обслуги.

Шкути – це найбільше парусне судно. Воно мало спереду звужену форму, носову верхню частину дещо заокруглену. Основою для будівництва шкути були корпаки. Їх борти обшивались дошками. Ззаду знаходилась буда – невелика кімната з двома вікнами, де зберігали різні знаряддя та продукти. Спереду шкути, над місцем для стікання води («зиза»), знаходився дерев'яний «стіл», в який вставлялася щогла. По обидва боки цього «стола» було місце для вантажу, який накривали солом'яними матами. Коли перевозили зерно, то в середину ставили «сторожі» для провітрювання.

Вздовж бортів на лавках сиділи веслярі. Управляли шкутою кермом з дерев'яного помосту, який був влаштований перед будою.

В описі шкути з 1752 р., побудованої в 1749 р., є запис, що вона добре збережена, на ній є буда, двері з залізними скобами, всередині знаходиться ліжко, чотири полиці. Буда та кухня покриті дошками. На кухні є таке начиння: котел мідний на 30 гарців із залізними вухами, котел на 16 гарців, теж мідний, котел залізний для смоли та інший посуд. Це була шкута на 18 весел.

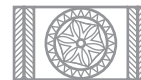
Шкути мали різні розміри. Так, із трьох шкут, які знаходились в Торках, одна шкута була дубова – «шістнадцятка», шириною 11,5 ліктя та довжиною 46 ліктів. Друга шкута теж дубова, шириною 11 ліктів, довжиною 50 ліктів, третя – соснова, «шістнадцятка», шириною 10,5 ліктя, довжиною 46 ліктів.

Серед суден, які обслуговували «руські» солеварні, не зустрічались шкути – двадцятки. То були найбільші шкути, які плавали по Віслі, але вони не надавались до сплаву у верхів'ях рік.

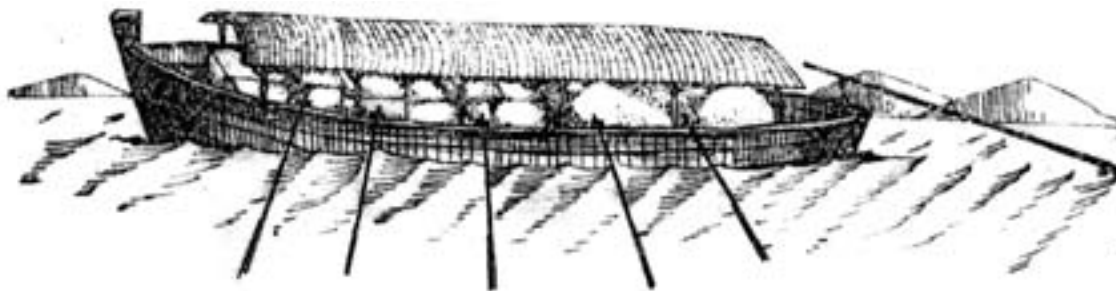
Галери на Віслі зустрічаються вже у 1616 р. Це судно без парусів, за формою подібне до шкути, тільки без заокругленого викінчення передньої частини, за формою нагадувало не дуже широкий прямокутник. Галери мали різні розміри, розрізняли малі та великі галери. В Сосновці було дві галери шириною 8 ліктів та довжиною 32, п'ять галер шириною 11,5 ліктя, довжиною 35 ліктів. Їх обслуговували 5-10 чоловік. Вони теж мали наверху будо, до якої була прикріплена так звана «дригавка» (кермо) для керування судном.

Парусні судна. Шкути, дубаси, бати пліли не тільки за допомогою парусів, а й весел, яких було стільки, скіль-

Галера. (За рисунком Логрмана з 1770 р.)

Галера. (Реконструкція за проектом В. Дідушинського у виданні: *Dzieduszycki W. Podróż dla doswiadczenia spławu Dniestrowego w r. 1875 // Przyjaciel Ludu. – 1843. – Т.1.*)

ки було чоловік для обслуги судна. Судна, які не мали вітрил, – галери, комеги, півбики – плили тільки за допомогою весел, а проти течії їх навіть тягнули, для чого наймали селян.

Вся команда складалася з ротмана, (капітана), керманіча, відповідно до типу суден була і кількість обслуги.

Однак для сплаву по Дністру та Бугу, в основному, будували галери. Крім того, на Дністрі плавали ще й «проми» (пароми).

Польські феодалі були зацікавлені в торгівлі з півднем України, в тому, щоб мати доступ до Чорного моря. В цій справі велику роль відіграв В. Дудушицький, який у 1785 р. побудував судна, що відрізнялись від плаваючих по Віслі. Дністер, як водна артерія з сильною течією, крутими поворотами, підводними скелями вимагала зміни конструкції суден. В. Дідушицький після подорожі по Дністрі видав свої рекомендації з будівництва таких суден: «Судна, які мають плавати по Дністрі, повинні бути набагато глибші від тих, які плавають по Віслі, на 46 цалів (1 цаль – 2,7 см.). Борти такого судна після завантаження мають бути вищі від рівня води на 26 цалів, корма та зад судна мусять мати гостре викінчення і після завантаження на 1,5 ліктя вищі від бортиків. Така конструкція охороняє від хвиль на Дністрі. На ці судна можна вантажити 900 корців зерна, крім продуктів для сплавників на два тижні».

Другий дослідник дністровського судноплавства К. Бавер у 1804 р. збудував у Роздолі судно на зразок чеських суден, які плавали по Ельбі. Це було судно довжиною 32-33 віденських ліктя, шириною 6-7 віденських ліктів (віденський лікоть – 77,9см.). На такому судні, обладнаному парусами, доплили до Одеси, там, завантаживши його товарами (4800 пудів), плили проти течії вгору по Дністру. В деяких місцях наймали коней, щоб тягнути судно. Ця подорож за перебуванням в Одесі тривала від 20 квітня до 20 листопада 1804 р. Бавер у

1805 р. описав цю подорож і рекомендував використати його досвід при будівництві дністровських суден.

Як використовувались ці рекомендації на практиці, невідомо. Однак нема сумніву, що судна, які будувались для плавання по Дністру, були дещо іншої конструкції, і, закономірно, що частина тих рекомендацій, враховуючи складність дністровського судноплавства, використовувалась будівельниками суден, тим більше, що вони призначались для використання у пониззях Дністра і, можливо, на Чорному морі. Коли на Сяні, Віслі та Бузі судна (шкути, дубаси, галери та ін.) вироблялись в основному для внутрішнього користування, то вже судна, які везли товари по Дніпру до Чорного моря, не повертались. Там їх продавали для дальшого використання в Дністровському лимані та на морі. Тому їх виробництво вимагало більш ґрунтовного та старанного виконання. У тодішній пресі немає жодних повідомлень про те, що якесь судно потонуло на Дністрі, хоч сплав по ньому був непростим. В одному з повідомлень писалось: «Найкраще судно при першому сплаві може бути так пошкоджене, що навіть після дорогого ремонту плисти не може. Інші судна, які є набагато слабші, плавають по декілька разів. Є випадки, коли дубас затоне, а проста галера щасливо плаває, тому не можна встановити, скільки років може плавати судно».

Як згадувалось, тільки у 1845 р. по Дністру було відправлено 486 галер – 20 завантажених, 466 порожніх спеціально виготовлених на продаж. Починаючи з 1845 по 1852 рр., в Тирасполі на Маяках продавали щорічно по 576 галер.

Масове будівництво суден на Дністрі розпочалось пізніше, ніж на Сяні та Бузі, хоча Дністер як судноплавна річка використовувалась ще в період Київської Русі. Як твердять документи, під час нападу Чингізхана на Київську Русь волиняни та галичани пливли на 1000 суднах по Дністру. За польського короля Ягайла Дністром відправляли зерно до Візантії, а польський король Казимир по-

силав збіжжя на Кіпр через Аккерман. Однак після встановлення турецького панування над Чорним морем цей шлях занепав.

На початку XV ст. Дністром сплавливали зерно до Кочубіївського порту. В XVI ст. республіка Венеція розробила проект сплаву зерна по Дністру.

Після загарбання Галичини феодалною Польщею в силу різних політичних обставин використання Дністра для перевезення товарів до берегів Чорного моря припинилось. Як твердить польський дослідник Е. Горнова, в документах є згадка про Юрка Пригреці – власника судна, яке плавало по ріках Липі та Дністру. Тут необхідно врахувати ту обставину, що Польщі у XVIII ст. належав лівий берег Дністра, але не увесь, а від верхів'я до місця, де в Дністр впадає ріка Ягорлик, а правий берег був під турецьким пануванням. А це не сприяло розвитку торгівлі.

В таких умовах суднопластво по Дністру в цей період не могло розвиватись.

Але оскільки перевіз річним транспортом був набагато дешевим, будівництво суден на Дністрі не припинялось, вони використовувались в рамках існуючих можливостей.

Цьому сприяв і такий немаловажний економічний фактор. У 1677 р. перевіз товарів Дністром з Польщі в Молдавію не обкладався митом, і це було основним стимулом будівництва суден для сплаву по Дністру товарів.

У звіті княгинівського фільварку з 1687 р. є запис про те, що вироблено линви з конопель для спуску судна в Руді, те саме стосується і села Вільхівка. До цієї Руди зі села Отині відправлено полотно, може для виготовлення вітрил.

Крім того, в рахунках Лукавецького фільварку (1686р.) є запис про те, що власникові судна «для направи суден» видано 200 злотих і впродовж цілого року щомісяця виплачувалось «пахолкам» по 20 злотих, у березні 1687 р. видано сплавникам 50 злотих, сторожам за пильнування шкут – 2 злоті.

У 1738 р. в листі до економа Роздольського ключа граф Жевуський нагадує йому, щоб він простежив за будівництвом двох човнів, які він замовив в Усті (біля Заліщиків).

Після загарбання Галичини Австрією Дністром сплавливали ліс суднами на Поділля, а назад з товарами повертались до Журавна.

В листі до графа Жевуського цісарсько-королівська дирекція по продажу покутської солі в 1779 р. запитує, як відправити куплену сіль до Константинова: сушею чи річним транспортом до Лучинця. В другому листі з 1780 р. ця ж дирекція обіцяє відправити до Ладави два пароми солі. В цьому ж листі дирекція пропонує графу Жевуському купити чотири пароми по дві тисячі злотих, у той час, коли за виготовлення галери на річці Сян платили по 468 злотих. Це теж підтвердження того, що на Дністрі судна будувались складнішої конструкції.

Як писав В. Дідушицький, перед кількома роками пан Козобрицький, вільховецький староста, зробив спробу сплавити із своїх лісів Дністром дерево, муку та інші продукти до Аккермана. За ним на чотирьох батах, навантажених по 50 корців пшениці, військовий Дьєжек доплив тільки до Аккермана, побоюючись плисти далі в лиман.

У 1785 р. князь Насовський-Сеген для остаточного вивчення та ознайомлення зі сплавом по Дністру однією галерею без вантажу зі своїми людьми доплив до Аккермана і далі до Царгороду.

Цей же Дідушицький 16 квітня 1785 р. двома суднами, маючи ще шкут та чотири галери, завантаживши їх 1700 ц пшениці, доплив до Бендер.

У 1804 р., Бауер збудованим в Роздолі судном, доплив до Одеси і повернувся назад.

В цьому році з Галичини в Одесі було вже 94 судна.

Це був початок масового використання Дністра для транспортування товарів до берегів Чорного моря.

Коли на початку XIX ст. розширилась торгівля по Дністру, австрійським урядом була створена спеціальна комісія, яка розробила заходи, спрямовані на покращення суднопластва по Дністру та Бугу. Комісія запропонувала будувати судна та здійснювати сплав з таких місцевостей як село Козоброди біля Заліщиків, Галич, Губин, Голешів, Журавно, Букачівці, Жидачів, Розділ.

Тогочасні газети повідомляли, що чотири порожні галери збудовані в Галичині. Із Заліщиків писалося, що ряд торгових галер стоїть на причалах, інші будуються.

У червні 1845 р. теж із Заліщиків відправлено 51 галери. В липні через Залішки пройшло 44 галери, а в серпні – ще 34 галери. Виробництво такої кількості галер тільки в Галичі та Маріамполі не було можливе, їх повинні були виробляти в багатьох місцях. Про це свідчать навіть окремі топоніми. Так, біля Жидачева є урочище з назвою Кораблище.

За даними 1775 р. для транспортування солі, в основному, використовувались галери. В одному з транспортів, відправленому з Сосновицького та Торського соляних складів, було 29 суден, серед них 19 галер, 7 дубасів та 3 шкути.

Якщо в XVI ст. судна будували селяни та дрібна шляхта, які продавали їх як державним солеварням, так і феодалам, то вже у XVIII ст. з ростом торгівлі і тим самим запитів на судна, для їх будівництва почали створювати різні компанії.

Напевно, в ці роки була організована «фракторська компанія» по будівництву суден.

В заяві до скарбової комісії фракторська компанія в 1779 р. писала:

«Майстри закінчують будувати галери. Замовлення буде виконано. Однак ми хочемо знати, чи буде замовлення на другий рік, чи ми маємо старатися про матеріали для будівництва суден? Було б більш доцільним поставити майстрам ліс для будівництва суден, тому що вони не мають грошей для купівлі.

Крім того, необхідний матеріал на човни, весла, шуфлі й т.д.» В кінці листа повідомлялось, що компанія уже збудувала 92 галери.

Що така компанія була організована та займалась будівництвом суден, немає сумніву. Так само безсумнівним є те, що судна, які будувались на Дністрі, були складнішої конструкції, краще зроблені, оскільки всі вони призначались на продаж і для дальшого використання на Чорному морі і що їх виробництвом займалась значна кількість людей.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. М.Ф. Котляр. *Галицька Русь у другій половині XVI – першій чверті XV ст.* Наукова думка. Київ – 1988.
2. Краузе С.В. *Монети та грошовий обіг Галичини.* Коломия. 2000.
3. Ю.Г. Гошко. *Промисли й торгівля в українських Карпатах. (XV–XIX).* Київ. Наукова думка. 1991.

Іван Монолатій

КОЛОМІЙСЬКА СТАТИСТИКА, «ГРЕЧНІ» КОЛОМІЙЦІ ТА МІСЬКА ВЛАДА ЗА ЦІСАРЩИНИ

Іноколи мої сучасники голосливо заявляють, що колись княже, королівське, а потім і «цісарсько-королівське вільне місто» Коломия, наприклад, за етнічно-просторовою характеристикою завжди (до новітньої української незалежності) було гебрійсько-польським. Це, як на мене, дуже спримітизована думка, яка ґрунтується лише на відомостях окупаційних статистик і небажанні осмислити власну історію. Насправді у тій Коломії, якої вже немає, було дуже багато поляків, як, до речі, і гебреїв, українців, німців чи австрійців. У різні часи це співвідношення змінювалося. Тому-то Коломия як міське поселення не має ані гебрійських, польських, німецьких чи інших рис, хоча у певному сенсі можна дискутувати про певну прив'язку передусім культурних традицій до польської, австрійської чи іншої гілки.

А от візьмімо присутність багатьох архітектурних стилів у забудові сучасної Коломії. Цей певний сплав є абсолютно самобутнім, бо прив'язаний до конкретної місцевості, до цього неповторного коломиїського середовища. Якщо взяти середмістя, то тут 90 (а, може, й більше) зі 100 відсотків будинків збудовані в австрійський період, а не в польський. Але є нині й багато будинків, зведених у польський період, як і в інші періоди також (наприклад, советський). Коломию не можна огульно називати чи австрійською, чи польською, чи навіть українською, це місто передусім є коломиїським.

Ми повинні усвідомити давню істину, що міста – це продукти місця, *genius loci*, це щось надзвичайно самобутнє, і що його могли творити кілька творців різних за національністю, але основним творцем було власне це місце. І кожну з цих сторінок треба підкреслювати, а не затирати, і треба свідомо вивчати скажімо той же знаменний для українців-галичан австрійський період. Безперечно, це габсбурзька Коломия, і передусім у матеріальному масиві. Та чужинецька, спершу німецько-австрійська й згодом польсько-гебрійська адміністрація, прийшовши до міста 1772-го і покинувши його 1918-го року, найбільше спричинилася до формування рис столиці Покуття. Насамперед, це специфічна і неповторна архітектура, яка походить власне зі сфери габсбурзької цивілізації, із відповідними засадами містопланування та уявлення про те, як має виглядати місто. Але витворили його передусім місцеві

ві українці, для яких австрійські часи були багато в чому сприятливими, а виходячи із статусу підневільної нації, й обнадійливими. Цей хронотоп, поза сумнівом, дав можливість виховати місцеву еліту, здобути короточасну незалежність у шкільництві, церковно-конфесійній і видавничій справах, власній культурі, громадських справах тощо.

За відносно короткий час цісарщини (особливо після «Весни народів» 1848 р.) відбулося національне відродження коломиїської української спільноти – через діяльність українських читалень і шкіл, української гімназії, українського театру, українських громадських установ і національно-культурних товариств, українських друкарень і видавництв, українських національних виставок; українське, хоча й штучно обмежене, представництво в крайових, окружних та повітових органах влади, яке відстоювало інтереси власного народу.

Після 1867 р. й аж до 1918 р. українське національне відродження, боротьба за національні права і громадянські свободи були для коломиїців-українців, які перебували поміж місцевими поляками і гебреями, основою їхнього міського життя. Було сформовано місцеву еліту – українське греко-католицьке священицтво, вчительство народних шкіл та гімназіяльне професорство, українських видавців, які твердо і переконано стояли на державницьких позиціях і усвідомлювали себе українськими патріотами. Вже у другій половині XIX ст. відбулося входження коломиїських українців до таких груп професіоналів: урядники державної адміністрації, магістратів, староств, службовці пошти, колії; правники – судді, адвокати, нотаріуси; інженери в галузях, що почали динамічно розвиватися у краї: гірничо-видобувна, машинобудування, будівництво, шляхи сполучення (насамперед – залізниця); лікарі. Пізніше, за польської займанщини, доступ неполяків до адміністративних посад фактично було закрито. Єдиною доступною посадою у суспільному управлінні для українців залишилася посада сільського в'їта в громаді, оскільки вона була виборною, а не призначуваною.

У цей період почали відбуватись асиміляційні процеси всередині міського населення – на перший план в управлінні висувались не гебреї, а поляки; поза цим українці й далі входять у трійку найбільших національних спільнот Коломії. Проте гебрійські капітали і торгів-

ля, експортно-імпортні акції і надалі визначають економічне зростання міста.

І, нарешті, місто набуло сучасного вигляду в прямому розумінні – з його архітектурним ландшафтом і культурно-мистецьким середовищем. Цьому сприяло й політико-територіальне адміністрування першої австрійсько-німецької адміністрації (до 1860-х рр.), започаткування залізничного руху через Коломию (1865 р.) і відповідна муніципальна політика (особливо містобудівельна) переважно місцевих поляків і гебреїв (після 1867 р.).

Вартісною і цікавою до запропонованої теми є проблема національної статистики Коломиї цісарського періоду.

За австрійської займанщини при переписах населення, які практикувалися від середини XIX ст., особливу увагу звертали на міста, в яких внаслідок історичного розвитку була зосереджена значна частина поляків та гебреїв і які через це «розчиняли» певною мірою українську етнічну людність, знижували її національно-українську однорідність. Під цим оглядом важливим є вивчення національного складу населення Коломиї і Коломийської округи, що важливо ще й тому, що постійно зростала роль міста і околиць у політичному, економічному та культурному житті Галичини.

Цікавим є приклад Коломийської політичної округи. В 1857 р. у ній налічувалося 24 139 осіб римо-католицького віросповідання, 223 485 осіб греко-католицького віросповідання, 1 546 осіб римо-вірменського віросповідання, 33 греко-православних, 28 вірмено-православних, 597 лютеранів, 704 реформованих євангелістів, 1 унітарій, 31 195 гебреїв.

Рух населення Коломийської округи був таким: 1 528 шлюбів, з них за соціальним статусом: 861 – шлюб неодруженого з неодруженою, 214 – шлюб овдовілих, 301 – шлюб вдівця з незаміжною, 152 – шлюб вдови з нежонатим; за віровизнанням: 232 римо-католики, 1 273 греко-католики, 6 євангелістів аугсбурзького визнання, 17 гебреїв (разом – 1 528 осіб).

Народжуваність 1857 р. складала 4 038 осіб, з них 2 126 хлопців і 1 912 дівчат, у тому числі: народжені живими у шлюбі (законнонароджені) – 1 990 хлопців і 1 790 дівчат (разом – 3 780 осіб), народжені живими поза шлюбом (незаконнонароджені) – 117 хлопців і 106 дівчат (разом – 223); народжені мертвими у шлюбі – 17 хлопців і 16 дівчат (разом – 33 особи),

народжені мертвими поза шлюбом – 2 хлопці (разом – 2 особи). За віросповіданням: римо-католики – 370 осіб чоловічої статі і 378 особи жіночої статі, греко-католики – відповідно 1 525 і 1 400, євангелісти аугсбурзькі – 15 і 15, гебреїв – 55 і 26.

Того ж року смертність винесла 4 269 осіб – 2 178 чоловіків і 2 091 жінку. З них: римо-католики – 291 особа чоловічої статі і 307 жіночої статі; греко-католики – відповідно 1 681 і 1 578; євангелісти аугсбурзькі – 14 і 5; гебреїв – 192 і 201.

Відповідно до закону від 13 березня 1889 р. про 19 більш-менш значних міст Східної Галичини (подаємо їх у визначеній австрійським законодавством послідовності: Бучач, Тереховля, Бережани, Тернопіль, Золочів, Броди, Жовква, Сокаль, Яворів, Городок, Снятин, Коломия, Станиславів, Стрий, Дрогобич, Самбір, Сянок, Перемишль, Ярослав) та закону від 3 липня 1894 р. про 83 малі міста і містечка краю, Коломия належала до 11 міст з населенням від 10 000 до 25 000 мешканців. Наприкінці XIX ст. зокрема понад 20 000 мешканців мали Броди, Перемишль і Коломия.

Згідно з сучасними підрахунками віровизнання та національності населення міст і містечок Східної Галичини в 1880-1910 рр., українці 1880 р. мали абсолютну більшість жителів лише в Яворові (62,7%) та Снятині (51,9%), а відносну більшість – у Тереховлі (39,0%). У решті 16 міст українці серед трьох основних національностей (українці, поляки та гебреї) становили меншість. Наприклад, у Коломиї їхній відсоток становив 18,3.

Поляки 1880 р. становили в окремих містах значну, абсолютну або відносну більшість усього населення 19 міст. Так, у Коломиї вони хоч і не мали відносної більшості, та посідали за кількістю жителів друге місце – 25,8%.

У групі 19 міст 1880 р. найчисленнішими були гебреї. У 7-ми містах (Бучачі, Тернополі, Бродях, Жовкві, Коломиї, Станиславові, Дрогобичі) вони становили більше половини населення. У Коломиї вони посідали перше місце за кількістю містян – 51,9%.

Упродовж 1881-1910 рр. міське населення Коломиї зросло кількісно, змінилося співвідношення між основними національностями. Розгляньмо подані нижче таблиці 1–3.

Бачимо, що приріст міського населення за 30 років становив 84,7%; так, гебреїв збіль-

Табл. 1.

Населення Коломиї у 1880-1910 рр.

Роки	Всього населення		За віровизнанням та національністю							
			Греко-католиків (українців)		Римо-католиків (поляків)		Ізраелітів (гебреїв)		Інших	
	Абсол.	%	Абсол.	%	Абсол.	%	Абсол.	%	Абсол.	%
1880	23 109	100	4 226	18,3	5 951	25,8	12 002	51,9	930	4,0
1910	42 676	100	8 769	20,5	13 713	32,2	18 930	44,3	1 264	3,0
Приріст населення Коломиї упродовж 1880–1910 рр.										
	19 567	84,7	4 543	107,5	7762	130,4	6928	57,7	334	35,9

Табл. 2.

Населення Коломиї у 1901 р.

Назва дільниці або передмістя	Кількість будинків	Кількість родин	Кількість мешканців
Ринок	665	1 383	6 943
Надвірнянське	1 379	2 347	10 861
Кутське	646	1 208	4 887
Снятинське	532	1 002	4 321
Станиславівське	654	1 054	5 108
Маріягільф	40	30	208
РАЗОМ	9 906	7 024	32 328

шилося на 57,7%, українців – на 107,5%, а поляків – на 130,4%. Тому першою національною спільнотою тепер були не гебреї, як це було 1880 р., а поляки, які тоді посідали 2-ге місце.

Окремо про кількість будинків, родин і загом коломиїців на поч. ХХ ст. дізнаємося з газети «Руська Рада»:

Підсумувати огляд статистики коломиїського населення можна порівняльною таблицею даних за 1869, 1882, 1900, 1910, і для порівняння – за 1921 рр.

Табл. 3.

Населення Коломиї у 1869, 1882, 1900, 1910, 1921 рр.

Роки	Всього населення	%
1869	15 909	100
1882	24 662	155,01
1900	30 235	190,04
1910	42 676	268,25
1921	41 097	258,32

Як бачимо, відбувалося постійне зростання кількості городян, і лише 1921 р. маємо спад, зумовлений Першою світовою війною і, можливо, еміграцією коломиїців-гебреїв до Палестини.

Ще одне спостереження: суттєво збільшилося населення міста внаслідок масової міграції до Коломиї з приміських гмін. Напередодні Першої світової війни Коломия була третім за чисельністю населення містом Східної Галичини – Львів (206 тис. у 1910 р.), Перемишль (54 тис.), Коломия (43 тис.), а далі йшов Дрогобич (35 тис.), Тернопіль (34 тис.), Станиславів (33 тис.) та Стрий (31 тис.).

І кілька слів про коломиїських людей. У Коломиї упродовж ХІХ – на початку ХХ ст. мешкали довгожителі: 105-літній українець з Надвірнянського передмістя Василь Міняйлук (1798-1803), 115-літня полька Маґдаліна Вежбічка (1789-1804), 125-річна полька (?) Аґнес Махуриха (1754-1809), 100-річний українець зі Снятинського передмістя Іван Микитюк (1727-1827). А 3 травня 1891 р. свою 101-у річницю відзначав коломиєць Самуель Стефановіч,

який мав вісім доньок, двох синів, 29 внуків і 39 правнуків.

У Коломиї за австрійського періоду народилися відомі неукраїнці, про яких знають у сучасному світі: римо-католицький єпископ і архієпископ Львова Ян Євангеліста Новіцкі (син Еміля і Сабіни з Гонсьоровських) (25.12.1894 – 14.08.1973, Любачов, тепер Польща), комуністичний політик і журналіст Гайріх Зюскінд (псевдо – Гайнріх, Курт) (30.10.1895 – 3.10.1937, Москва, Росія), діяч Євангелістсько-Реформованої Церкви, кальвініст-духівник, капелан 1-ої польської Панцерної дивізії генерала Ст. Мачка Роман Мазерскі (9.08.1899 – 1959, Лондон, Велика Британія), гебрейсько-американський піаніст Емануель Фойерманн (22.09.1902 – 25.05.1942, Нью-Йорк, США), гебрейсько-американський митець-модерніст, скульптор Хаїм Гросс (17.03.1904 – 5.05.1991, США), гебрейсько-американський композитор і піаніст Джиммі Берґ (псевдо – Отто Форст-Берґ, Гельмут Раабе, Раймунд Данберґ) (справжнє ім'я і прізвище – Самуель Вайнберґ) (23.10.1909 – 4.04.1988, Нью-Йорк, США), митець Флоріян Коженювскі (1910 – 1995, Краків, Польща).

Також у Коломиї за часів австрійського панування народилися відомі українці, які, на жаль, і нині залишаються маловідомими широкому загалові: поет, перекладач, редактор газет Омелян Карашкевич (1893 – 1969, Нью-Йорк, США), член УВО, педагог, публіцист, редактор, громадський діяч Євген Яворівський (19.09.1893 – 11.11.1954, Детройт, США), меуаристка Софія Данилович (1894 – ?), стенограф української делегації на переговорах у Бересті Литовському 1918 р., письменник і видавець Ігор Федів (8.09.1895 – 12.12.1962, Монреаль, Канада), член УВО й ОУН, д-р права, перекладач з есперанто, публіцист, член Проводу ОУН і генеральний суддя ОУН Зиновій Книш (16.06.1906 – середина 1980-х рр., Нью-Йорк, США), відома малярка Маґріт (Марія) Сельська-Райх (23.06.1903 – 3.02.1980, Львів), видатний митець, поет і перекладач Святослав Гординський (30.12.1906 – 8.05.1993, Верона, США), співробітниця розвідки і контррозвідки ОУН, політв'язень, авторка поезій і спогадів Стефанія Кадоб'янська-Пришляк (1.09.1914 – 12.12.1992, Коломия). І цей перелік можна було б продовжити ...

Табл. 4.

Почесні громадяни міста Коломиї (1859–1907 рр.)¹

№ п/п	Прізвище, ім'я	Професія, рід заняття, місце праці	Дата надання звання
1	Курцвайль Рудольф	бурмистр Коломиї	25.08.1859 р.; 16.11.1862 р.
2	Каміньск Щепан	перший асесор Коломиї	19.11.1862 р.
3	Паулі Адольф	керівник цісарсько-королівського Коломийського повітового уряду	16.06.1863 р.
4	Суммер Александер	цісарсько-королівський радник Намісництва у Львові	05.11.1864 р.
5	Поглодовскі Зенон	синдик цісарсько-королівського Банку Народного у Відні	25.06.1864 р.
6	Богдановіч Криштоф	посол до Крайового сойму, член Коломийської Ради повітової, власник земель у Джуркові	01.01.1874 р.
7	Вислободзькі Юліан	цісарсько-королівський радник, директор допоміжних урядів у Відні	25.06.1864 р.
8	Мош Кароль	віце-президент цісарсько-королівського намісництва у Львові	05.11.1864 р.
9	Менсдорф-Поуіллі Александер	цісарсько-королівський намісник у Львові, граф	05.11.1864 р.
10	Ґолуховські Агеназ	цісарсько-королівський намісник у Львові	Без дати
11	Ляндесберг Максиміліян	доктор права, Львів	Без дати
12	Шанковський Амброзій	директор реальної гімназії у Коломиї	13.11.1871 р.
13	Земляковскі Флоріан	цісарсько-королівський міністр у Відні, доктор філософії	10.07.1873 р.
14	Шенк Юзеф	таємний радник Франца Йосифа, президент цісарсько-королівського Вищого крайового суду у Львові	01.02.1875 р.
15	Райнер Ян	президент цісарсько-королівського окружного суду у Коломиї	24.06.1876 р.
16	Кучковські Євгеніуш	цісарсько-королівський староста у Коломиї	24.06.1876 р.
17	Ясінські Францішек	президент Коломийської повітової Ради, власник земель у Загайполі	24.06.1876 р.
18	Дзедушицкі Владзімеж	Львів	28.06.1876 р.
19	Людвіг Максиміліян	цісарсько-королівський радник скарбового уряду в Коломиї	14.12.1878 р.
20	Лянікєвіч Юзеф	цісарсько-королівський комісар староства в Коломиї	07.03.1882 р.
21	Бочіано Йозеф	цісарсько-королівський полковник 24 піхотного полку в Коломиї	15.03.1884 р.
22	Залеські Філіпп	цісарсько-королівський намісник у Львові	25.08.1884 р.
23	Зіблікевіч Миколай	маршалок крайового сойму у Львові, доктор філософії	25.08.1884 р.
24	Щепановскі Станіслав	власник копалень і рафінерій нафти у Печеніжині	26.11.1885 р.
25	Петрускі Октав	член Крайового виділу і заступник маршалка у Львові	16.04.1886 р.
26	Вайґель Леопольд	цісарсько-королівський професор гімназії в Коломиї	15.05.1886 р.
27	Смолька Францішек	президент Ради держави у Львові, доктор філософії	11.11.1888 р.
28	Вольф Емануїл	цісарсько-королівський директор гімназії в Коломиї	15.07.1891 р.
29	Бадені Казімеж	цісарсько-королівський намісник у Львові	31.01.1893 р.
30	Баньковскі Северин	цісарсько-королівський радник намісництва і староста в Коломиї	18.09.1894 р.

¹ Окремо звання почесного громадянина Коломиї отримали Францішек Стадінченко (1818-1883), Юзеф Піскозуб (1852-1923), Юзеф Кніґніцкі (1870-1931), про що зазначено на їхній гробах, які збереглися досі на коломийському польському цвинтарі. На жаль, у «Книзі почесних громадян Коломиї», яка нині зберігається у музеї історії міста, відомостей про цих коломийців немає. Отож, почесних громадян Коломиї в австрійський період щонайменше було 39 осіб, з них лише один – українець, о. Амброзій Шанковський.

31	Сапіґа Адам	організатор крайової виставки 1894 р. в Коломиї	20.11.1894 р.
32	Пінінські Леон	колишній цісарсько-королівський намісник Галичини	01.07.1903 р.
33	о. Павловські Жигмунд	римо-католицький ксьондз, декан і канонік Коломиї	20.03.1907 р.
34	Зайнфельд Натан	радник уряду, доктор філософії	21.12.1907 р.
35	Павліковські Фердинанд	цісарсько-королівський радник намісництва, почесний громадянин міст Самбора і Гвіздця	21.12.1907 р.
36	Мойса-Росохацькі Стефан	командор ордену Франца Йосифа, посол до крайового Союзу, Ради держави, Президент Ради коломиїської повітової	21.12.1907 р.

Для закріплення нових політичних і адміністративних традицій, внесених у життя Коломиї за австрійського панування, було запроваджено й інститут почесних громадян міста, який передбачав формальну процедуру вручення спеціального диплома. Документально відомо, що від 1859 до 1907 рр. рада міста надала це звання 35 особам польського і німецького походження, і лише одному українцю. Це були, зокрема, земельні магнати і власники нафтових копалень, бурмистри і повітові старости, римо-католицькі достойники і польські гімназійні професори, посли

до Галицького союзу, вищі військові чини, намісники й урядники намісництва у Львові, маршалки Галицького союзу і президенти повітової ради.

Міська та окружна влади Коломиї того часу були репрезентовані, переважно польськими шляхтичами, австрійськими німцями або германізованими чехами. Представників українського населення в міському управлінні майже не було.

Табл. 5.

Міська і окружна влади Коломиї (1773–1918 рр.)

Рік	Бурмистри, бургомістри, синдики-президенти, керівники самоврядної громади, голови міста	Крайсгауптмани, повітові старости, керівники округи, начальники повіту	Рік
1773	В. Піскозуб	Коречновські (?)	1773
1781	Теодор Голотко	Богуслаус барон фон Діке	1815, 1820
1838, 1844	Йоганн Стопчанські (Іван Стопчанський?)	Фердинанд рицар фон Кроненфельд	1826
1848, 1850	Сильвестр Дрималик	Ігнац Гайнріх Мартинович	1833, 1838
1852, 1854	Міхаель Бочарські (Михайло Бочарський?)	Фрідріх Свіцені	1844
1862	Рудольф Курцвайль	Едуард Бах	1848
1869-1870	Максиміліян Турманн	Вільна посада	1850, 1852
1875	Генрик Задембські	Йоганн Гофманн	1854
1876	Максиміліян Трахтенберг	Антон Буркгардт	1856, 1862
1877	Генрик Задембські	Евгеніуш фон Кучковські	1869-1870, 1881
1881, 1884	Максиміліян Трахтенберг	Юзеф Янікевіч	1882?
1889	Йосиф Функенштайн	Евгеніуш фон Кучковські	1884
1897-1900, 1905	Броніслав Вітославські	Северин Баньковські	1894, 1897-1899
1911-1913	Ян Клескі	Фердинанд Павліковські	1900, 1905 1911-1913
1914		князь Лобанов-Ростовській	1914
1915			1915
1916-1917	Стефан Букоємський	Кодачковський (?)	1916-1917
1917	Йосип Капко		
1918		Іван Стрийський	1918

Богдан Купчинський

ТИШКІВЦІ В ЕТНОГРАФІЧНІЙ СПАДЩИНІ ВОЛОДИМИРА ШУХЕВИЧА

Володимир Шухевич (1849-1915) – український етнограф, культурно-освітній і громадський діяч, дійсний член Наукового товариства імені Шевченка, один з найяскравіших представників славного роду Шухевичів.

Як ми знаємо, народився він 15 березня 1849 р. в с. Тишківцях Городенківського повіту (тепер Городенківський район Івано-Франківської області). І як свідчить усе його багатогранне життя, він ніколи не поривав зв'язків з рідним селом. Саме оте босоноге дитинство манило його сюди і довго жило в його пам'яті. Володимир Шухевич часто любив повторювати: «Де мати народила, там земля мила». Тут, у Тишківцях, він вперше глянув на світ щирими, широко відкритими очима і тут відбулись його перші інститути в яких він навчився любити рідний край. Завдяки професору Володимирі Шухевичу до наших днів у музеях Відня, Варшави, Праги, Львова та Коломиї збереглися речі матеріальної та духовної культури тишківчан, за це Тишківці йому щиро вдячні.

У своїй статті ми коротенько зупинимось на одній події – Краєвій виставці 1894 року у Львові, де було розміщено більше 20 фотографій роботи В. Шухевича з життя Тишківців 1889-1893 рр. Це безцінні унікальні фотознімки з повсякденного життя наших предків. Ці знамениті світлини, правдива історія Тишківців в чорно-білих кольорах – вагомий внесок у світовий розвиток фотомистецтва та етнографії. Деякі з цих фотографій – власність і гордість Тишківців – відомі цілому світові

Отже, на 1894 рік планувалася Крайова виставка у Львові, яку поляки присвячували ювілеєві Костюшка, не залучаючи до неї українців та створюючи їм непереборні шовіністичні перешкоди.

Але зимою 1893 року на загальних зборах Наукового товариства імені Шевченка було, прийнято рішення про участь і українських товариств у цій виставці.

«Щоб усі руські товариства представили у відповідний спосіб здобутки своєї праці, хід свого розвитку і способи якими вони ідуть до своєї цілі. Цей захід буде також пожиточний і навчаючий і для самих русинів і всіх організацій, бо викаже наглядно реальні набуток їх патріотичної праці, дозволить їм порівняти свої сили і досягненні результати з силами і результатами аналогічних організацій польських і таким способом вкаже не на одну нову потребу, збудить не одну нову думку, розрушить не одну свіжу силу до праці»¹ (етнонім русини, відповідно – руські, руський) – одна з історичних назв українців, яка вживалася у Галичині та на Буковині в кінці XIX і до Першої світової війни).

Участь у виставці зголосились взяти «Просвіта», «Наукове товариство імені Шевченка», «Народна Рада», «Руська Бесіда», «Клуб Русинок», «Руське товариство педагогічне», «Товариство співацьке Боян», «То-

вариство ремісників «Зоря», «Народна Торговля», «Товариство взаємних убезпечень «Дністер». Це були найбільш поважні українські товариства на теренах нашого краю. Відповідальним за організацію Крайової виставки було обрано професора Володимира Шухевича. Він став директором українського виставкового комітету. Йому було доручено також вирішити проблему з побудовою на виставці окремого нового павільйону для українських товариств. З чим він справився блискуче.²

На протязі короткого часу проект павільйону виконав професор львівської політехніки доктор Ю. Захарієвич, а архітектор і будівничий доктор Іван Левинський взяв на себе будівництво.

До речі, цей відомий, налаштований патріотично архітектор так склав кошторис будови, що згадані товариства не зазнали «надто великого ущербу в своїх бюджетах».³

Весною та осінню 1893 року В. Шухевич здійснив подорожі по Східній Галичині (в цей час зроблені і більшість фото у Тишківцях) з метою збору матеріалів і експонатів для Краєвої виставки.

Також митрополичий ординаріат видав лист звернення до духовенства краю взяти участь у Крайовій виставці і сприяти у зборі експонатів.³

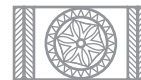
В. Шухевич як керівник українського відділу, отримавши певні державні асигнування, почав закуповувати експонати через знайомих учителів, священників у Пістині (В. Чернявський), Розтоках (Л. Кобилянський), Березові (В. Кархут), Яворові (І. Окуневський), Тишківцях (З. Шухевич), та багатьох інших.⁶ Тогочасна преса відзначала, що тільки завдяки професору В. Шухевичу у павільйоні українських товариств та етнографічному відділу все було оформлене українською мовою.

Для створення гуцульського відділу Шухевич запросив народних майстрів з Яворова. Так Лесьо Кобчук побудував на виставці гуцульську церкву, хату й усякі господарські прибудови. В хаті було встановлено кахлеву піч, яку виготовив у 1894 р. гончар П. Кошак, а також всі необхідні речі домашнього вжитку.

Хата поділялася на дві кімнати. В одній з них різьбярі Василь і Микола Шкрібляки займались різьбленням, а Василина Стомащук гаптувала і ткала запаски. На подвір'ї були виставлені різні знаряддя праці. Ця виставка нагадувала певним чином сучасний етнографічний музей під відкритим небом.

Крім того, тут експонувалися ткацькі вироби з Косова, гончарський посуд учнів Коломийської гончарної школи та відомих тоді гончарів П. Кошака, І. Баранецького, різьба Ю. Шкрібляка та його синів з Яворова, М. Мегединюка з Річки, писаний стіл В. Якиб'юка з Криворівні, гуцульський одяг, писанки, музичні інструменти, модель гуцульської хати роботи Шкрібля-

ків тощо. На виставку В. Шухевич представив і свою збірку церковних образів, книг, дерев'яних хрестів та етнографічні фотографії, які він робив особисто в різних регіонах Галичини.

Тут були фотографії, зокрема, з Березова (дівчина), жінка зі Стопчатова, селянські родини зі ст. Богородчан і Ямниці, групи селян зі Станиславова, Яворова, Надвірної Красної, хата з Косівщини і торгівля в Снятині, мітинг в Надвірній, свячення фруктів в Яворові, похорон у Березові (домовину тягнуть воли на санях – літом), жebraк з Калуша гуцули в дорозі до міста, ярмарок в Яблунові, роботи на сплаві лісу в Підлютім. Особливо широко на цих унікальних етнографічних світлинах були представлені Тишківці – родинне село В. Шухевича. З Тишківців було понад 20 фотознімків⁷. Виставка мала величезний успіх. Її відвідав цісар Франц Йосиф, її відвідали і були в захваті архикнязі Кароль Людвик, Людвик Віктор та Леопольд Сальватор. Міністри з Відня Шерборн, Пленер, Цейсберг – всім їм професор давав пояснення німецькою, звернувши особливу увагу на потреби українців. Щиру подяку за невтомну працю проф. Шухевичу висловив сам цісар Франц Йосиф і за активну участь в організації Крайової виставки нагородив про фесора Золотим Хрестом Лицарського ордену Франца Йосифа⁸. Поляки були шоковані, про що свідчать їх шовіністичні напади на проф. В. Шухевича за те, що український павільйон в етнографічному відділі був набагато змістовніший ніж польський⁹.

Високо оцінив виставку І. Франко, вказавши «що при супротиві поляків і москвофілів тут дісталось тому одинокому русинові, котрий засідав у святковім комітеті і з его порученія устроював виставку етнографічну – професору В. Шухевичу. У відділі етнографії, де русин міг на рівних умовах конкурувати з поляком, показала ся блискуча перевага русинів, старожитності, праці та запопадливості і відділ цей викликав однодушні похвали, зманіфестував найкраще спосібність, багатство фантазії, смак артистичний та цпвілізаційні традиції народу і викликав навіть демонстрації серед польських шовіністів з-поза виставки»¹⁰.

По закінченні виставки В. Шухевич до всіх експонатів подав детальні пояснення і описав їх у «Провіднику». Гуцульську церкву закупив граф В. Дідушицькнй і поставив її у своєму селі Поториці коло Сокаля, а інтер'єр гуцульської хати закупив В. Шухевич на спілку з професором О. Барвінським. Для нас є цікавою дальша доля фотографій. Через 110 років лікар з Канади – Богдан Шухевич, син адвоката Миколи, переслав їх у Тишківці. У своєму листі п. Богдан вказує, що всі ці фотографії взято з великого альбому (як Євангелії) з бронзовими замками, на якому є рік 1896 і напис: «Братові Миколі – В. Шухевич 18/12, 1896 р.» Після виставки професор Володимир Шухевич відібрав усі фото, які стосувались Тишківців, і подавав на пам'ять, братові Миколі, який теж народився і виріс в цьо-

му селі і знав людей. Фотографії складаються з двох частіш: перша (17 штук – родинні) – фото плебанії, старого цвинтаря і могили о. Осипа Шухевича, родини Старосольськпх, Рожанківських та Левицьких в Тишківцях, фото В. Шухевича з родиною в Тишківцях, о. Зенон з сім'єю, унікальні фото О. Кобилянської і Ольги Шухевич та Миколи Шухевича і Соломії Крушельницької на плебанії в Тишківцях. Другу частину альбому становлять етнографічні фотографії Тишківців роботи професора В. Шухевича 1889-1893 рр. Завдяки невтомній клопіткій праці старожилки села п. Джалапин Гафії Василівни (1920 р.н.) та прекрасного знавця традицій, звичаїв та обрядів Тишківців п. Скіцько Марії Василівни (1937 р.н.) – було зроблено унікальну розшифровку і описано всі ці безцінні фотографії.

Подамо їх короткий опис:

Фото №1

Освячення пасок на Великдень відбувається перед церквою. Великдень був ранній, бо всі одягнені в кожухи і сардаки. У першому ряді сидять діти. Кошики з пасками різні. В кожнім кошику – воскова свічка. Свічки зливали самі люди. Біля кожного кошика велика паска, 1893 рік. Це фото також є у журналі «Дзвінок» №7 за 1893 р.

Фото №2

Освячення пасок на Великдень. В центрі – малий ясень, огорожений плотом з лози і хрест на місці престолу старої церкви. Цей ясень ріс біля нерки понад сто років, але був зломаний вітром і зрізаний. На тому місці зараз широчезний пень. Крайній, зліва на фото о. Зенон Шухевич. 1890 рік – подає п. Наталія Петруняк-Мартюк з Канади, в якій зберігається оригінал цієї фотографії.

Фото №3

Люди виходять з церкви після освячення пасок. Добре видно нову церкву (1877), дзвіницю (1768). церковну браму і справа хату під соломою. Попереду жінки в кожухах і сардаках, позавивані в переміт-ки. 1893 рік.

Фото №1

Фото №2

Фото №5

Фото №3

Фото №4

Великодні заботи біля церкви. Багато людей, добре видно східну частину церкви і дерева-берести, далі будівлі під солом'яно. Дівчата на передньому плані граються «розпустки». Ця гра була обов'язковою на Великдень. Дівчата одягнені вже по-літньому, всі поплетені і прибрані намистом і стончками (стрічками) 1890 рік.

Фото №5

Парубки (хлопці) одягнені по-літньому. Зліва – хлопець у церковній сорочці (спеціальне вишиття) з домотканого полотна, портинці (штани) також з домотканого полотна, зшитого вручну, підперезаний поясом. Пояс, тканий на верстаті сільським ткачем.

З правого боку парубок (правдоподібно хтось з родини Петлюхів), одягнений в таку саму сорочку, але холошні (штани) з домотканого сукна, оздоблені внизу вишиванкою. Також у поясі, але пояс ще підперезаний, ремнем, гарно оздобленим бронзовими гудзичками. Одягнений в сардак наопашки (не в рукави). На голові – солом'яний капелюх (дехто казав – бриль) – оздоблений герданами, пір'ям з павича і шовковою трав'яно, яка росла тільки в урочищі Масьок. Через плечі торбина... 1893 р.

Фото №4

Фото №6

Великдень. Парубоцькі заботи. Парубки в сардаках і солом'яних оздоблених капелюхах ідуть навколо церкви, потім обов'язково йшли до священика на плєбанію. Це за-

Фото №6

бава, до якої входило шість сильних хлопців (перший поверх), які трималися через плечі за руки, а другий поверх: три хлопці – легші, ставали на плечі. Однією ногою на плече одного хлопця, а другою на плече другого і так обходили церкву три рази. Кожного разу перед церковними дверима вітали «Христос Воскрес». Треба було добре триматися верхнім, щоб не впасти. На пльобанії священик традиційно «віддячував» парубкам... 1893) рік.

Фото №7

Княгиня (наречена) після вінчання в церкві роздає дітям гостинці: куснями порізаний калач. Княтня і дружка в кожухах. Дівчата і діти одягнені легко. Старіш жінки в кожухах, позавивані в перемітки. 1893 рік.

Фото №7

Фото №8

Фото №8

Громадська криниця, їх було багато в селі. Люди носили воду в ковках на коромислі. Коней водили до напою біля криниці. Літо, бо всі одягнені в літній одяг і босі. Можливо, це давня криниця на території сучасної школи. 1890-1892 роки.

Фото №9

Заможна селянська родина Грималюків. Вся родина стоїть перед хатою. Хата під солом'яною стріхою. Характерний тишківський одяг. З сином Данилком на руках – старша церковна сестриця, голова першого сільського жіночого товариства – Анна Грималюк. У 1896 р. вона зустрічалась і спілкувалася у Тишківцях з І. Франком. Син Данило (1892-1919) – четар УСС, со-

Фото №9

Фото №10

Фото №11

Фото №12

тник УГА загинув на Великій Україні. Другий оригінал такої фотографії є в селі у Романиці Люби Іванівни. 1893 рік.

Фото №10

Великодня П'ятниця в родині Гафтуняка Федора. Газда і газдиня сидять за столом. На столі характерні великі тишковецькі паски з великих бляшок. Найбільшу на Великдень віднесуть святити, окремо від кошика, в якому буде все традиційне: ковбаса, яйця, сир і печене м'ясо. Біля стола стоїть їхня дочка Олена. Вона одягнена по-святковому, коси заплетені і зложені на голові.

На грудях багато пацьорок (намисто), підперезана у фоту, спереду запаска, взута у чобітки. Олена – учасниця постановки опери М. Лисенка «Коза-Дереза» 1892 року в Тишківцях. Пізніше – дружина Федора Петруняка, бабця головної меценатки Тишківців Наталії Петруняк-Мартюк з Канади, в якій зберігається другий оригінал цієї фотографії.

Хата заможна, в ній багато образів, під образами витинанки з кольорового паперу, сволоки різьблені. В кутку велика постіль (ліжко). На постелі чотири подушки по-святковому вбрані в поволоки (наволочки), постіль застелена веретою (покривалом). Газда з газдинею сидять на лаві. Над ліжком жердка, застелена веретою. В хаті є дерев'яна підлога. В сім'ї Гафтуняків було два хлопці і сім дівчат. 1893 рік.

Фото №11

Перша весняна сівба. Батько з синами виїхали в поле сіяти. На скатертині дві хлібини, спечені на дні в печі. Біля хліба – посвячена воскова Трійця-Свiчник, в який вкладались воскові свічки, що зветься Трійці. Їх посвячують на Йордан 19 січня кожного року і уживають при Богослуженнях і обрядах, першій сівбі та освяченні полів. Коні запряжені в дерев'яні борони. Батько сіє зерно з сиви, зробленої з мішка, перекинутої через плече. Сини будуть волочити (боронувати) засіяну зерном землю. 1893 рік.

Фото №12

Літо. Двоє чоловіків притягують на возі пов'язану в снопи конюшину «рублем» і «вожищем» (мотузкою),

щоб не перекинувся віз. Везимуть волами, бо видно ярмо, воли напевно пасуться. 1893 рік.

Фото №13

Обжинки. Закінчення жнив. Дівчина у вінку з колосся, прибрана у нову сорочку. Підперезана запаскою, з серпом у руках. За нею дівчата з колоссям у руках і жінки з малими дітьми. 1893 рік.

Фото №13

Фото №14

На току перед селянською хатою господаря Берника Гаврила. Господар молотить ціпом снопи на тоці перед хатою. Його жінка Софія тіпає (тре) коноплі на терлиці. Під хатою сохнуть розкладені коноплі. Газдиня Софія малого росту, але добра господиня. Хата покрита соломною, солома прикладеною дерев'яними півзнями, акуратно побілена вапном. Вікна малі на чотири шибки. Цю фотографію описала Джалапин Г.В. – господар – Гаврило Берник, її дід. Вони жили недалеко від Шухевичів, і в них теж була така фотографія, але загубилась під час воєнних лихоліть. 1893 рік.

Фото №14

Фото №15

Тишковецькі парубки в панському сосновому парку (район колишнього колгоспу). Крайній зліва – Мисик. Оригінал такої ж фотографії є в селі у Мисик Олени Василівни. Нарубки одягнені майже однаково – біла сорочка з домотканого полотна, вибілена на сонці. Портиниці (штани) також з домотканого конопляного полотна. Взуті в юхтові чоботи, виготовлені місцевими шевцями. Через плече – торбина. Вдягнені у сардаки з домотканого шерстяного сукна. Шили наші майстри вручну у нашому селі. На голові капелюхи, виплетені із соломи. 1893 рік.

Фото №15

Фото №16

Похоронна процесія йде дорогою села. Попереду несуть хрест, за хрестом чоловіки в сардаках несуть корогви. За ними йде священник о. Зенон Шухевич (тут ще досить молодий). Труну з тілом несуть чоловіки на нарах. За труною йдуть люди. Жінки й чоловіки одягнені у сардаки, жінки завиті у перемітки. Видно хати, верхи карбами шиті. 1889 рік.

Фото №16

Фото №17

Фото №17

Старий єврей біля фаєтона (брочки). Видно кам'яний будинок. Верх шитий карбами з солом'яних житніх сніпків, Єврей одягнений у свій традиційний одяг. На голові – ярмурка, в руках тримає ціпок і капелюх. Найвірогідніше – це найбагатший тишківський єврей – Бернад Перес. 1893 рік.

Фото №18

Фото №18

Учасники постановки опери М. Лисенка «Коза-Дереза» – селянські діти с. Тишківці. Всі діточки одягнуті у святковий одяг. Дівчатка у вишитих сорочках. Уперезані в фотах, підперезані поясами, виготовленими нашими ткачами, по середині вперезані ще окрайками (це вузький пояс), на грудях багато пацьорок (намисто). На голові плітки (це коси, обвиті червоними шерстяними нитками), ще нижче – вузькі стрічечки і гєрдани (їх виготовляли самі дівчата з бісеру) Хлопці в сорочках і портіницях з вибіленого домотканого полотна, волосся підстрижене кругленько (під макітру).

Фото №19

Це була перша постановка опери М. Лисенка на західноукраїнських землях, пройшла з великим успіхом. Оригінали цієї фотографії зберігаються в п. Наталії Петруняк-Мартюк та в Меморіальному будинку-музею М. В. Лисенка в Києві. Сам композитор в листі до В. Шухевича висловив здивування: «...Діти співали оперу по нотах, такими діточками справді можуть Тишківчане гордитися!.. А панні Ользі

Фото №22

Фото №20

Шухевич належитьсья велике при-
знання і честь за її труд».

З (15) травня 1892 року.

Фото №19

«Волами по бульбу в Тишків-
цях, повіту Городенського». Зоря
1896 р. №19. ст. 386.

Газда їде волами по буль-
бу. Віз розворений. Газда в соло-
м'яному капелюсі, портіницях з
полотна в короткім кожусі. Веде
волів на мотузці, прив'язаній до
ріг вола.

Фото №20

«На улици в Тишківцях, повіту
Городенського». Люди на дорозі у
святковий день, всі у кожухах, жінки у перемітках. Ви-
дно хати. Зоря. 1895 р. ст. 380.

Фото №21

«Обійстя газди в Тишківцях, повіту Городен-
ського». Фото Францішка Ржеґоржа. Зоря. 1895 р.
ст. 68.

Заможна селянська хата, перед хатою – Груш-
ка, з лівого боку стодола. З правого видно вулики з
бджолами. Подвір'я велике.»

Фото №22

«Придорожний хрест і дорогосказ в Тишківцях,
повіту Городенського» Зоря 1895 р., ст. 28.

Споконвіків селяни встановлювали придорожні
хрести різних форм і розмірів. В основному, «У хвалу
Божу» – як символ і оберіг. Але досить часто і на міс-
ці якоїсь трагічної події... «Дорогосказ» – вирізьбле-
ний у формі руки, де вказівний палець і надпис вка-
зують на напрямок до села. Найвірогідніше, що цей
хрест і «дорогосказ» в урочищі «Теляче» – перехрес-
тя доріг Олієво-Королівка – Тишківці.

Фото №23

Сільське жіноче товариство в Тишківцях. 1894 рік

Фото №21

(голова товариства Анна Грималюк із сином Данил-
ком на руках).

Фото №24

Жіночий та чоловічий одяг. Художниця Олена
Кульчицька.

Фото №25

Весільний одяг молодії. Художниця Олена Куль-
чицька.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Провідник по павільйоні Львівських руских товариств
народних на виставі краєвій. Львів. 1894. с. 1-60.
2. Правда. – 1894. – Т. 22, вип. вип. 67. – С. 683-249.
3. Діло. – 1894. – Чис. 157.
4. Діло. – 1893. – Чис. 207.
5. Діло. – 1894. – Чис. 65.
6. ЦДІА України у Львові. Ф. 735. оп. 1. сир. 21. арк.
1-115.
7. Провідник по виставі краєвій у Львові з особливим
оглядом па відділ етнографічний і на павільйон руских на-
родних товариств. – Львів: з друкарні НТШ. 1894.
8. Батьківщина. – 1894. – Чис. 22. – С. 170-171
9. Діло. – 1894. – Чис. 178.
10. Народ. – №18. – 1894. – С – 284.

Василь Бурдуланюк

З ІСТОРІЇ ТОВАРИСТВА ОХОРОНИ ВОЄННИХ МОГИЛ

В міжвоєнні роки українці Галичини прикладали багато зусиль, щоб належним чином впорядкувати могили загиблих борців за незалежність України - січових стрільців та воїнів Української Галицької Армії. Саме з цією метою і було створене Товариство охорони воєнних могил. Його установчі збори відбулися 3 травня 1927 року у Львові в залі товариства «Українська бесіда». В їх роботі взяли участь близько 60 чоловік.

Відкриваючи збори радник С. Стеблецький згадав про невиконаний обов'язок сучасників щодо належного вшанування пам'яті полеглих борців за волю. Реферат про завдання Товариства виголосив доктор І. Німчук. В роботі зборів серед інших брали активну участь вихідці з Прикарпаття – письменниця і педагог К. Малицька та журналіст, політичний і військовий діяч Д. Паліїв.

До головної ради Товариства тоді ввійшли Бр. Янів (голова), Юл. Шепарович, І. Німчук, Л. Лепкий, та інші. Дещо пізніше її членом став Н. Даниш зі Станіславава.

Було вирішено активно засновувати в краї філії Товариства. Передбачалось, що члени Товариства сплачуватимуть членські внески в розмірі 1 зл. в рік.

31 березня 1929 року відбулися Другі загальні збори Товариства. Як видно з інформації в пресі, Головна рада Товариства активно вела пропагандистську акцію в напрямі поглиблення в суспільстві культури полеглих та культури невідомого – В. Б.) стрільця. Згаданий І. Німчук для цього опублікував брошуру «Культ поляглих». Організувались екскурсії по місцях боїв на Лисоню, Маківку, Ключ...

За неповні два роки було створено 21 філію Товариства, зокрема в Бучачі, Калуші, Рогатині, Станіславові, Надвірній, Радехові та в селах Семиківцях на Тернопільщині, Іспасі біля Коломиї, Лисівці коло Богородчан тощо. Створювались осередки Товариства і в наступні роки.

Члени Головної ради Товариства з метою пропаганди його ідей часто виїжджали в різні місцевості Галичини. Така активна робота позитивно сприяла залученню людей до лав Товариства. В Галичині тоді вже нараховувалось 1158 звичайних членів Товариства і 500 членів - опікунів над пам'ятниками. Останні одноразово платили 15 злотих, а 99 членів - опікунів зі станіславівської філії платили по 35 злотих на впорядкування могил борців за незалежність на цвинтарі в Станіславові.

Товариство мало в своєму розпорядженні тоді 13120 злотих, що дозволяло приступити до впорядкування 118 могил загиблих воїнів на Личаківському і 761 могили на Янівському цвинтарі у Львові, де було встановлено старі запорізькі хрести проекту П. Холодного і Л. Лепкого. Розпочато було також впо-

рядкування місць поховань загиблих героїв на горі Маківці, Ключі, Лисоні.

Головна рада Товариства зверталась до Українського технічного товариства з проханням, щоб його фахівці підготували кілька зразків пам'ятників загиблим героям.

Тоді коштом Товариства було перенесено останки загиблих в авіакатастрофі 4 серпня 1919 року колишнього військового секретаря військових справ ЗУНР Д. Вітовського і четаря Ю. Чучмана з провізоричної каплиці до спільної могили в Берліні, на якій було поставлено скромний пам'ятник.

Товариство активно вело й пошукову роботу. Було виявлено і зареєстровано 4370 загиблих українців в українсько-польській війні, в тому числі 536 старшин.

Вели досить активну діяльність й окремі філії Товариства на місцях. Так, тернопільська філія впорядкувала військові поховання на міському цвинтарі й обгородила їх залізобетонною огорожею. Комарнянська філія на Львівщині і чортківська на Тернопільщині спорудили пам'ятники загиблим героям. Станіславівська філія зразково впорядкувала тоді 167 воєнних могил на міському цвинтарі. Крім того, ця філія провела ексгумацію тлінних останків УСС, що загинули 15 червня 1915 року в бою на полях села Сілець. Їх було зложено в одній спільній могилі при дорозі зі Станіславава до Галича. Місце під могилу подарував житель села Петро Сеньків.

В такому ж ключі діяло Товариство і в наступні роки. До початку Другої світової війни в Галичині було встановлено десятки нових пам'ятників учасникам національно - визвольного руху, зокрема в Бучачі, Рогатині, Стопчатові на Косівщині та багатьох інших населених пунктах.

Наприкінці хотілося б згадати й про те, що в роки радянського тоталітаризму більшість згаданих пам'ятників героям національно-визвольного руху було знищено або понівечено. В роки незалежності України значну частину з них відновлено нашими сучасниками.

В минулому році ми відзначили 90-річчя ЗУНР. Очевидно, було б доречно по-справжньому впорядкувати українські військові поховання з відновленням імен загиблих героїв у меморіальному сквері на місці колишнього зруйнованого цвинтаря в Івано-Франківську. До цього мали б долучитись і міська рада, і громадські обласні організації, зокрема, Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, Всеукраїнської спілки краєзнавців, товариства «Просвіта». Це було б нашим скромним пошанівком як загиблих героїв так і тих, хто їх належно пошанував в далекі і важкі міжвоєнні роки.

за часів Австро-Угорщини вивчалось питання про утворення єпископства Греко-Католицької церкви у Снятині або в Городенці. Мабуть, брався до уваги фактор розташування цих міст на межі з Буковиною, де уніатство поширювалося досить повільно і з великими труднощами.

Зворушливою і пам'ятною була зустріч гостей з Наталією Семанюк – директором Літературно-меморіального музею М.Черемшини, дружиною письменника. Тоді вона розповіла про своє життя, про зустрічі з відомими людьми, про свою поїздку до Болгарії, звідкіля щойно повернулася, про видання творів українських письменників в болгарських перекладах. Не так давно в одній з київських газет я натрапив на статтю Героя України Дмитра Павличка «Бабин Яр» У ній є такі рядки: «Ми ніколи не знатимемо усіх праведників. Хочу нагадати дружину письменника Марка Черемшини Наталію Семанюк, яка переховала у Снятині двох єврейських юнаків, але про це досі в Україні мало хто знає».

Київські гості сфотографувалися біля Троїцької церкви. Історики вважають, що на цьому місці колись був найстаріший храм міста, де зберігалася грамота Б. Хмельницького. З першої половини XIV сторіччя в Снятині існував конвент отців-францисканців, а парафію тут заснували в XV сторіччі, тоді ж спорудили дерев'яний костел. Мали свої храми вірмени, німці-лютерани. Євреї молилися у місцевій синагозі.

Згадав я під час тієї екскурсії і про те, що Снятин пам'ятає багатьох корифеїв української сцени – композиторів, співаків, відомих танцюристів, музикантів. Сто років тому виступом місцевого чоловічого хору «Боян» був вражений Микола Лисенко. Відомий композитор запропонував, щоб саме цей колектив супроводжував його під час поїздки до Чернівців. Мешканці Снятина і навколишніх сіл подарували М. Лисенку найдорожчі скарби покутської землі – вінок з колосків пшениці і запашні польові квіти.

Згадує про місячні гастролі у липні 1875-го року у складі західноукраїнського театру «Руська Бесіда» у цьому місті над Прутом і корифей української сцени Марко Кропивницький. У пристосованому для вистав приміщенні (великого залу для виступів мистецьких колективів місто не мало) снати́нці таки мали можливість побачити кращі спектаклі з участю відомих українських акторів. «В Тернополі і Чернівцях були путящі театральні зали, що ж до таких міст, як Кіцмань, Снятин, Заліщики і інші, то там робилися вистави в стодолах», – напише потім М.Кропивницький.

У Снятині навчалися або працювали такі відомі письменники, як Василь Стефаник, Марко Черемшина, лауреат Шевченківської премії, народний художник України Василь Касіян. До речі, туристи мають змогу відвідати тут літературно-меморіальний Музей Марка Черемшини, музей Василя Стефаника (знаходиться у селі Русові), Музей-бібліотеку Михайла Бажанського, який у США організував видавництво «Снятин», написав про своїх земляків низку документальних книг.

А як не згадати відомого українського художника Ярослава Лукавецького, роботи якого нині зберігаються у музеях Львова, Коломиї, Снятина. Він є автором чудового портрета дружини М. Черемшини Наталії Семанюк, емблеми та нагрудного знака «Снятину 800 років». До речі, через багато років обласною премією імені Ярослава Лукавецького буде нагороджений його учень, відомий івано-франківський художник Володимир Гуменний. Меморіальна дошка на одному з івано-франківських будинків на вулиці Чорновола засвідчує, що тут колись мешкав і працював цей відомий майстер пензля.

У Снятині розпочався шлях у велике мистецтво лауреата Державної премії ім. Т. Г. Шевченка, народної артистки України, відомої примадонни Київського оперного театру імені Лисенка Марії Стеф'юк. Це вона, випускниця сільської Рожнівської школи, що на Косівщині, вирішила навчатися у Снятинському культурно-освітньому училищі. Саме тут на скромну дівчину звернули увагу педагог Ганна Пастух та Юліан Дзюбанович, які доклали чимало зусиль, аби розвинувся самобутній талант. За порадою снати́нських викладачів Марія Стеф'юк продовжила навчання у Київській консерваторії. Але ніколи не забувала своїх наставників. Без перебільшення сьогодні цю співачку можна назвати пропагандистом української пісні у світі. Одну після Соломії Крушельницької, яка співала на найпрестижнішій оперній сцені «Ла Скала» в Мілані.

Якщо переглянути старі підшивки снати́нської районної газети, можна знайти багато цікавого. Саме в цій редакції розпочинали свій трудовий шлях знані люди – нинішні лауреати Шевченківської премії письменник Ярема Гоян, відомий далеко за межами нашої держави львівський фотомайстер Василь Пилип'юк, а також доктор філософських наук, київський професор Ганна Горак. Тут вперше були надруковані твори місцевих письменників і поетів Володимира Хроновича – сучасника Івана Франка та Василя Стефаника, Сергія Слободянюка, Григорія Гришка, кіносценариста і режисера Петра Марусика.

А ця кореспонденція в обласній газеті, автором якої була випускниця Снятинської середньої школи імені Василя Стефаника, відома прикарпатська журналістка Христина Сорохтей, розповідає, що у місті-ювілярі жив і працював Роман Симович – український композитор, автор ряду симфонічних увертюр, симфонічних поем, камерно-інструментальних творів, заслужений діяч мистецтв України. Пам'ятає Снятин і постановку на сцені місцевого будинку культури опери Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм». Партії Карася, Андрія, Оксани тоді чудово виконали колишній соліст відомого хору кубанських козаків Роман Сабат, лауреати багатьох всеукраїнських конкурсів Дмитро Лукавецький, Ганна Дудчук.

Мінялися правителі, розпадалися імперії, народжувалися і відходили у вічність мої земляки. Але на шпальтах історії це не таке вже й велике містечко залишило помітний слід. Перш за все завдяки своїм талановитим мешканцям.

Сторінки історії

Перші письмові згадки про місто Снятин належать до 1158 року.

Румунський історик А. Д. Ксенопол, посилаючись на літописи Мирона Костіна, пише, що в XI-XII ст. на молдавських землях було багато слов'ян. Окремі з них приходили туди з міста Снятина.

П. Сіреджук в одному з досліджень відзначає, що в 1382 році Янко з Чернкова писав, що Снятин- одне з найбільших міст на Русі.

У 1387 році місто разом з усім Покуттям захопили польські магнати. Вони створили у Снятині де раніше був центр волості староство і навіть біскупство (резиденцію католицьких єпископів).

У 1448 році місто одержало магдебурзьке право. Снятинське староство було передано землевласникам Потоцьким.

У другій половині XV ст. Снятин стає великим прикордонним містом і стратегічним центром, звідкіля польська шляхта вирушала в походи на Молдавію. В місті влаштовувались великі ярмарки, де збували свою продукцію ремісники, селяни і шляхта. Найбільш розвинутими були такі ремесла, як бондарство, кушнірство, кравецтво, шевство.

У третій половині XV ст. (1669-1700 р.р.) у Снятині вже мешкало 1300 осіб.

У 1870 році місцева пивоварня продукувала 10 000 гектолітрів пива. В роки Першої світової війни пивоварня згоріла і більше не відбудовувалася. Але назва «біля бровара» залишилася і нині.

Архівні документи зберігають згадки про перебування у снятинській в'язниці побратимів-опришків Олекси Довбуша. Про це, наприклад, згадував Петро Холєвчук, довголітній працівник повітового суду у Снятині.

В Снятині було велике поселення вірмен. У 1768 році вони тут уже мали 44 будинки, в основному розміщених на вулиці Вірменській, що в центрі міста, свій католицький костел. У 1880 році в Снятині проживали 82 вірменина, а через 19 років їх уже налічувалося 136, або 0,2% всього міського населення.

27 лютого 1892 у Снятині відбулося віче, присвячене боротьбі за українську школу. В ньому взяли участь Іван Франко, Лесь Мартович та Василь Стефаник. «Декілька часів у Снятині постійно перебували Кирило Трильовський та Лесь Мартович», – напише в одному з листів Василь Стефаник.

У 1880 році у Снятинському повіті налічувалося 55 млинів і 127 коліс, які перемололи 70 тисяч центнерів збіжжя. Боршно оцінили у 460 тисяч золотих. За статистику у 1800 році на Снятинщині було 5534 коней, 22893 рогатої худоби, 5 муло-ослів, 2 осли, 11 мулів, 17 кіз, 10785 овець, та 9644 свиней англійської породи. У той час Снятинський повіт займав 60398 квадратних кілометрів. Мешканців було 75065, з них 37915 чоловіків та 38150 жінок. Повіт був густо заселеним: на квадратний кілометр припадало 125 мешканців.

У 1867 році прийнято австрійську Конституцію. Згідно з нею, в Снятині, як і в інших регіонах Покуття, дозволялося відправляти релігійні культури різних віросповідань.

У 1865-1866 роках в 5 кілометрах від Снятина прокладено залізницю сполученням Львів – Чернівці. Будувала її спілка буковинсько-галицьких підприємців. Однак залізниця, пише М. Бажанський, не пройшла через місто, як це було раніше передбачено. «На жаль, для самого Снятина вона спричинила великий застій, бо пройшла дуже далеко від самого міста. Старі люди оповідали, що два чи три дідичі домовилися спільно не пропускати по через їхні маєтності, щоб не розділили городи, поля та ліси. Вислали своїх людей з косами і вилами, щоб задержали будову, яка мала в плані провести залізницю із Заболотова паралельно до головного шляху, який вже в той час був побудований. Інша версія, що інженери, які будували, не змогли подолати труднощів провести рейки залізниці через горб поблизу села Устя». Генрик Сайдлер у своєму дослідженні твердить, що причиною, чому так сталося, що залізниця не пройшла Снятинном, було рішення Ради міста. Бургомістр добре жив з дідичами і задовольнив їхні вимоги щодо цього важливого будівництва колії. У 1885 році відбулося зниження вартості проїзду на цій залізниці, яка перейшла у державну власність.

Михайло Бажанський у виданій в 1982 році в Детройті (США) книжці «Краса Снятинщини» пише, що у 1764 році у місті було 6 церков.

Місцева «Просвіта», яку очолював Н.Ляшкевич, у 1909 році налічувала 47 осіб, в її бібліотеці було 200 книжок в основному українських авторів.

У 1902 році в Канаді в провінції Альберта з'явилося поселення Снятин. Зберігалася ця назва не довго. Назву Снятин мала тут і школа, в якій учителював Левко Фарина. Тепер ця місцевість зветься Ендрю. Не втримали довго наші земляки своєї назви. Історичні джерела згадують, що в канадському Снятині народився відомий діяч українського походження суддя Іван Дікур, предки якого походять з Покуття – із сіл Устя і Залуче над Прутом.

У 80-х роках XIX століття в Снятині мали місце спалахи холери. Виходить урядове розпорядження, згідно якого забороняється вільний перехід кордону з Буковиною.

Відомий етнограф Оскар Кольберг у свій час в Снятині та околицях міста записав багато пісень. Зокрема, «По що я ходив па тую мораву», «Ах я нещаслива, що буду діяти», «Сині очі маю», «Надуласі дівчинонька, як жидівський індік», «Зажуриласі бідна вдовочка».

Видавництво «Снятин» заснував у американському місті Детройті Михайло Бажанський, уродженець Снятина Він є також автором двох книжок – «Краса Снятинщини» (Детройт, 1982. – 272 с.) та «Вічно живуть» (Детройт, 1984. – 524 с.) М. Бажанський видавав у США журнал «Снятин».

Уляна Шпільчак

ВОРОХТА МИСТЕЦЬКА

Зимовий мотив. Полотно, олія. 1981 р.

На початку ХХ століття Ворохта стає модним курортом і з цього часу постійно притягує до себе митців, які тут працювали і відпочивали. Цей чарівний куточок Карпат був цікавий і для

відомих митців і для початкуючих художників оскільки тут можна було знайти багато сюжетів для майбутніх полотен, а також комфортно відпочити. У Ворохті 20-30-х років ХХ ст. часто проходили різноманітні конференції, зібрання. Сюди приїжджали відомі громадські, політичні діячі.

Виїзди митців на пленер для відтворення національних пейзажних мотивів стали популярними ще у ХІХ ст. Можна виділити кілька місць в Карпатах, які найчастіше відвідували і краєвиди, які змальовували художники. Це село Космач, село Криворівня, село Дземброя поблизу Верховини, місто Косів, Ворохта.

У 1920-х роках у Ворохту неодноразово приїжджав відомий митець Олекса Новаківський з учнями. Часто сюди навідувалися представники цієї школи Е. Козак, М. Мороз. В каталогах виставок є роботи, виконані цими художниками у Ворохті.

Після Другої світової війни нове покоління художників приїжджає малювати ворохтянські краєвиди. У 1960-70-х роках сюди часто навідувались Микола Варення, Олександр Коровай, Петро Кулик, Михайло Фіголь та ін. [1]. Михайло Фіголь зупинявся у цей період в хаті Мочерняків поблизу старої церкви. У 70-80-ті роки у Ворохту регулярно приїжджав на пленер народний художник України Володимир Патик. Пейзажі цього майстра пензля знаходяться у багатьох музеях і приватних колекціях [2]. Зупинявся він у садибі Польових. Бага-

їжджав на пленер народний художник України Володимир Патик. Пейзажі цього майстра пензля знаходяться у багатьох музеях і приватних колекціях [2]. Зупинявся він у садибі Польових. Бага-

то ворохтянських краєвидів відтворив відомий митець з Івано-Франківська Олександр Шиванюк – один з кращих майстрів карпатського реалістичного пейзажу.

У 1981 році в Івано-Франківську при педінституті створено художньо-графічний факультет. Його фундатором був заслужений художник України Михайло Фіголь. З цього часу у Ворохті щоліта на базі педінституту проходить пленерна практика майбутніх художників-педагогів.

Плідно працював у Ворохті М. Фіголь. Понад 100 живописних і графічних робіт з ворохтянськими краєвидами представлені у каталогах митця. [2, 3] У творчому доробку цього відомого і плідного художника пейзажні мотиви, зокрема карпатські, займали вагоме місце. Пейзажі М. Фіголя часто виставлялися на обласних виставках і сьогодні знаходяться у музейних і приватних колекціях пошанувачів творчості цього митця. [4]

У 1990-х роках часто працювали у Ворохті народний художник України Зеновій Кецало зі Львова, відомі митці з Івано-Франківська – графік, живописець Петро Прокопів, живописець Василь Красьоха. Вони присвятили темі карпатського пейзажу значну кількість творів. Зокрема, у П. Прокопіва понад 100 робіт, виконаних у Ворохті, де змальовано різноманітні куточки цього містечка. [5].

Ряд пейзажів, створених у Ворохті, представляли на виставках художники з Івано-Франківська Богдан Бринський, Богдан Бойчук, Микола Павлюк, Володимир Сандюк та ін. [6].

У 1970-х роках архітектору містечка і, зокрема, церкву Різдва Богородиці вивчали доктор мистецтвознавства, відомий фахівець в галузі історії архітектури, киянин Григорій Логвин і архітектор-реставратор Зеновій Соколовський. Останній виконав ряд графічних робіт гуцульської архітектури. Графічні замальовки, ескізи на тему карпатської архітектури виконував також архітектор-графік з Івано-Франківська Олег Козак. Роботи О.Козака і З.Соколовського неодноразово експонувалися на обласних виставках.

З 1964 року у Ворохті проживає художник-педагог Антон Шпільчак. Працюючи вчителем образотворчого мистецтва у місцевій школі, він малював і регулярно виставляв свої роботи на виставках. Основний мотив майстра – карпатські пейзажі, архітектура рідного містечка. У 1998 році А. Шпільчак організував персональну виставку в обласному центрі, на якій експонувалось понад 40 живописних полотен.

З 1964 року у Ворохті проживає художник-педагог Антон Шпільчак. Працюючи вчителем образотворчого мистецтва у місцевій школі, він малював і регулярно виставляв свої роботи на виставках. Основний мотив майстра – карпатські пейзажі, архітектура рідного містечка. У 1998 році А. Шпільчак організував персональну виставку в обласному центрі, на якій експонувалось понад 40 живописних полотен.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Івано-Франківський художній музей : Альбом / Авт. упорядник М. М. Якібчук – К.: Мистецтво, 1989, – 128с.
2. Володимир Патик. Живопис, графіка.- Львів-Київ: Оранта, 2005, – 136с.
3. Начерки Михайла Фіголя / Авт. упорядник В. Лукань – Івано-Франківськ: Гостинець, 2007, – 120с.
4. Коваль І., Совтус Ю. Михайло Фіголь – Галич, 2004, – 126с.
5. Петро Прокопів. Каталог : малярство, графіка, монументальне мистецтво, іконопис. – Івано-Франківськ, 2007, – 48с.
6. Богдан Бойчук. Живопис. – Івано-Франківськ, 2004, – 24с.

Карпатські пейзажі

МИХАЙЛА ФІГОЛЯ

Карпатський мотив. 1984
полотно, олія

Ворохта. 1993
полотно, олія

Сіножаті в горах. 1970
полотно, олія

Криве поле. 1995
полотно, олія

Полонина. 1988
полотно, олія

Над Прутом. 1989
полотно, олія

Ворохта. 1992
полотно, олія

Над Черемошем. 1958
полотно, олія

Любов Косило

ГУЦУЛЬСЬКА СПАДЩИНА – СКЛАДОВА РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ КАРПАТСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ

В комплексі рекреаційних ресурсів Карпатського національного природного парку особливе місце займає гуцульська спадщина. Вона поділяється на археологічні об'єкти (залишки давніх поселень, укріплень, виробництв, давніх доріг, місць захоронень, старовинні предмети, ділянки історичного культурного шару давніх населених пунктів), історичні об'єкти (споруди, пам'ятні місця і предмети, пов'язані з найважливішими історичними подіями в житті гуцулів, його культурою і побутом, розвитком науки і техніки), об'єкти архітектури (залишки давнього планування та населених пунктів, кладовища, споруди воєнної, культурної архітектури, а також пов'язані з ними витвори монументального, образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва, природні ландшафти).

До рекреаційних ресурсів Гуцульщини належать також інші об'єкти, пов'язані з історією, культурою і сучасною діяльністю людей: оригінальні підприємства промисловості, сільського господарства, транспорту, наукові та вищі навчальні заклади, спортивні споруди, етнографічні і фольклорні ансамблі. Величезну пізнавальну цінність має місцева народна творчість, діалект.

Всі об'єкти гуцульської спадщини, які використовуються в пізнавально-культурній рекреації, поділяються на дві групи: нерухомі й рухомі.

Першу групу становлять об'єкти архітектури, археології і монументального мистецтва та інші споруди. Вони є самостійними поодинокими або груповими утвореннями.

До другої групи належать пам'ятки мистецтва, археологічні знахідки, ботанічні і зоологічні колекції, документальні пам'ятки та інші речі, які можна легко переміщати.

Виділяючи об'єкти гуцульської спадщини на території Карпатського парку, слід підкреслити, що найбільшу увагу до себе привертають гуцульські церкви і монастирі.

Старовиною дихають вілли минулого тисячоліття, а на противагу їм розкинулися сучасні відпочинкові заклади оригінальної архітектури. Велику цікавість в туристів викликають гуцульські садиби, господарські прибудови, кринички, огорожі... Все своєрідне, неповторне і має своє пояснення, свою оповідь...

Величними постають кам'яні мости у Ворохті, загадково ваблять тунелі на залізничній колії: у них також своя історія...

Побіч дороги з Яремча до Яблуниці зупиниться уважний погляд відпочиваючих на пам'ятнику партизанам-ковпаківцям, на могилі січовим стріль-

цям, багато підйдуть вклонитись пам'ятникам Шевченку у Дорі, Ворохті.

Надовго затримає допитливих Музей етнографії та екології у Яремчі, у полон художнього світу захопить унікальний Музей імені Митрополита Шептицького, де представлена приватна колекція духовних творів священика Ярослава Свищука; не можуть оминути туристи, особливо молодь, і світлицю-музей в школі №2 у Дорі, де також промовляє гуцульська спадщина...

Багатий пізнавальний матеріал таять у собі скелі і камінь Довбуша, водоспади, гори, полони, урочища, де все пронизано поезією і легендами...

А яку привабу для себе відкривають туристи, дотулившись до народних свят, спізнавши традиції і звичаї Гуцульщини! Яку радість і наснагу дає коломийка, дотепний жарт чи романтична легенда! Навіть зустріч і бесіда з корінним гуцулом дають відпочиваючим нові враження і позитивні емоції...

Кожна споруда – храм, каплиця, хатина, криниця чи ікона, картина, виріб, являє собою особливий світ мистецьких образів, виплеканих протягом віків творчістю народних майстрів. У них яскраво і всеосяжно втілені мистецькі ідеали свого часу, розуміння піднесено-прекрасного. У музиці, у дереві, у полотні, глині, у звичайному яєчкові і навіть у своїй домівці горяни вбачають і являють світові неповторну казку, таку світлу і чарівну. Її здатна створити душа не тільки талановитої, а й, безперечно, красивої і доброї людини. Так вважають приїжджі.

Повір'я про воду

В усі віки гуцул ставився шанобливо, з священним трепетом до води, бо поряд з вогнем, світлом вода – творець усього сущого, одна з основних стихій, що утворили Всесвіт...

Вода є очищенням від бруду, порятунком від хворіб і болю, вона споконвіку була захисником від чарів, вроків, оберігала від злих духів і різної нечисті, що оточує довкола людину... Воді наші предки поклонялися так само, як сонцю і землі. Оскільки у свідомості людей чистота і здоров'я якнайтісніше пов'язані, то в народі вода ототожнюється із здоров'ям. Всім нам відоме побажання, яке прийшло із сивих віків: будь багатий, як земля, будь здоровий, як вода!

Культь води і досі живий. Почасти – під егідою християнства, а іноді у незачепленому з давнини вигляді. Найважливішою рисою води, яка від-

билася у космогонічних віруваннях народу, була її очищувальна властивість, наділена містичною силою, яка особливо проявляється на Водохрещі. Освячена вода є ліками при хворобі, водицею йорданицею відмивають вроки; дають пити дітям від переляку; святою водою святять усе в дворі і в хаті, щоб вигнати нечистого.

На Водохрещі, в самі морози, для здоров'я корисно скупатися в освяченій воді; по обіді дівчатам слід вмитися «йорданською водою» на річці, «щоб були рожеві лиця». У гірських селах ще побутує звичай, коли хлопці водять своїх дівчат до ополонки – «щоб сі умила та красна була»; за свідченнями В. Шухевича, йорданська вода ставала помічною гуцулам і в коханні.

Хресні ходи на ставки та ріку відбуваються і зараз. Вони є нашою спадщиною, продовженням традицій стародавньої культури. На Гуцульщині побутувало повір'я, що в той момент, як священник занурює хрест у воду, всяка нечисть вистрибує з річки і залишається на землі до того часу, аж поки якась із жінок не прийде на річку прати білизну. Коли брудна білизна опуститься у воду, то разом із нею пірнають у плесо і всі чорти, що мерзли на морозі. А тому побожні бабусі колись не дозволяли своїм невісткам прати білизну протягом цілого тижня після Водохрещі – «щоб більше вигинуло нечистої сили від йорданських морозів». Зокрема, на Яремчанщині вважають, що не слід прати тиждень, бо інакше очікуються «великі гради», а жінки отримують гінекологічні захворювання.

Отже, і сьогодні, святкуючи Водохрещі, ми, як і наші діди-прадіди, з натхненням і вірою пошаноуємо воду – основу життя...

Ритуальне значення мала вода у ворожіннях. Наприклад, психічні зцілення ворожки-шептухи ніяк не обходяться без води. Чарівні купальські вогні запалювали лише над водою, чаклуючи над майбутньою долею, дівчата на Купала пускають на воду вінки, збирають воду-росу купальську для чарів. А для випікання спеціальних ворожильних булочок для тіста потрібно нести воду з трьох чи семи колодязів або принести воду з криниці в роті. Ворожили з дзеркалом і водою біля колодязя, сподіваючись побачити судженого (зразки заклинальних коломийок про воду і чари подає В. Гнатюк у «Етнографічному збірнику»).

Живуть у нашому сьогодні обряди, пов'язані з життєдайною водицею. В деяких селах Гуцульщини молодих виряджають до шлюбу з водою і зустрічають їх з двома відрами води, коли повертаються; перепинають молодих хлопчики чи парубки з водою та хлібом після шлюбу. Слід згадати також епізод ритуального обмивання нареченої перед шлюбом, коли змивається дівоче життя, тобто минуле і перехід через воду як репрезентація шлюбу (на Яремчанщині, до речі, став традиційним перехід через водоспад «Пробій»). Породіллі при пологах дають ковток свяченої води та скроплюють, а новонароджену дитину очищають водою при хрещенні.

Навесні селяни обходили стави, річки, озера, броди й переходили чаклувати воду з метою вигнання лихих сил; щорічно громадами відвідували безодні,

драговини, кринички та освячували волю на початку кожної пори року: на Йордан, Благовіщення, Зеліні свята, Купала та Спаса. Гуцули переконані, що не можна увечері воду виливати, бо як вступити у неї – будеш хворіти. І жодна молода мама, купаючи дитину, не посміє ввечері вилити цю воду – це може призвести до біди, а зазвичай купілля від дитини прийнято підлити вдень яблуню.

Згадаймо великодній звичай, що зветься на Гуцульщині «поливаний понеділок» (такий улюблений для дітвори). Це не що інше, як важливий обряд начаровування дощів, таких потрібних навесні. А ще на Великдень відбувалися чарівні вмивання водою з крашанками та грішми.

В гуцулів поширене вірування (як і в усіх слов'янських народів), згідно з яким вода є місцем проживання злих демонів. З цим пов'язані звичаї прощатися перед тим, як вживати незнайому воду, заборона купатися в річках у певні пори дня й року. До недавнього часу в Україні побутував погляд, що потопаючого не треба рятувати. Іноді це трактували як жертву, що собі бере річка.

Вода вважалася і використовувалася як засіб перевірки чистоти душі. В Галичині для виявлення відьми кидали жінку у воду й дивилися, яка частина тіла найшвидше спливе – у відьми спливали стегна.

Вода завше була у великому пошанівку в гуцулів, бо знали вони її грізну силу, старалися не гнівити її. Щоб задобрити водну стихію, і, головним чином, її духів (особливо при повенях), селяни приносили воді спеціальні жертви. Існувала віра в те, що річка, розлившись навесні, не спаде доти, доки не візьме собі офіру. З метою вберегти себе від повені, люди кидали в річку курку чи півня, або хоча мишу. Жертвоприношення часом бували й більші за вартість – топили живих коней, іншу домашню худобу. Найчастіше такі жертви приносили мельники чи рибалки – найбільш залежні від водної стихії. Багато дарів віддавали джерелам, колодязям, озерам, яким приписували лікувальні властивості.

Гуцули донині ставляться до води, як до живої істоти. Забороняється плювати у воду, її не можна трудити і бити по ній батою чи камінням, казати лайливі слова і, боронь Боже, засмічувати воду (ось де гуцульське екологічне виховання!). Воду опоетизували в колядках, щедрівках, веснянках-гаївках, купальських піснях, в казках і легендах.

До нашого часу дожили фразеологізми, пов'язані з водою, сповнені глибокою мудрістю і філософією. Відгомін стародавніх звичаїв визначати у воді долю людини знаходимо в таких висловах: «як у воду дивився» (передбачення), «вилами по воді писано» (сумнів щодо здійснення чогось), «вивести на чисту воду» (визначити провину). А ось фразеологізми, які з компонентом «вода» несуть значення забуття, загибелі: «наче у воду впасти»; «як водою змилло»; «як за водою пішло» Ходити біля води, пити воду» – означає залишатися, «як води в рот набрати» – мовчати та багато інших, які становлять багатство української лексики.

...А якщо вас перейдуть з повними відрами води – вам сьогодні пощастить!

Володимир Грабовецький

ЛЮДОМОРИ! НЕ КИДАЙТЕ ТІНЬ НА КОБЗАРЯ

До 195-річчя з дня народження Тараса Шевченка

Хочу відкрито сказати, що нема у світі такого геніального поета, як Тарас Шевченко, якого б так всебічно шанувувала вдячна нація за його любов до свого волелюбного і нескореного люду.

Його безсмертні вірші і поеми, повісті, драми, високохудожнє образотворче мистецтво, що відображають літописні сторінки багатостраждального народу, увійшли в багатющу скарбницю української літератури та мистецтва.

Взагалі, Тарас Шевченко став символом нашого героїчного минулого, нашої вікової нескореності окупаційним імперіям, які віками панували у розчленованих іноземною окупацією різних регіонах нашої Батьківщини. Здавалося, що Україна не виживе і, стиснута іноземним окупаційним режимом, втратить навечно свою державність, а з нею і княжу, козацьку і опришківську героїку.

Але на похмурому небосхилі України засіяла світлими променями Кобзарева зоря і ніби розбудила із вікового сну український народ, який піднявся з колін, а пророчі слова Шевченка вказали шлях до волі, до вимірної державної незалежності, що здійснилося тільки з Божим провидінням в кінці. ХХ ст.

Образ Кобзаря, є для нас сьогодні священним, а тому ми не маємо права свого пророка не шанувати і шукати якісь вади у його характері й побуті. Його тернисте життя було коротким, але плідним у творчості.

Згадаймо, що ще за життя поета подекуди почалися закиди щодо деяких його поем, як, наприклад, «Гайдамаки». Зокрема, тодішній шовіністичний одеський дослідник А. Скальковський гайдамацький рух оцінював тільки як «розбійницький», на що Кобзар чітко дав відповідь фальсифікатору у своєму вірші «Холодний Яр». (17 грудня 1845 р).

Крім А. Скальковського, поету заздрили навіть близькі йому люди. У свій час відомий біограф Тараса Шевченка О. Кониський у своїй праці «Тарас Шевченко Грушівський» («Хроніка його життя» (1901)) дуже вдало висловився про таких злопам'ятних заздрисників Кобзаря, які ще при його житті намагалися знеславити поета, пускати про нього брехливі чутки, щоб тільки принизити його. Не дивуюся тому, бо в багатостраждальній історії України споконвіку панували три зла: за-

здрість, амбіції і зрада. Це ми, на жаль, спостерігаємо, починаючи з княжих часів, а особливо таке явище розвинулося й мало потворне місце в період гетьманщини і національно-визвольних змагань на початку ХХ століття.

І в моїй понад півстолітній науковій діяльності не раз приходилося зустрічати людей, які хотіли мене переконати, що Шевченко займався тільки «шароварщиною» і мав пристрасть до алкогольних напоїв. Таким невігласам я завжди відповідав словами Кобзаря: «брешеш, людоморе». Цей дуже вдалий термін, сказаний поетом у 1845 р., і досі лишається актуальним. Виходить, що і у нас знаходяться ще такі, навіть відомі науковці, які до певної міри підтримують і намагаються сенсаційними кореспонденціями нагадувати про якісь вади і звички у характері Кобзаря.

Для прикладу приведу діалог львівського журналіста Петра Яценка із газети «Експрес» з двома шевченкознавцями – Валерією Леонідівною Смілянською, літературознав-

цем, доктором філологічних наук, завідуючою відділом шевченкознавства Інституту літератури НАН України і Валентиною Омелянівною Судак – українським мистецтвознавцем, співробітницею Київського Національного музею Тараса Шевченка.

Це два відомі шевченкознавці, з науковими працями яких ми познайомилися ще в 60-70-х роках минулого століття. На нас зробили тоді враження дослідження п. Валентини Судак «Малярська спадщина Т. Г. Шевченка до академічного періоду» (1961)., «Портретні роботи Т. Г. Шевченка» (1963). Вона брала активну участь у підготовці 10-тимного зібрання творів Кобзаря (1961-1964 рр.), книги «Документи та матеріали до біографії Т. Г. Шевченка» (1975). Також цікаві були книги п. Валерії Смілянської. «О. Кониський – біограф Т. Шевченка» (1970), «Стан проблеми дослідження біографії Т. Г. Шевченка» (1971). Взагалі, помітна роль цих шевченкознавців у вивченні і публікації документів та матеріалів з життя і творчості Кобзаря.

Шануючи цих відомих київських шевченкознавців, ми були здивовані, що саме вони, досконало ознайомлені з першоджерелами до вивчення особистого життя Шевченка, давали такі інтерв'ю згаданому журналісто-

ві з львівської газети «Експрес» Петрові Яценку. Хотів би їх запитати, цих достойних пань, чи доцільно було загострювати увагу на вадах характеру в особистому житті такого генія, як славетний Т. Шевченко, публічно оголошувати у пресі, що поет «мав холеричний темперамент», «заплатив щось більше за вечірку у ресторані» (В. Судак), або, що Шевченко «нерідко ходив до повій і цього не приховував та не соромився», або «виребував квітку у заміжньої жінки»? Чи є потреба нагадувати читачу про неправдиві вигадки, що, перебуваючи у поміщика, залицявся до його дружини і таке подібне? Це явище називається «ритися в чужій брудній білизні».

З одного боку, подані цими шевченкознавцями деякі епізоди з особистого життя, можливо, цікаві для дослідників, але, на мою думку, їх не потрібно афішувати у часописах, тим більше, що професор Смілянська не вбачає в характері Шевченка нічого надзвичайного, оскільки, на її думку «Тарас був звичайним здоровим чоловіком зі своїми звичками, поведінкою та потребами».

Хочу ще запитати у наших відомих шевченкознавців, пані Валерії Смілянської і Валентини Судак: чи дозволили би собі поляки так прискіпливо шукати і опубліковувати такі вади у характері свого національного поета Адама Міцкевича, або росіяни – у Олександра Пушкіна?

Я не можу погодитися із твердженням професора Валерії Смілянської, що Тарас Шевченко став радше символом, ніж реальною особою: «Шкільні і університетські програми давно установлені, тож ніщо не може зруйнувати «канонічний» образ Кобзаря. Шевченка нас навчають бачити саме таким – ні кроку вправо, ні кроку вліво – це просто якийсь суцільний стереотип. Справді, у нас із Шевченка зробили якусь надлюдину, за бронзового святого».

Шановна пані Валеріє! Вельми шаную вашу велику працю, вкладену у вивчення життя і творчості великого Кобзаря, але, повірте, я вже сказав у вступі, що наш Великий Українець – це справжній символ національної і духовної гордості, це свого роду месія, ось чому він приходить до нас у граніті, камені і бронзі по всій Україні і за її межами. Тому не дивно, що вдячний український народ повсюди ставить Шевченку пам'ятники, як жодному національному героєві в інших країнах світу, бо він для нас святий. Невипадково львів'яни вперше спорудили йому величний бронзовий пам'ятник у вигляді месії, адже це наш український національний пророк.

Знаходяться і такі, за словами Кобзаря, «просвещенні», і то з нашого Прикарпаття, які хочуть бачити Шевченка більш простим, якому не потрібно ставити так багато пам'ятників, спустити його з п'єдесталу і взагалі треба, на їх думку, по-новому дивитися на поета.

Це я зрозумів після того, як недавно на нашому українському телебаченні показали книжковий магазин у Києві, в якому «наш землячок» гордовито висловився, як треба нам по-новому дивитися на Шевченка, поіншому уявляти собі його. Мені це нагадає епізод з поеми Кобзаря «Сон», де поет у сні прилетів у Петербург і йому назустріч вийшов «землячок» із цинковими гудзиками і запропонував пройти в царський палац, але вимагав за це («не поскупись полтиною»), на що Тарас йому гнівно відповів «Цур тобі, мерзенний каламарю».

Такого типу землячкам, які хочуть себе вивищити і вписатись у когорту класиків, відповів би: «Людомори!». Цим словом Кобзаря хочу відверто сказати, що ви своїми вип'яченими, лукавими словечками хочете принизити велич і вікову славу нашого пророка і звести до рівня свого сучасного модерного писання.

Проте велич Кобзаря не забута українським народом, ювілей (200-річчя з дня народження) якого гідно будемо відзначати в 2014 р. Нині його не менше вшановують, ніж у 1914 р. – з нагоди 100-річчя поета.

Ідучи назустріч 200-річчю уродин Тараса Шевченка, ми вже сьогодні, в період незалежності України повинні сповнити його Заповіт, який написав поет 25 грудня 1845 р.

*І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом.*

До цього величного ювілею нашого Кобзаря ми повинні продовжувати монументальну шевченкіану, увіковічнювати місця, де жив поет, ставити художньо-меморіальні дошки,obelіски, проводити всенародні ювілейні наукові конференції, урочисті вечори з художньою частиною.

Напередодні цього ювілею Тараса Шевченка ми повинні обов'язково домогтися від нашого українського парламенту, нашого уряду прийняти постанову – оголосити 9-10 березня всенародним святом і у ці вихідні дні всенародно вшановувати народження безсмертного нашого генія і пророка.

Найголовніше, щоб у цей Шевченковий ювілей наш український народ не забував нашу вікову славу, пам'ятав могили наших героїчних мучеників і виявив свого братню любов, як це прорік Кобзар 25 грудня 1845 р. у безсмертній поемі «І мертвим і живим і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє»:

*«Отака-то наша слава,
Слава України.
Отак і ви прочитайте,
Щоб не сонним снилися
Всі неправди, щоб розкрились,
Високі могили
Перед вашими очима,
Щоб ви розпитали
Мучеників: кого, коли,
За що розпинали!
Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата, –
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати.
Благословить дітей своїх
Твердими руками
І діточок поцілує
Вольними устами.
І забудеться срамотна
Давня година;
І оживе добра слава,
Слава України,
І світ ясний, невечерній,
Тихо засіяє...
Обніміться ж, брати мої,
Молю Вас, благаю!*

Турянська Олександра

ДЕ БУВАЛА «РОКСОЛЯНА»...

Корнич, Станіслав, Бережани, Львів, Нью-Йорк, Торонто, Париж – це були географічні місця, де відбувалися мої зустрічі з Роксоляною – персонажем літератури, історії, живопису та музики.

Корнич, 1949 рік, зима. На подвір'ї, коло хати заходиться гавкотом пес Бобко. «Пайдьошники» – так називали тоді енкаведистів – довгими металевими щупами шпигають в купу дров, в сіно на піддашші, шукають схрону. Це облавники, ось-ось вваляться в хату... Мама тремтячими руками запирає в піч «Історію України–Руси» М. Грушевського. Я хвора лежу в ліжку і теж трясуся, але не так від гарячки, як від страху, бо в мене під подушкою сховані ще три книжки: «На уходах» А. Чайковського, «Син України» В. Златопальця та «Роксоляна» О. Назарука. Я вже знаю, що є такі книжки, за які можуть вивезти на Сибір, де вже були заслані моя бабуся, дід, тета з малолітніми дітьми і багато-багато наших людей.

В 12-13 років зачитуюся «Роксоляною» Осипа Назарука, з того часу фантазуючи мандрую її дорогами, в уяві вимальовую її образ.

Львів, 1965-71 роки, консерваторія. З монографії професора Стефанії Павлишин «Денис Січинський» довідуюся, що смертельно хворий композитор у 1907 р. Взявся за написання першої на Західній Україні опери на сюжет «Роксоляни». Ця героїко-патріотична опера на народно-національній основі так і не була виконана при житті композитора.

Івано-Франківськ, 1968 р. Нова зустріч із «Роксоляною» – «Неопалима купина» Ю. Колісниченка і С. Плачинди. Чомусь на той час книжка теж заборонена. Я переписую в потаємний зошит фрагменти тої невеличкої книжечки, перемальовую собі портрет Роксолани.

Найбільш вражаючими були відомості про те, що Роксоляна володіла багатьма мовами: старогрецькою, латиною, арабською, турецькою, польською, в оригіналі читала Гомера.

Наша сім'я – постійні передплатники журналу «Жовтень»: з нетерпінням чекаємо кожного нового числа, де друкуються з продовженням частини історичного роману Павла Загребельного «Роксоляна». Захоплюємося тим, що письменник використав таку велику кількість достовірних історичних матеріалів, зразки поезій і листів Сулеймана і Роксолани. А з іншого боку викликає обурення, чому її потрактовано як інтриганку, чому зневажено образ священика Лісовського. Несмак викликає опис гаремних сцен, надокучливе повторювання епітетів: «чорногуба валіде», «полохливе тіло», «ця дивна жінка» і т.п. Все це обговорювалося в колі родини і знайомих, які теж читали роман, та разом з критичними зауваженнями говорилося про велику вдячність авторів

«Дива», «Первомосту», «Євпраксії», «Я – Богдан» за колосальну працю над такими важливими сторінками української історії.

Але... доцьогочасний небесно-херувимський образ Роксолани тепер опускається на грішну землю.

Батько старанно вирізує кожну частину роману із журналу, сам переплітає в солідну оправу і книга з належним пошанівком займає своє місце в нашій досить великій домашній бібліотеці. Адже книжки, ноти та записи музичного фольклору мабуть є найбільшим набутком нашої родини.

1973-1994 роки. Працюючи в музичному училищі імені Дениса Січинського викладачем музичної літератури і фольклору, займаюся збиранням матеріалів для створення музею Д. Січинського. Пошуки прижиттєвих видань нот, рукописів його творів, спогадів, фотодокументів – так крупинка за крупинкою назбиралося досить багато експонатів і відомостей про композитора. Найцінніші – це рукописи кантати «Лічу в неволі» на слова Т. Шевченка (написаний у 1902 р. В с. Викторів і присвячений дочці священика Лесі Домбачевській), це фортепіанні твори, це рукопис великого хорового твору, який вважався втраченим – «Минули літа молодії», теж на слова Шевченка. Цей твір – лебедина пісня композитора, присвячений його учениці Нусі Тисовецькій. Мій батько зберіг «Службу Богу» Д. Січинського, яку переписав ще в гімназійні роки (1928) і яка теж вважалася загубленою. Шукала слідів композитора в Коломиї, Викторіві, Підпечарах, Микитинцях, у Тернополі, Ключинцях і у Львові.

Розшукувала старожилів, учасників «Бояна», записала спогади художника М. Зорія, журналіста І. Каца.

У Львівському архіві бібліотеки на вул. Стефаніка з трепетом перечитую оригінали болісних листів Д. Січинського до Я. Вінцковського (Ярославенка) і нарешті в моїх руках рукопис партитури опери «Роксоляна». Перегортаю його зі сльозами на очах, знаючи, в яких страшних умовах, матеріальній нужді, в залежності від о. Джулинського з Лемшина, писав композитор цю свою єдину оперу. Він змушений був погодитися на кабальні умови, мізерний гонорар і дуже недосконале лібрето І.Луцика, писане «язичієм» – мішаниною церковно-слов'янської, української і польської мов. Пізніше це лібрето переробив поет С. Чарнецький. Опера була поставлена в Галичині вже після смерті композитора режисером Йосифом Стадником, а в Києві в 1912 р. Трупою Садовського, після чого канула в забуття. Тільки у 1990-х роках Львівський оперний театр здійснив постановку опери «Роксоляна» Д. Січинського в редакції Мирослава Скорика на оновлене лібрето Богдана Стельмаха.

У 1970-х роках Івано-Франківський музично-драматичний театр ставив драму Любов Забашти «Роксоляна». Вистава йшла з незвичайним успіхом і викликала у публіки велике патріотичне піднесення.

Головну роль виконувала народна артистка України Христина Фіцалович. Виставу поставив режисер В. Смоляк. Диригент театру Володимир Сидорак розповідав, що з цією виставою наш театр об'їхав всю Україну. Не раз вистава йшла по 3 рази в день при переповнених залах. В. Сидорак згадував, що диригував оркестровим супроводом вистави «Роксоляна» не менше як 500 разів. Музику до вистави написав М. Жупан.

1994 рік. Доля закинула мене в **Нью-Йорк**. Працюючи не по своїй спеціальності, все-таки знаходжу можливості ознайомитися з культурно-мистецьким життям української діаспори. Знайомимось з такими визначними діячами культури, як композитор Ігор Соневицький, директорка Музичного Українського Інституту Дарія Караванович-Гординська, редактор журналу «Бандура» Микола Досінчук-Чорний, режисера Лідія Крушельницька та режисерека театру La-Ma-Ma Вірляна Ткач. Бувала на репетиціях і концертах хору «Думка», засновниками якого були вихідці із «Станіславівської думки» Леонтій Крушельницький, Іван Несільський та брат мого батька – Роман Степаняк.

Вітаючи цей славний хоровий колектив з нагоди 45-річного ювілею, вручила диригентові В. Гречинському копію нововіднайденого твору Д. Січинського «Минули літа молодії...» І цей твір вперше був виконаний, там за океаном, хором «Думкою» на Шевченківському концерті вже в 1995 р.

Тут, від хориста «Думки» п. Бориса Кекіша, я дізналася про унікальну подію – в 90-х роках в **Торонто** відбулося концертне виконання опери Д. Січинського «Роксоляна». Цю подію можна оцінити як справжній подвиг українських співочих сил Америки і Канади, адже доїздили на репетиції із далеких міст. Завдяки ентузіазму та організаційному таланту диригента Володимира Колесника, його майстерності як музиканта-інтерпретатора української хорової класики, в **Торонто** був створений український оперний хор. Для виконання сольних партій в опері «Роксоляна» були запрошені найкращі українські співаки Америки, для супроводу – канадський симфонічний оркестр. Цікаво, що редакцію опери для цієї постановки здійснив французький видатний композитор українського походження Мар'ян Кузан. Професор Стефанія Павлишин, прослухавши відеозапис цього виконання (його мені вдалося роздобути в Торонто), дуже високо оцінила як цю редакцію опери, так і високопрофесійний рівень виконання. Вона висловила побажання, що необхідно роздобути цю партитуру (чи то в Канаді, чи у Франції) і здійснити її постановку на сцені Львівського оперного театру.

На превеликий жаль сліди партитури опери «Роксоляна» загубилися, бо диригент В. Колесник помер в Торонто в 1997 р. (похований в

Києві), а композитор М. Кузан помер в Парижі в 2005 р.

2005 рік. Париж. Відвідуючи свою дочку і внуків, я мала нагоду в одну з перших неділь місяця (безплатно) насолодитися безцінними скарбами Лувру. В розкішному, ново відреставрованому залі Аполлона, серед королівських коштовностей, несподівано побачила невеличку шкатулочку, верх якої був обрамлений діамантами, відображав мініатюру «Концерт в палаці Великого Султана», автор Жан-Франсуа Боуде. Очевидно це була копія з якоїсь великої картини за Карлом ван Лью, що було вказано на підписі.

На мініатюрі зображено 17 персон, в центрі на троні вже немолодий Сулейман Пишний, біля нього в розкішній білій сукні султанша. Напевно це Гассені-Турем Роксоляна, бо з-під тюрбана виглядає кілька золотистих кучерів.

За клавесином клавесиністка і скрипаль в європейських одягах і один скрипаль в тюрбані. Мабуть це Ібрагім-паша, про якого згадує П. Загребельний, що цей грек з походження був добрим віоліністом і дуже освіченою людиною. Раптом я почула, що недалеко дві туристки розмовляють українською мовою і дуже зраділа, що є з ким поділитися радістю відкриття. Ми довго ще дивувалися і милувалися чудовим мистецьким витвором.

2007 рік. Знову Париж. Всюди по місті і в метро величезні реклами: з вересня по січень в Люксембурзькому палаці унікальна виставка живописних портретів роботи славного Тиціана «Le rouvoir en face», що можна би перекласти як «Влада обличчя» чи може «Властивість обличчя». Тут були зібрані із світових музеїв і галерей портрети знаменитостей, королів, вельмож, красунь. Серед цих розкішних портретів виділяється величавий портрет золотоволосої Султанші. З підпису дізнаюся, що портрет Roxelane La Sultane Rouge намалював Тиціан Вечельо в 1550 році на замовлення короля Іспанії Філіппа II, а дальше підпис пояснює, що йдеться про Росселяну або Роксоляну звану султаншею Руссе, яка стала дружиною Сулеймана Пишного, коли їй було 16 років. Тиціан і ательє П'єра де Кодоре, Венеція 1576 р. Портрет знаходиться в Музеї мистецтв Джона і Майкл Ріглінгів (Rigling) у Сарассоті.

Крадькома мені вдалося сфотографувати цей надзвичайний портрет.

Перед поїздкою у Францію я мала цікаву розмову з істориком-краєзнавцем пр. Богданом Гаврилівим, якому я розповіла про свою знахідку в Луврі, а він мені подарував свою книжку-дослідження «Роксоляна в світі». За його порадою я ще раз відвідала Лувр, щоб добре роздивитися найбільшу картину Лувру, це монументальне полотно (розмір 994x667) Веронезе «Весілля в Канні Галілейській» де показано епізод з Нового Заповіту, коли Ісус Христос перетворює воду у вино. Ця картина призначалася для трапезної монастиря бенедиктинців на острові Сан Джордано Маджоре. Паоло Кальярі відомий під іменем Веронезе був сучасником Роксолани і Тиціана і жив в

роках 1528-1588. У лівому куті бачимо серед гостей Роксолян у Султана.

Тут я теж заслужила на строге зауваження за спробу сфотографувати цю картину, та після сердечних вибачень мені дозволили зберегти плівку. Порівнюючи ці два зображення Роксолани, які тут ілюструємо, можна зробити висновок, що це одне і теж обличчя.

Після побаченого в мене появився пошуковий азарт і я помчала на виставку «Венеція і Орієнт», демонструвала в «Інституті Світу арабів» картини, портрети султанів, мистецькі вироби, фільми з історії Туреччини та стародавньої Венеції. Проте не знайшла я тут Роксолани, а тільки два зображення Сулеймана Пишного – графічне і викарбуване в металі. Та найбільше вразила мене скульптура, що зображала турецького невольника, який сидить скований кайданами на пониклих прапорах, тип обличчя, козацькі вуса і оселедець були явно українськими хоч підпис говорив, що цей невольник з ненецької галери начебто турок. Засмучена невдалими пошуками, я повернулася в книгарню інституту і тут, на радість, побачила дуже потрібну книжечку «Сулейман – імператор величний». Французька дослідниця-історик з Лувру Тереза Біттар видала цю книжку в 1990 р., де збрала багатий історичний та іконографічний матеріал про епоху Сулеймана, окремий розділ присвячений Роксолянці, там є її два портрети. Ця книжка могла би бути дуже корисною, коли б у Рогатині можна було б відкрити музей Роксолани.

Після того, як я ознайомила із фундаментальною працею Агатагела Кримського «Історія Туреччини», то знайшла там найбільше інформації. Очевидно, що ця праця була основним джерелом для істориків та письменників, що писали про Роксолянку. Адже А.Кримський – тюрколог, сходознавець, знавець кілька десятків мов, мав доступ до таких історичних джерел і документів, які майже недоступні теперішнім дослідникам.

Тут хочу навести фрагмент з книги французької Т. Біттар, яка використала статтю Анні Леклер, а переклад її мені допоміг зробити відомий історик із Сорбонни пан Володимир Косик.

Анні Леклер
В каталозі експозиції Сулейман Пишний
Гранд Палац, Париж 1990

КОХАНА РОКСОЛЯНА

*«В рожевому саду твоєї краси Мугіббі,
аж до ранку жайворонки співає тобі хвалу»
(Сулейман)*

Ту, що була най гарнішою і найулюбленішою дружиною Ата-Тюрка (Великого турка), звали Руссе, але так говорять записи, що жоден мляр не міг до неї приблизитися. Та сталося так,

що всупереч закритості, ще за її життя, завдяки її впливовості, слава про неї розійшлася по Європі. Народилася на початку 16 ст., мабуть, в Рутенії, тоді це була польська територія, а її батько був православним священником. Напевно її взяли в неволю під час нападу і подарували Султанові в 1520 році.

Можливо її вибрала Газа-Султан, мати султана, або Ібрагім-паша великий візир і друг.

За свідченнями Брегадіно, вона була дуже граціозна та інтелігентна і напевно була добрим психологом, бо змогла здобути свободу. Її назвали Гуррем (радісна, усміхнена по-турецьки). Вона народила Султанові 4-х синів і одну дочку. Сулейман дав їй проти всіх традицій владу і багатство. Вона усунула суперницю Гюльбагар (її вислали з сином до Манісси). Після смерті матері султана в 1534 р. Султанша-Гуррем стала господинею цілого гарему. Вважають, що це вона (після того як в 1541 р. згорів Старий палац) наказала збудувати Топкані-Сарай. В дійсності ще за Магомета II існувала для жінок мала палата, Сулейман в 1528-1529 рр. Цю палату розбудував і відновив, але там жінки рідко жили і тільки при Роксолянці наступили зміни. Топкані-Сарай став гаремом і певний час там був центр влади, бо Роксоляна почала відігравати в політиці поважну роль. Відомо, що вона прагнула, одного зі своїх синів зробити спадкоємцем Сулеймана і тому існує думка, що вона спричинилася до страти Ібрагіма, на місце якого став Рустем – великий візир у 1544 р., страти Шахзаде Мустафи та його сина в 1553 р., а також великого візира Кара Ахмед Паші в 1554 р. Ця жінка, яку мало хто бачив, була настільки впливовою, що змінила роль султанів, бо після Сулеймана вони вже не були такі могутні.

В західноєвропейських мовах «сераль» (палат) розуміли тільки як гарем, але в дійсності звідти виходили всі накази. Для європейців був недоступний «сераль», тому вигадували багато міфів про інтриги любовні скандали, тоді коли насправді це більше нагадувало монастир із дуже строгими правилами.

Гуррем залишила декілька власноручно писаних листів до Султана, коли він був у воєнних походах. Вони розпочиналися протоколярними вітаннями: «Схиляю своє чоло в порох перед тобою», а далі описує щоденне життя в Істамбулі, про чуму, про чутки Сулейманових перемог, турбується про стан його здоров'я, про сина Жихамгіра, про хамам, який хотіла збудувати біля Айя-Софії.

В останні роки життя вона дуже хворіла і перейшла жити із Сараю назад до Старих палат, де їй був забезпечений лікарський догляд.

Після зими, яку провела в Ефірне, повернулася разом із своїм чоловіком в Стамбул, де померла у квітні 1558 р. Похована біля мечеті Сулейманіє в мавзолеї, який збудували для неї. Він знаходиться поруч з мавзолеєм її чоловіка Сулеймана Пишного.

Анні Леклерк

Адріян Левицький

ПЕРША УКРАЇНЬСЬКА ПЕДАГОГІЧНА ВИСТАВКА У ЛЬВОВІ

У 2009 році виповниться 73 роки з дня проведення Першого українського педагогічного конгресу який відбувся у Львові 2-3 листопада 1935 року. Девятнадцять років тому в ознаменування цієї визначної події в українській педагогіці Прикарпатський університет імені Василя Стефаника та управління освіти обласної держадміністрації провели науково-практичну конференцію, де розглянули питання і проблеми, підняті на Конгресі, показали їх розв'язання на сучасному етапі. Та, як не дивно, серед безумовно ґрунтовних і цінних виступів та повідомлень на конференції ніхто не згадав про одну важливу подію, яка логічно завершила цей форум українських педагогів. Маю на увазі першу українську педагогічну виставку яка стала продовженням і доповненням Першого педагогічного конгресу. Це явище було унікальне і єдине у минулому столітті. (Тільки з 2000 року в Києві почали організовувати щось подібне та й то тільки для вищих навчальних закладів «Освіта в Україні»). Постараємось хоч частково заповнити цю прогалину в нашій пам'яті.

У книжці «Перший Український Педагогічний Конгрес 1935, Львів, 1938» згадується, що думка про влаштування такої виставки разом з педагогічним конгресом виникла ще у 1914 році. Та буремні події Першої світової війни, важкі для української нації післявоєнні роки не дали можливості здійснити цей задум. Саме проведення Першого українського педагогічного конгресу дало поштовх до початку роботи над організацією такої виставки та й політична ситуація вимагала продемонструвати здобутки української педагогіки та освіти, показати чужинцям, а перш за все своїй інтелігенції, що ми живемо і розвиваємось, зробити огляд наших здобутків у галузі освіти, не тільки як підсумок роботи, але для висновків і подальшого розвитку національної педагогіки та освіти.

З нагоди відкриття виставки була видана брошура «1 Українська Педагогічна Вистава». В ній пояснюється її мета, завдання та значення:

«1. Українську Педагогічну Виставу влаштовує Рідна Школа, як продовження і доповнення праць Першого Українського Конгресу, що відбувся за її почином та під її проводом 2 і 3 листопада 1935 року у Львові.

В улаштуванні 1. Української Педагогічної Вистави беруть участь усі ті українські організації, товариства й установи, що співділяють у духовному моральному та фізич-

ному вихованні молодих українських поколінь. Організаційно-підготовчі роботи вів Діловий Комітет 1. Української Педагогічної Вистави при Головній управі Рідної Школи.

1. Українська Педагогічна Вистава має показати розвиток українського шкільництва й виховання в історичній перспективі. На місце 1. Української Педагогічної вистави вибрано місто Львів, де в 1586 р. повстала при Ставропільному Братстві перша нижча й середня школа. З того часу ніколи не переривалася творча праця українських педагогів і виховників для добра нації. Тому на 1.Українській Педагогічній Виставі представлені в документах, матеріалах та образах педагогічні й виховні змагання та досягнення тих українських організацій та установ, що розвивали педагогічно-виховну працю в часах від 1586 до 1938 року на землях, де жив і творив українських нагід.

1. Українська Педагогічна Вистава сповнить не лише ідеологічні та пропагандивно-інформаційні завдання, але матиме теж науково-дослідне значення. Частина зібраних матеріалів увійде до Українського Педагогічного Музею, що буде згодом зорганізований, чи то як самостійна культурна установа, чи як відділ Національного Музею.

1. Українська Педагогічна вистава подумана досить широко. Вона має охопити сучасну педагогічну діяльність усіх наших культурно-педагогічних установ та всі роди і ступні шкіл, отже дошкілля, народні, середні загально-освітні (промислові, ремісничі, торговельні, вчительські) й мистецькі та установи поза-шкільного виховання й освіти.

На Першій Українській Педагогічній Виставі будуть представлені предметово й символічно педагогічно-виховні змагання та досягнення. Переглядаючи їх, можна буде завважити рівночасно й усі прогалини, недостачі та недомагання в ділянках шкільництва й виховання і при цій нагоді поробити відповідні вистави і заходи, щоб задовольнити всебічні розвоєві потреби українського народу. В цьому саме й найбільша суспільна і національна вага 1. Української Педагогічної Вистави...».

Збір матеріалів до виставки тривав понад півтора року. Підшукування приміщення для її демонстрації, планування, структура та розміщення експозицій відбувалося під безпосереднім керівництвом голови «Рідної школи» проф. Івана Галушинського. Виставка була відкрита напередодні традиційного свята молоді «Рідної школи» 4 червня 1938 року о 16.00. На відкриття прибуло понад 200 гос-

тей: представники Греко-католицької церкви, політичних кіл, українських громадських організацій, основних галицьких видавництв та редакцій, українська інтелігенція.

Виставку відкрив голова «Рідної школи» проф. Іван Галущинський. Текст промови був надрукований в газеті «Діло» за 8 червня 1938 р. У ній він сказав:

«Педагогіка – це наука виховання... А виховання – це планове, всестороннє, гармонійне розвивання і образування духовних і тілесних сил дитини за допомогою відповідних засобів, стосованих старшим поколінням, щоб людина у своєю пізнішому житті могла вільно й самостійно сповняти свої обов'язки супроти Бога, ближнього і себе...»

... Виховання це щось більше як ремесло, щось більше, як умілість, або знання-свідомість. Це вроджений талант своєрідної творчості з ознакою мистецтва, що лежить в основі нашого космосу. І тому кожний носить у собі більшу або меншу кількість цього таланту. Але, коли за ознаку мистецької творчості беремо вияв повноти життя, яким мистцеві вдається оживити-одухотворити мертву матерію, – то у вихованні завжди витворюється-формується нове життя, правдиве життя, зі всіма його впливами та наслідками, навіть коли це робить невдачник, неук чи тупоголовець... Через те справа виховання у своїх наслідках для долі така ваговата, для майбутності така рішальна, тому вона є тереном суспільних змагань, монополем тотальних потуг, гаслом нових ідеологій, заборолом визвольних рухів, передумовою перемоги – ну – а може логічним виясненням всякої злободенності...

Та все ж, як воно й не було б, виховання – це творчість духа, що з любові до життя нове життя творить. І те покоління, що нині діє, воно як символ теперішності, передаючи та пересовуючи здобутки та духовні надбання минулих поколінь в нові молоді покоління, – минуле з майбутнім в'яже. Через зв'язок крові – зв'язок духа. В історії людства нерозривний масив культурнотворчого елемента.

Якого?

Вже від яких років 30 і світові події, і наші власні переживання виносять нас – нераз і проти нашої волі – на ті вершини загальнолюдського життя, де не можна животіти, не можна безчинно й байдужо приглядатися подіям, лише треба насторожливо, постійно змагати вперед, організувати збірне життя, заєдно творити нові цінності і не даватися зіпхнути – а головне, – на вершини, де приймають і де це все можна діяти лише в характері, в самовідчутті і під відповідальністю самостійнотворчої і виразно самоозначеної національної збірності – тобто Нації.

Ми вже досягнули ці вершини. Вже знову стоїмо на них і нашу тут прихильність вже заприпитали і поставили питання: «яким правом?!», «де карта вступу?...».

На це ми відповідаємо:

... правом життя, правом нашої повної життєздатності, а нашою легітимациєю є, от хоч би оця вистава, що є новим документом нашої життєздатності, документом, що його нині передаємо історії !..

Та це не є єдине висвітлення цієї події.

Бо з котрого боку ми не підходили б, чи з окремих ділянок духовної чи матеріальної культури, чи їх організаційних форм, в кожному випадку відчуємо в собі і в тих, що кість від кості і кров від крові нашої, цю свідому, ясну, благородну, цю всеприйнятну гідність і самопевність повновартної нації, чого ще тому рік або два так виразно, так дотиково, так фізіологічно, з таким радісним болем може ще й не відчували. Ми вже не раз були свідками різних виявів нашої життєздатності, але назагал всі вони мали позначку, відокремленого гуртка. Тут, чи не вперше, маємо до діла з маніфестацією, що унагляднює спробу синтезу явищ культурно-творчої праці, високо зрізничкованої-розчленованої національної спільноти, свідомої свого історичного призначення, свого історичного післанництва. Ця вистава є наглядним виявом, як стихійно ростемо, як гармонійно зв'язуються, як доцільно забулюються чинності відокремлених знарядів-установ, як спонтанічно народжується свідомість, як вибивається назверх і самим життям освячується авторитет-повага надрядних провідних чинностей».

Після всіх виступів учні Малої духовної семінарії відіграли вертепну виставу Галагана в композиції і змісті кінця 18 ст. Цей вертеп мав символізувати українську національно-виховну традицію. Бо саме на основах колишніх духовних шкіл і бурсацьких вертепів виросла і сучасна наша школа в її різномірних організаційних формах та незвичайно складних і розвинених системах виховання й навчання..

Побіжно оглянемо цю виставку, яка демонструвалась понад сімдесят років тому.

Нелегко було віднайти приміщення у польському Львові. Експозиція виставки мусіла бути розірвана на частини і демонструвалася у чотирьох окремих будинках, причому деякі з них були на значній віддалі одне від одного. Це були приміщення Національного музею та хлоп'ячої й дівчачої шкіл «Рідної школи».

В головному будинку Національного музею експозиція зайняла 9 кімнат. На першому поверсі розміщувався загальний відділ, що був представлений світлинами з життя навчальних закладів «Рідної школи». Дальші два зали зайняло дошкільне виховання. В одному демонструвались досягнення в дошкільному вихованні сс.Василіянок. Тут були представлені організація дошкільця, уаочнення до занять по системі Монтессорі і Декролі, рисунки дошкільнят, плани бесід з дітьми, карта-схема розміщення виховних закладів сс. Василіянок тощо. У другому залі розмістило свої експонати Товариство «Українська захоронка». Тут

демонструвалось все, що необхідне на заняттях дошкільнят, малюнки дітей, згруповані у віковій послідовності - від трьох до семи років та їх вироби, ляльковий театр, куточок природи, куточок дошкільнятка, приладдя до занять, сценки для бесід, зразок сучасної організації дошкільця.

В наступній залі теж розміщено загальний відділ, але присвячений уже народним і середнім школам. Причому експозиція, в основному, упорядкована по предметах навчання. Тут представлені праці учнів з паперу, картону, дерева, рогожі, соломи, лози, шнурка, целофану тощо. Далі подібні роботи виконані з дерева, металу, скла учнями середніх шкіл на уроках ручної праці. Багато представлено унаочнення до окремих предметів в народних і середніх школах, світлини й альбоми з фотографіями з життя українських шкіл. Тут демонструвались модель вертепу 18 ст., фотографії, діаграми і карти, що представляли організацію і діяльність «Рідної школи», Української порадні для вибору професії. Викликали зацікавлення карта розміщення шкіл в Галичині, які у 1866-1867 рр. підпорядковувались греко-католицьким єпископатам та модель вакаційного табору «Соколів», фотографії й матеріали (в історичному розвитку) про діяльність виховних осель та організацію туристичних мандрівок шкільної молоді.

На другому поверсі найбільше місця зайняли матеріали про діяльність фахових шкіл. Тут були представлені експонати, що характеризували роботу купецької школи «Народна торгівля», державного хліборобського ліцею в Чернелиці, кооперативних шкіл (РСУК) і найбільше хліборобський вишкіл молоді «Сільського господаря», де показано не тільки фрагменти діяльності, але й організацію, методику навчання та її результати (1180 гуртків в яких навчається 13079 дівчат і хлопців).

У наступній залі продовжувалась експозиція, присвячена фаховому навчанню. Тут були представлені молочарська школа Молокосоюзу в Стрию, купецька гімназія «Рідної школи» у Львові, фахово-доповнюючі школи «Рідної школи», школа «Труду», кравецька гімназія сс. Василянок у Львові.

Наступний зал демонстрував роботу молоді над самоосвітою у товаристві «Просвіта», її видання тощо. Остання зала в головному корпусі Національного музею представляла діяльність Вищого музичного інституту імені Миколи Лисенка у Львові. Тут також була розгорнена виставка нот до навчання та музичні інструменти.

Продовжувалась експозиція виставки у бічному будинку Національного музею, де на першому поверсі розміщувались графіки і карти, що демонстрували діяльність різних народних і середніх шкіл, представляли кількість учнів у школах, відвідування учнями шкільних бібліотек, суспільний стан учнів деяких шкіл, територіальний розподіл. Тут же були вистав-

лені рисунки та письмові роботи учнів народних шкіл.

На другому поверсі була організована виставка української педагогічної літератури та літератури для молоді. Тут були представлені книжки і преса для дітей і молоді видавництв «Рідна школа», «Дзвіночок», «Ранок», «Світ дитини», «Наш приятель», «Українське юнацтво» та виданих накладом державного видавництва шкільних книжок у Львові; шкільні підручники для народних та середніх шкіл. Увагу відвідувачів привертала велика добірка українських букварів, виданих упродовж майже 150 років. Тут же у великому виборі була представлена педагогічна література і преса, видані учительськими організаціями «Взаємна поміч українського вчителства» і «Учительська громада».

У будинку хлоп'ячої народної школи чотири кімнати займали експозиції, що характеризували діяльність українських молодіжних організацій «Великий Луг», «Пласт» (1911-1930 рр.), «Орли», «Сокол Батько», а також Ремісничої бурси та Товариства вакаційних осель у Львові.

У дівочій школі імені Шевченка демонструвалась виставка підручників та посібників з української мови, в основному для першого класу.

До приєднання західних земель до Радянської України тут завжди школа і церква були тісно пов'язані зі собою. Це було відображено і на виставці. На стінах майже всіх кімнат, де демонструвалася виставка, були розміщені старовинні ікони та картини на релігійну тематику.

Як бачимо, виставка доволі всебічно ілюструвала розвиток і тогочасний стан того, що створив український народ для виховання своєї молоді. Загалом виставка була добре сприйнята українською громадськістю. Звучали, правда, критичні зауваження щодо переважності експозиції, її розірваності, недостатнього висвітлення деяких ділянок роботи школи, недостатнього відображення ретроспективи, з політичних міркувань не показано стан освіти на Східній Україні, слабо на Закарпатті та в еміграції. Однак це була значна подія у житті освітян Галичини. Вперше тут можна було побачити досягнення української школи та освіти, її педагогічні здобутки, простежити нелегкий шлях національної школи. І не тільки побачити, але й дещо навчитись.

Варто було б таку виставку організувати у Києві, щоб наочно було видно який прогрес зробила українська національна школа за 70 років, або хоча б за роки Незалежності.

Василь Стопчатівський

ДІЯЧІ НАУКИ ТА КУЛЬТУРИ НЕУКРАЇНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ - УРОДЖЕНЦІ ПРИКАРПАТТЯ

Серед багатьох діячів науки і культури вихідців з Прикарпаття є ряд представників національних меншин – вірмен, поляків, караїмів тощо.

В царині науки вагомим здобутком домоглися, зокрема, вчений вірменського походження зі Станіслава Садок Баронч, польські вчені – історик та археолог Август Бельовський (с. Креховичі Рожнятівського району), мовознавці Ян Гануш (с. Колодіївка Тисменицького району) та Степан Грабець (м. Станіславів), математик Юзеф Пузина (с. Новий Мартинів Галицького району) та інші.

Творчий доробок Садока Баронча нараховує понад 60 наукових праць. У дослідженнях «Біографії славних вірмен у Польщі» та «Нарис вірменської історії» розкрито, зокрема, історію вірменських колоній в Галичині. Проблема історії Галичини присвячені праці вченого «Пам'ятки міста Жовкви», «Пам'ятки міста Станіслава», «Пам'ятки Язловецькі», «Хроніка Олеська», «Вільне торговельне місто Броди», «Пам'ятки Буцацькі», «Гологори», «Тартаків». Він написав також історичні розвідки «Монастир отців Василіян в Підгірцях» та «Історія монастиря отців Домініканів в Підкаменю» тощо. Два видання витримала зібрана С. Барончем збірка українського фольклору «Байки, небилиці, легенди, прислів'я і пісні на Русі».

Серед досліджень А. Бельовського є, зокрема, наукові праці «Ряшів і його околиці», «Спогади з подорожі по краю», «Покуття» тощо. В останній з них вміщено судові матеріали про боротьбу карпатських опришків на чолі з О. Довбушем. Йому належить також публікація повної збірки польських хронік та інших матеріалів, що є важливими джерелами з історії України XVI–XVII ст. А. Бельовський відомий також як перекладач польською мовою «Слова о полку Ігоревім».

У творчому доробку мовознавця та літературознавця Я. Гануша є 150 наукових праць з різних питань загально-го, слов'янського та українського мовознавства. Серед них «Про малоросійську мову», «Про наголос іменників в малоросійській мові», «Про прізвища вірмен» тощо.

Працюючи професором Лодзького університету, С. Грабець брав участь в написанні таких праць, як «Географічні назви Гуцульщини» і «Нарис історії української мови» тощо.

Ю. Пузина був одним з провідних математиків Львівського університету кінця XIX – початку XX ст. Основним напрямком діяльності вченого була теорія аналітичних функцій.

З Прикарпаття походять також ряд інших польських вчених XIX – I половини XX століть. Так, В. Віслоцький з Рогатинщини був співзасновником і куратором бібліотеки Оссолінських у Львові (зараз ЛНБ НАН України імені В. Стефаніка – В. С.), А. Баласіст і В. Острожинський зі Станіслава та К. Годачек з Богородчанщини – були професорами Львівського університету, Е. Лазарик і Ю. Токарський зі Станіслава – професорами Львівської політехніки. В Кракові були відомими в XIX – XX ст. професори В. Чеховський та В. Черкавський з Бурштина, С. Гаммер – з Городенки, М. Сіла-Новіцький з Яблунова на Косівщині, М. Гошовський зі Станіслава та ін. Уродженець Надвірної Л. Колянковський був професором Вільнюського університету, а виходець з Тлумача Д. Дірінгер – професором Кембріджського університету в Англії.

З Прикарпаття походить також ряд письменників неукраїнського походження. Так, польський письменник Францішек Карпінський народився в селі Голошків Коломийського району. У день його

народження на маєток батька, як відомо, напав О. Довбуш з опришками, які, однак, родині майбутнього письменника не зробили нічого поганого. Пізніше Ф. Карпінський був очевидцем страти у Станіславові В. Баюрака, наступника О. Довбуша, про що писав згодом у своїх спогадах. У творчому доробку письменника є шеститомні «Забави віршем і прозою», поетична збірка «Забави віршем і звичаєві картинки», популярна польська колядка «Бог народився» тощо.

У кінці XIX – на початку XX ст. активно працював на ниві літератури польський письменник вірменського походження Каетан Абгарович (с. Черніїв Тисменицького району). Він автор творів «Клуб кажанів», «Полюбовна згода» та збірок оповідань «Русини», «З сільського двору» і «Добра наука», в яких змалював життя українського народу і польської шляхти.

У XIX ст. жив і творив польський письменник Мечислав Романовський (с. Жуків Тлумацького району). Він автор збірки «Поезії», нарису «Декілька днів у горах Покуття» тощо.

Уродженець села Слобода на Коломийщині польський письменник Станіслав Вінценз на початку XX ст. тривалий час жив у гуцульському селі Криворівні, де познайомився з І. Франком. Згодом, у 1936 році, він на власні кошти спорудив у Слободі пам'ятник Каменяреві. С. Вінценз активно вивчав історію, побут і звичаї гуцулів і на основі цього написав цікаву фольклорно-етнографічну тетралогію «На високій полонині», перший том якої в українському перекладі з'явився друком у жовтні 1997 р.

Уродженцем Станіславова був відомий польський перекладач Станіслав Едвард Бури, завдяки якому польські читачі в післявоєнні роки ближче познайомилися з творами О. Кобилянської, Лесі Українки, О. Гончара, Ю. Бедзика, Ю. Щербака та інших українських письменників.

Вихідцем з Делятина є автор відомого сценарію фільму та книжки «Чотири танкісти і пес» Януш Пшибишевський.

Вірші передчасно померлого у 1903 році караїмського поета з Галича Захарії Абрагамовича згодом публікувались в караїмському часописі «Карай авазі» («Голос караїма») в Луцьку, а його вірш

«Ой орле, орле» став караїмською народною піснею.

Єврейський письменник Бер Горвіц (с. Міжгір'я Богородчанського району) в міжвоєнні роки опублікував поетичну збірку «З моєї хати у горах» та збірку оповідань «Предивні оповіді». Він був знайомий з Б. Лепким, листувався з В. Стефанником. З-поміж інших єврейських письменників краю варто згадати М. Менделя з Тисмениці, С. Мельзера з Городенки, І. Реуса з Войнилова на Калушині, А. Кареліца з Косова, М. Даніеля з Рогатина та М. Шпербера із Заболотова.

Уродженцями нашого краю є також польські художники С. Обст з Нижнього Березова Косівського району, Ф. Паутч з Делятина, Г. Родаковський з Палагичів Тлумацького району, автор «Альбому палагичького», К. Тіхи – з Бурштина Галицького району, С. Якубовський – з Косова, А. Кальнік – зі Станіславова та інші. Перший з них працював на Гуцульщині, де, зокрема, зробив замальовки узорів килимів, вишивок, писанок, різьби по дереву, відтворив також природу і побут жителів Гуцульщини, про що свідчать, зокрема, понад 200 картин митця, які він представив у 1912 році на пресональній виставці у Львові.

Вихідцями з Прикарпаття були також деякі майстри польської сцени XIX–XX століть. Це, зокрема, оперна співачка М. Коханська з Болехова, актори Т. Бялковський і Г. Сеньковський із Солотвино Богородчанського району, О. Гранах – з Вербовця Городенківського району, А. Мілошевський – з Бурштина Галицького району, А. Стружинська – з Отинії на Коломийщині, К. Бридзінський і Б. Модвізанка зі Станіславова та інші.

Як бачимо, з Прикарпаття вийшов цілий ряд діячів науки і культури неукраїнського походження. Їхні життя і творчість, внесок у науку і культуру чекають своїх скрупульозних дослідників.

Петро Арсенич

РЕДАКТОР «ДЗВІНКА»

До 160-річчя Володимира Шухевича

Досі мало хто знає, що наш славний земляк Володимир Шухевич, автор п'ятитомної праці «Гуцульщина», був редактором першого дитячого журналу «Дзвінок» та журналу «Учитель». Про Шухевича як етнографа, засновника культурно-освітніх товариств «Руська бесіда», «Боян», Музичного товариства ім. М. Лисенка уже писалося, але не завжди об'єктивно. Його політичну діяльність не дозволяли висвітлювати через те, що він був дідом генерала УПА – Романа Шухевича; (Тараса Чупринки). Лише зараз ми можемо об'єктивно висвітлювати багатогранну діяльність відомого педагога. Сьогодні розповімо про досі не досліджені сторінки його діяльності як редактора. Володимир Шухевич народився 15 травня 1849 р. в с. Тишківцях Городенківського району в сім'ї священика і поета Осипа Шухевича. Вчився у Коломийській гімназії та Львівському університеті, який закінчив у 1877 р.

Шухевич був вихований у демократичному дусі. Тому шкільна Рада довго не давала йому самостійної учительської посади і він виконував обов'язки суплента. Лише в 1890 р. Шухевич був призначений професором реальної гімназії у Львові, де працював до виходу на пенсію в 1913 р., викладаючи зоологію, ботаніку, мінералогію, геологію, фізику та математику.

Працюючи на педагогічній ниві, він зрозумів потребу видання для дітей журналу рідною мовою, щоб протидіяти спольщенню нашого народу.

Думку про створення такого журналу В. Шухевич виношував ще у 1880 роках. З приводу цього звертався до письменників, у першу чергу з Придніпрянщини. Так, в 1884 р. у листі до О. Я. Кониського¹ він просив прислати дитячі журнали з Петербурга, різні ілюстрації, 300-400 олеодруків «Воскресний вечір на Україні» В. Маковського, а також придумати для створюваного ним журналу найбільш влучну назву².

Про свій намір видавати для дітей журнал українською мовою Шухевич писав 28 червня 1884 року й дружині П. Куліша – О. М. Білозерській – Куліш. Він просив якнайскоріше прислати «для добра діточок» не оцінені праці останньої³.

Довго заходився В. Шухевич з підготовкою видання і тільки в 1890 році появилася перший номер журналу під назвою «Дзвінок». Спочатку офіційним редактором був О. Барвінський, що мав більше визнання в урядових колах та серед проурядово настроєних учителів. В листі до Б. Грінченка від 31 липня 1890 року В. Шухевич писав! «Дзвінок» се моє дитя, котре я вигрівав довго, поки воно світ побачило. Вже років 4 назад хотів я пустити його в світ, та годі було. З метою залучення до передплати більше учителів, журнал підписує мій шурин – учитель семінарії О. Барвінський, який є більш

знаний між учителями. З 16 числа стану підписувати я»⁴. В цьому ж листі Е. Шухевич лише про мізерний тираж журналу та про клопоти з його розповсюдженням. «Люди хвалять, а передплати не висилають, «Дзвінок» має 264 передплатники, а треба 320, щоб оплатити всі витрати». Згодом стало ще гірше, бо дехто ще й став критикувати журнал. В листі до Б. Грінченка від 24 квітня 1892 року В. Шухевич писав, що за два роки додав на «Дзвінок» більше як 500 золотих у надії, що з третім роком справа покращає, але кількість передплатників спала до 172. Він скаржився: «З самої Росії торік було більш 30 передплатників, а сего року нема і 20, хоч впроваджую поволі фонетику та друкую працю українців», Там же Шухевич додав: «...здається, віку довгого «Дзвінок» нема. Жаль закопати рідну дитину» так що ж – треба, бо годі кривдити себе та сім'ю, зтягати довги на покриття видавництва»⁵.

Та до припинення видання «Дзвінка» не дійшло. В кінці 1892 року Шухевич передав видання журналу Українському педагогічному товариству, залишившись його редактором⁶. В 1893 році питання фінансування журналу було розв'язано: заходами В. Шухевича краєвий сейм ухвалив дотацію в сумі 100 золотих річно⁷.

В першому номері «Дзвінка» опубліковано програмний вірш В. І. Масляка: «Учися, дитино, бо вчитися треба!».

Учися, голубко, най розум не спить,

Най серце і воля і дух росте в силу!

Для життя, для світа треба ся учить!

Цей вірш протягом кількох десятиліть входив до букварів, з яких навчались діти Галичини й Буковини. В. Шухевич як редактор звертав особливу увагу на мову надісланих матеріалів, замінюючи діалектизми літературною мовою. Коли ж деякі члени відділу Українського педагогічного товариства вимагали заміни у текстах придніпрянських письменників літературних

⁴ Там же. 40123.

⁵ ЦДНБ, відділ рукописів, 40113.

⁶ Там же. 40110, «Учитель». 1892. – с. 145. 177.

⁷ «Учитель», 1892, с. 340.

Обласна організація Національної спілки краєзнавців, редакція альманаху «Краєзнавець Прикарпаття» щиро вітають Петра Арсенича, нашого постійного автора, з 75-річним ювілеєм і бажають усяких гараздів та многая літ активної громадської і творчої праці

¹ ІЛ, відділ рукописів, фонд 77, спр. 126, арк. 163–165.

² ІЛ, відділ рукописів, фонд 77, спр. 12., арк. 163–165.

³ ЦДНБ, відділ рукописів, 1–30980.

слів галицькими, діалектизмами, то В. Шухевич обурився і склав уповноваження редактора⁸.

Підбираючи матеріали до Друку, В. Шухевич високо цінував твори українських передових письменників, зокрема придніпрянського походження, які в свою чергу радо надсилали йому свої твори. Так, О. Пчілка у листі від 30 листопада 1889 року писала: «З найбільшою охотою обіцяю Вам свою підмогу... Вже сама думка Ваша видати ще одну часопись для руських (українських – П. А.) дітей по-руськи – есть мені дуже мила... у мене є чималий запас різних речей для дитячого читання і посилаю Вам»⁹.

На сторінках «Дзвінка» В. Шухевич друкував твори О. Пчілки, Л. Українки, М. Коцюбинського, І. Франка, Б. Грінченка, С. Руданського, І. Нечуя-Левицького, А. Кримського, О. Кониського та інших, а також знайомив дітей з біографіями І. Котляревського, Т. Шевченка, М. Шашкевича, Ю. Федьковича, Л. Глібова, М. Лисенка тощо.

Найчастіше друкувався в «Дзвінку» байкар Л. Глібов (псевдонім – Дідусь Кенер) – 50-річчю Глібова був присвячений майже весь четвертий номер журналу за 1891 рік¹⁰ (фото байкара, автобіографія, низка віршів, казочка та інші матеріали)¹¹. В листі від 19 грудня 1890 року від імені нашої дівчини Шухевич дякував Глібову та просив і на майбутнє присилати до «Дзвінка» свої твори, які користуються великим успіхом¹².

З проханням підготувати матеріал для «Дзвінка» звертався часто Шухевич до відомого письменника М. Коцюбинського, В одному з листів він просив прислати «оповідання хоть би в переводі з московського» і, отримавши «Святий вечір у Христа» Достоєвського, надрукував його¹³.

В іншому листі він писав: «...Ваше перо гладке, радо дітьми читається, тож не здивуйтеся, коли Вас попрошу спомогати мій «Дзвінок».

Не прохання В. Шухевича регулярно для «Дзвінка» прислав свої твори Б. Грінченко. В дитячому журналі побачили світ його поезії («Матері», «Ластівка», «Шевченкова могила»), байки («Жалісливий вовк», «Жаби», «Сорокам», «Брехун», «Учений ведмідь»), оповідання («Олеся», «Грицько», «Украла»), біографії Квітки, Гребінки тощо. Шухевич високо цінував цю поміч. У листі від 15 вересня 1890 року він писав Грінченкові: «Вашими писаннями стались Ви вже так популярними, що дівчора усе поперед хапала за Вашими оповіданнями та байкою»¹⁴.

Звертався Шухевич і до Грінченка в справі допомоги ілюстраціями з українського життя, пояснюючи, що в Галичині розповсюджені лише німецькі картинки, «а сим годі годувати дівчору»¹⁵.

Це питання було теж темою листування Шухевича з О. Кониським.

В листі від 18 січня 1890 року Шухевич просив Кониського: «У Вас в Києві є чимало видів Києва, гробниця Ярослава, церков Десятинна, Золоті Ворота та інші.

Крім фотографій найдеться у Вас чимало ілюстрацій по газетах. Повирізуйте та присилайте»¹⁶.

В справі присилання творів та фотографій він листувався з Ганною Барвінок¹⁷ та Дніпровою Чайкою. Остання вислала Шухевичу оповідання «Буряк», «Весна» та інші, але на видрукування свого фото не згодилася¹⁸. На сторінках «Дзвінка» побачила світ п'єса Надії Кибальчич «Катерина Чайківна»¹⁹. Ганна Барвінок вислала до редакції «Дзвінка» п'ять своїх творів, але на кордоні пропустили тільки один («Казка про Орла») ²⁰.

В. Шухевич знайомив галицьку дівчору й з творами зарубіжних письменників.

Друкувалися також матеріали на природничу, історико-етнографічну тематику, написані В. Шухевичем (псевдонім Шумило). Серед них статті та оповідання «Потічок», «Пчола», «Дерево-какаове», «Зворушене море», «Любов вітчизни», «Добрі товариші», «Слон», «Струсь», «Бараболя», «Кава», «Пальми», «В лісах Тасманії», «На катах», «Святий вечір в школі Маркіяна Шашкевича у Львові» тощо.

Писав він і про писанки, етнографічно-промислову виставку у Львові у 1894 році, часто поміщав фотографії гуцульської архітектури. Нерідко на сторінках «Дзвінка» Шухевич публікував етнографічні та фольклорні матеріали, народні пісні, казки, гаївки, оповідання, описи звичаїв тощо. В 1892 році тут побачили світ «Пригоди ловецькі в попудневій Африці» М. Ріда та «Записки школяра Амісіса».

В. Шухевич доклав багато зусиль поширенню «Дзвінка» та збільшенню числа передплатників. В 1891 році він оголосив, що передплатник журналу на цілий рік одержить премію – твір І. Франка «Лис Микита» та М. Лисенка «Коза-Дерева». В листі до М. Бучинського з 27 лютого 1891 р. Шухевич просив сприяти передплаті не тільки в родинах українських, але і по читальнях, школах та інших товариствах²¹. Особливу увагу Шухевич звертав на популяризацію журналу в Придніпрянщині. У листах до Б. Грінченка, М. Коцюбинського, А. Кримського, О. Кониського та інших просив сприяти у передплаті «Дзвінка» на себе, у Східній Україні. У листі до О. Кониського від 18 січня 1890 р. він писав: «Я вислав Вам «Дзвінка», поагітуйте, щоб піддержував народ Ваш, пренумеруючи та підмогайте, хто чим і як може»²². Іноді Шухевич висилав «Дзвінок» своїм кореспондентам і за Збруч, але царська цензура не пропускала його.

Вислані в 1890 році ним 10 книжок Б. Грінченку, були повернуті Одеським цензурним комітетом²³.

Оцінка журналу «Дзвінок», як і ставлення до нього, були різними, неоднозначними. Так, С. О. Бердяєв, на пропозицію Шухевича видавати «Дзвінок» спільними силами, писав: «На спілку для видання «Дзвінка» не можу згодитися, хоч в мене вже лежить 75 зл. пожертвованих на се і багато праць іменитих українських письменників. Через них саме і не вийде діла, бо ви матеріальну поміч з подякою приймаєте, а прози та поезії моїх учителів і приятелів ніколи не друкували, через те, ніби вони не вміють для дітей писати...

⁸ ЦДНБ: відділ рукописів, 40105.

⁹ ЦДІА у Львові, фонд 735. опис I, спр. II. арк. 145.

¹⁰ «Правда», Львів, 1891, с. 189.

¹¹ Там же, ХХVIII, с. 779.

¹² Там же.

¹³ «Дзвінок» 1880. – № 24.

¹⁴ ЦНДБ, відділ рукописів, 40122.

¹⁵ Там же, 40125.

¹⁶ ІЛ, відділ рукописів, фонд 77, спр. 126. арк. 189.

¹⁷ ЦНДБ. 1-30981.

¹⁸ ІЛ, фонд 76. спр. 23, 24.

¹⁹ ЦДІА у Львові, фонд 735. опис I, сир. П арк. 47.

²⁰ ЦНДБ. 1-30981.

²¹ ЛДНБ архів Бучинського. 2, спр. 53.

²² ІЛ, відділ рукописів, фонд 77, спр. 120, арк. 190–192.

²³ ЦНДБ, відділ рукописів, 40119.

Через погане ставлення галичан не хочи мати з ними тісніші відносини²⁴.

Нарікав на Шухевича теж Л. Глібов, якого байку «Кіт та собака» він помістив під прізвисьмом Боровиковського²⁵. Б. Грінченко також відмовився посилати до «Дзвінка» свої вірші, «бо Ваш коректор своїми помилками робить з їх не вірші, а якусь пописану рядками нерозумну пробу»²⁶. В цьому ж листі від 19.03.1893 Грінченко радив друкувати журнал не галицьким діалектом, а чистою літературною мовою. Він вважав нехтування правилами української мови «за пониження прав української літературної мови». На думку Б. Грінченка, «Дзвінок» дискредитує себе різними дрібними передруками, не поміщуючи поважних прозових творів українських письменників²⁷.

М. Старицький теж мав жалі до В. Шухевича як редактора «Дзвінка»²⁸. Через недбале редагування, на думку О. Барвінського, «Дзвінок» мав лише 120 передплатників, а 144 особи отримували його безплатно²⁹. Приводом нарікань та критики був частково сам В. Шухевич, бо не перевіряв коректи, не співставляв надрукованого з оригіналами тощо. Але з другого боку, його не можна звинувачувати в дотримуванні галицького діалекту, бо цього уперто вимагали багато галицьких вчителів на чолі з маститими представниками шкільних рад. Опинившись між молотом та ковадлом, Шухевич не зумів протистояти більшості членів виділу Українського педагогічного товариства і відстояти друкування журналу українською літературною мовою.

Паралельно з критикою була й позитивна оцінка «Дзвінка». Учителю і етнографу М. Колцуняку подобалося редагування журналу³⁰. Теж дуже подобався журналу селянину-самоуку В. Равлюку із Орельця на Снятинщині (літ. псевдонім Галайда), який друкував у ньому «свої вірші, пісні, казки та загадки»³¹. Культурно-освітній діяч і літературознавець В. Лукич відзначав, що «Дзвінок» в час виходу під редакцією В. Шухевича здобув собі добру славу, але, на жаль, громадськість належно не підтримувала його матеріально так, як він на те заслужив. А журнал, як підмітив В. Лукич, «виховує під зглядом загальним і національним наше найменше покоління, котре в деяких частинах нашої Вітчизни поза домівкою не має змоги стрічатися в письмі рідним словом»³².

Журнал «Дзвінок» мав, звичайно, недоліки: недбале редагування, часто нелітературна мова. Однак він відіграв прогресивну роль, знайомлячи найменших читачів із творами передових українських письменників, і тим самим започаткував виховання у демократичному дусі. В цьому журналі вперше публікувалися твори цілої низки письменників, що в умовах царизму не мали змоги друкуватися на Придніпрянщині. Саме в цьому велика заслуга Шухевича як редактора «Дзвінка».

Виходячи з міркувань, що просвіта і виховання дітей – це найважливіші підйоми народу, Українське пе-

дагогічне товариство в 1889 р. започаткувало видання педагогічного щорічника «Учитель», щоб дати вчителю спроможність даліше набувати знань, а тим самим виховати відповідно дітей, щоб з них вийшов міцний силою і духом народ³³.

В 1893 році його редактором став В. Шухевич. В редакційній статті першого номера за 1893 рік він писав: «Який учитель – такі діти, які діти – такий народ».

За 10 років редакторства (1893–1904) В. Шухевич майже третину кожного номера журналу заповнював своїми статтями. Низка його актуальних статей носила педагогічний характер. Ось назви деяких із них: «Нові способи в навчанні найменших», «Робота мозку в віку молодечім», «Що можна обняти пам'яттю», «Вплив алкоголю на діти»³⁴, «Індивідуальність учнів при збірнім навчанню», «Забави дітей на прилюдних місцях», «В справі науки гігієни», «Історія цивілізації», «Проблемні науки шкіл середніх», «Помилки в рахунках»³⁵, «Моральне значення вправ фізичних», «Публичне навчання поза школою», «Чи можна давати дітям спиртових нап'яток», «З психології дитини» тощо.

В журналі «Учитель» на прохання Шухевича друкувалися прогресивні письменники та вчені: І. Франко, В. Левицький, В. Щурат, С. Ковалів, Є. Ярошинська, І. Верхратський та інші.

У зв'язку з тим, що на видання журналу «Учитель» приходилося Шухевичу витратити значні суми грошей, що йому не поверталися, він передав видавництво Українському педагогічному товариству.

Як активний член цього товариства Шухевич мав доручення видавати популярні книжечки для найменших читачів. В листі до Ганни Барвінок від 28 червня 1884 р. він писав: «Видавництво поручено мені, бо я на цю тему збирав матеріали з нашої літератури. Доброго матеріалу не найшлося в нас доволі, то я переклав із польської, німецької, французької літератури на українську»³⁶. Переклади випустив у світ маленькими ілюстрованими книжечками, де під ілюстраціями різних звірів наводив короткі віршовані пояснення.

Заходом Українського педагогічного товариства видав Шухевич теж декілька популярно-наукових книжок для вчителів та старших дітей, зокрема підручник хімії (1884). «Записки школяра» (1893), «З-під Бескиду до Андів» (1893) тощо.

З участю В. Шухевича Українське педагогічне товариство видало серію оригінальних книжечок для дітей. Це: «Гостинець для дітей», «Малий звіринець», «Домові звірята», «Забавки дітей» та інші.

В своїй багатогранній діяльності співпрацював Шухевич з низкою народовських газет, зокрема з «Ділом», «Зеркалом», «Новим зеркалом» та «Зорею».

Ось така далеко не повна характеристика В. Шухевича, як педагога і редактора перших в Галичині педагогічних часописів. Помер В. Шухевич 1915 р. і похований у Львові на Личаківському кладовищі.

Надіємося, що ознайомлення з багатогранною діяльністю В. Шухевича буде захоотою до плідної праці сучасних учителів в реалізації принципів української національної школи.

²⁴ ІЛ, відділ рукописів, фонд 76, стр. 9.

²⁵ Там же, стр. 17.

²⁶ Там же, стр. 887.

²⁷ ІЛ, відділ рукописів, фонд 76, стр. 887.

²⁸ М. Старицький: Твори у восьми Томах. – Київ. 1968, Т.3. с. 525.

²⁹ ЛДНБ. Архів Барвінських. стр. 1201.

³⁰ ЦДІА у Львові, фонд 735, опис І, справа, арк. 53.

³¹ ІЛ, відділ рукописів Ю фонд 3, справа 4181Ю арк. 1.

³² Зоря – Львів, 1894. – с. 23.

³³ «Учитель», – 1898 – №1, – с. 1.

³⁴ «Учитель», – 1896. – №19.

³⁵ «Учитель», – 1897. – №6, – 1898, №1, 3, 12, 1899. №2.

³⁶ Архів ЦДНБ, відділ рукописів. 1–30981.

Олексій Ровенко

ЛИСЕНКО І ЗАХІДНА УКРАЇНА

Про велику любов і шану до великого сина України – основоположника української класичної музики свідчить всенародне відзначення 35-літнього ювілею творчої та громадської діяльності композитора у 1903 році, котре мало широкий відгомін не тільки на Україні, а й далеко за її межами.

Святкування ювілею великого композитора почалося з Галичини. В неділю, 29 листопада 1903 року, у Львові відбулося засідання Ювілейного комітету під головуванням композитора Анатолія Вахнянина. Всі тогочасні газети Галичини рясніли статтями, присвяченими проведенню ювілею. З цього приводу львівська газета «Діло» за 5 грудня 1903 року писала: *«Нинішній день є початком великого національного празнику для галицьких Русинів. Нині, в полудне, славний український музик і компоніст Микола Лисенко переїздить Збруч, щоби загостити до Львова, де через два дни 7-го і 8-го с.м. Галицькі Русини святкуватимуть 35-літній ювілей Ёго композиторської діяльності».*

В суботу, 5-го грудня, Микола Віталійович Лисенко перетнув границю у Підволочиську. Він прибув до Тернополя разом зі своїми товаришами подорожі Чикаленком і молодим письменником Сергієм Єфремовим. Тут його зустрічали представники 10 українських товариств, громада міста, гімназійна молодь. Голова «Руської бесіди» П. Сосновський привітав Ювіляра гарною промовою, яку часто переривали оплески. Хор на честь Ювіляра заспівав «Многая літа» і гімн «Ще не вмерла Україна». Після цього Ювіляр разом з своїми товаришами подався до «Руської бесіди», де пробув аж до відправлення до Львова. Ввечері о 18 годині потяг прибув на львівський вокзал «Підзамче». Коли Лисенко вийшов з вагону, народ, немовби морська хвиля, обхопив його. З коротким вітальним словом до Ювіляра звернувся композитор А. Вахнянин, а громада зустріла гостя окликами «Слава!». Потім з тисяч грудей загриміло «Ще не вмерла Україна». Група українських дівчат вручила Ювіляру квіти і Лисенко відправився додому професора Володимира Шухевича.

Наступного дня, тобто 6 грудня о 9 годині ранку, Лисенко був присутній на Службі Божій у Преображенській церкві біля Народного Дому. Після Служби Божої Ювіляр відвідав Народний Дім, де відбувалась репетиція опери «Коза-дереза». В середині дня прибув Микола Лисенко на репетицію Боянських хорів. Після репетиції Лисенко відправився до дому Володимира Шухевича на зустріч із членами львівської громади. Цього ж дня, ввечері, в залі «Руської Бесіди» зібралося 200 осіб, щоб привітати високого гостя. Ювіляр у короткій промові подякував

за привітання, після чого всі присутні заспівали «Ще не вмерла Україна», а також низку народних пісень.

В понеділок, 7 грудня Микола Лисенко відвідав відомих львівських діячів культури і зробив екскурсію по Львову, а опівдні прибув до зали Львівської філармонії, де зібралося більше 2 тисяч людей. На високому підвищенні розмістилось 300 співаків і 50 музикантів на фоні портрета Лисенка, виконаного художником Осипом Куриласом. Цей портрет піднесло Лисенкові в дар «Товариство для розвою руської штуки». За кілька хвилин до зали увійшов сам Ювіляр з А. Вахнянином. Зал загримів оплесками, що довго не стихали. Ювіляра по черзі вітали численні групи львівської і галицької громади, зокрема, товариство «Просвіта», на чолі з послом Романчуком, Наукове товариство імені Шевченка, товариства з міст Львова, Чернівців, Снятина, Самбора, Дрогобича, Станіслава, Бучача, Заліщиків, Ярослава, Комарного, Стрия, Перемишля; Бережанський, Львівський та Коломийський «Бояни», драматичне товариство імені Котляревського та інші громадські організації. Ось що писала з цього приводу газета «Діло» за 8 грудня: *«Щільно заповнилася ціла велика саля фільгармонії... Грімкі оплески та кличі «Слава!» звістили, що увійшов Ювелят на салю. Серед невмовкаючих оплесків одушевленої публики впровадили члени комітету: п. В. Шухевича, п-нна Е. Крушельницька, д-р Ст. Федак, проф. Іл. Кокурудз і д-р В. Загайкевич Ювелята на естраду, а коли по довшій хвили незвичайно сердечного привитаня з боку публики притихли на хвилю оплески і оклики, виступив голова юв. Комітету проф. А. Вахнянин і зивтав іменем 36 товариств, які брали чинну участь в торжестві, Ювелята довшою промовою а д-р Ст. Федак вручив Ювелятови срібний вінець від того комітету».*

Ювіляр щиро подякував за привітання і, вийшовши на сцену, зіграв, так би мовити в дарунок, на фортепіано. Як зазначає преса, коли Лисенко закінчив гру *«...посипались нараз на Него цвіти з усіх усюдів – а падали вони з льож, галерій, з кісел і фотелів, а посередині серед того моря зелени стояв Ювелят, засипаний цвітами, умаєний китицями, зеленою і вінцями...».*

Наступного дня, у вівторок, 8 грудня торжества відбулись в Народному домі. У газеті «Діло» за 9 грудня дається огляд другого концерту, а також вистави «Коза-дереза»: *«Велика саля народного дому заповнилася битком знов іншою публікою. Зібрало ся її так багато, що буквально шпильці не було де упасти... Війшов Ювілят в товаристві Коцюби і Шухевича, і коли притихли довготривалі оплески, за-*

йняв місце в першому ряду крісел. Розпочався діточий вечір. Дітвора відспівала під управою п. Волошина чудову молитву, музичного укладу Лисенка до слів Кониського «Боже великий, єдиний, Русь-Україну спаси!». Відтак віддеклямувала одна з «меншої публіки» гарний вірш, зложений на се торжество п. Степаном Чарнецьким, а друга представниця наймолодшого покоління подала Ювелятові гарну китицю цвітів. П. Лисенко, видимо зворушений, подякував кількома теплими словами і поцілував маленьку «делегатку» у голову. Оваціям, які вибухнули в ту хвилину не було кінця. Головною і останньою точкою програми була діточа оперетка Лисенка «Коза-дереза», котру маленькі аматори відіграли зовсім удачно».

(«Діло», за 9 грудня)

Того ж дня 8-го грудня відбувся прощальний банкет.

До програми святкових концертів 7 і 8 грудня входили: кантати «На вічну пам'ять Котляревському» і «Радуйся, ниво»; «Заповіт» для соліста, хору і симфонічного оркестру; хорові обробки народних пісень «Ой, бре море, бре», «Ой, у полі три криниченьки», «Козаченьку, куди йдеш», «Шумка-козак» для оркестру, дуєт з опери «Різдвяна ніч» («Ой, яка я хороша»), Перша рапсодія для фортепіано у виконанні автора та ін.

На адресу ювіляра надійшло багато вітальних телеграм, зокрема, від великих українських співаків Олександра Мишуги і Соломії Крушельницької.

В середу, рано, 9-го грудня Лисенко вирушив до Чернівців. По дорозі до столиці Буковини Ювіляр зупинився в Станіславі і покутському місті Коломиї. Ось як описує приїзд до Станіслава академік Філарет Колесса: «Зараз в Станіславі стріло Лисенка величаве зібрання. На дворці (вокзалі – О. Р.) серед окликів «Слава» після привітальної промови йому було вручено квіти. Потім гість завітав до дому «Руської бесіди», прикрашеного хоругвами, зеленню і малюнками... Місцеві товариства і селянські хори та «Соколи» представилися Ювелятові і склали свої привіти. Потім пішли до обіду, під час якого співали на переміну селянські хори, «Боян», а «Соколи» в відзнаках передефілювали перед Ювелятом, співаючи свій сокільський марш. Було багато тостів в честь Ювелята, а він, взявши слово, висказав свою велику радість, що бачить Русь-Україну такою розбудженою та сильною, що можна сміло глянути в очі будучині.

Поворот на дворець був не менше торжественний, тут ждали вже тисячі публіки, щоби побачити українського Кобзаря. Єще був Лисенко в Станіславі, а вже зібралися люди на дворці в Коломиї на вістку про приїзд. Цього ж дня Лисенко відбув до Коломиї».

Лисенко прибув до Коломиї цього ж дня о сьомій годині вечора. Коли Лисенко з'явився на вокзалі, багатотисячна громада зустріла його

окликами «Слава!», а з'єднані хори заспівали «Многая літа» та «Ще не вмерла Україна». У супроводі ювілейного комітету відправився композитор до Гранд-готелю. О восьмій годині вечора відбувся урочистий прийом високого гостя у великій залі Народного Дому. На честь ювіляра було виголошено багато промов і привітань. Потім виступив селянський хор із с. Балинці і хор «Січей», що виконав декілька похідних, маршових козацьких пісень. Ювіляра привітав учасник хору із с. Балинці Рурак, який сказав: «Ти нашу просту пісню прибрав Твоєю рукою, причепури в Твоїм талантом, тому ми приносимо Тобі її у тому прикрашеному святковому виді». Насамкінець, на прохання всіх присутніх, Лисенко зіграв на фортепіано марш «Гей, не здивуйте», «Славний козак Залізняк» і «Пливе човен». Переночувавши в Коломиї, наступного дня Лисенко вирушив до столиці Буковини – Чернівців у супроводі численної громади інтелігенції та селян.

Десятого грудня, опівдні Лисенко прибув до Чернівців. Ось що писала львівська газета «Діло» за 12 грудня 1903 року: «О год 2-й заїхав львівський потяг і по хвили Микола Виталевич вискочив жваво зі свого переділу... Гучне «славно» вирвалось з грудий всіх присутніх, а Ювелят з відкритою головою ступав між довгими рядами одушевленої публіки, дякуючи за сердечний привіт...».

Цього ж дня ввечері в просторій гарно прикрашеній залі «Народного Дому» відбувся урочистий банкет на честь великого композитора. При вході до зали ювіляра привітав директор «Народного дому» п. Ясеницький. Дівчата в народних буковинських строях піднесли високому гостю хліб-сіль. Кульмінацією урочистого вечора став той момент, коли Микола Лисенко, сівши за фортепіано, зіграв кілька творів... Буря оплесків зірвалась, коли ювіляр взяв останні акорди і не змовкала довгий час.

Наступного дня, 11-го грудня відбулось прощання Миколи Лисенка з Буковиною. В очах присутніх на вокзалі виступили сльози. Сльози заблищали і в очах ювіляра. На прощання він сказав: «Прощайте! Спасибі-Біг за сердечний приєм, якого я тут між вами зазнав. Сего я вам ніколи не забуду і дай Боже, щоб і там на Україні мене так витали, як ви се вчинили. Глядячи на вас, я певний, що моя праця не пропаде!» (газета «Діло», 12 грудня).

Пророчими стали слова великого композитора. Український народ вже більше як сто років живе з його музикою – музикою українського Миколи Лисенка.

Василь Бурдуланюк, Галина Бурдуланюк

ФІЛОЛОГІЧНІ ЗАЦІКАВЛЕННЯ ІВАНА ВАГИЛЕВИЧА

В багатій та різноманітній науковій спадщині І.Вагилевича важливе місце посідають дослідження з царини мовознавства та літературознавства. Ще в своїх ранніх мовознавчих розвідках вчений відстоював тезу, що основною рисою народу, який вступив у «політичне життя і виробив собі власний характер», є «передусім мова». Він написав і в 1845 році опублікував «Граматику малоруської мови в Галичині». В ній вчений свідомо давав приклади історичного змісту, які мали викликати в читача почуття патріотизму і посилити незадоволення тогочасною невідрадною дійсністю, обумовлену іноземним поневоленням. Згодом він підготував підручник з граматики під назвою «Начальніа правила малорусской граматики», виданий у Відні 1851 року.

І. Вагилевич звертав також увагу на конкретні питання лінгвістичної науки. У статті «Дещо про корені старослов'янської мови», яка увійшла до першої частини його «Філологічних досліджень», розглядається історична система будови стародавніх слов'янських слів. Тут же у розвідці «Лінде і його місце у філології» робиться спроба оцінки стану розвитку лінгвістики у контексті слов'янської і загальноєвропейської науки.

Тривалий час І. Вагилевич працював над підготовкою та впорядкуванням словників. Він підготував, зокрема, «Словар южноруського языка». Це незакінчений українсько-польсько-німецько-латинський словник, що містить майже 11 тисяч українських слів. Вчений укладав його за зразком відомого сербсько-німецько-латинського словника Вука Караджича з деякими відмінностями – аналізом слів та наведенням їх відповідників в інших слов'янських мовах. Дослідник уклав також гуцульський словничок, що був поміщений як додаток до його наукової розвідки «Гуцули, мешканці східної частини Карпат», яка була опублікована в пражькому «Часописі чеського музею». Крім того, І.Вагилевич підготував «Іdyotykon» – українсько-німецько-латинський словник, що був складовою частиною його монографії «Розвідки про південноруську мову», невеликий українсько-польський фразеологічний словник, що теж був поміщений у згаданій монографії та словник румунської мови, як додаток до праці «Наука дацько – романської мови». На жаль більшість із цих праць залишились неопублікованими. В згаданій монографії «Розвідки про південноруську мову» автор говорить про місце української мови серед інших слов'янських мов і слушно підкреслює, що вона єдина на всій території України і лише місцями дещо видозмінюється, що характерно для кожної мови.

Відчутним є вклад І. Вагилевича і в польську лінгвістику. Це стосується, зокрема, його внеску у

повторне доповнене видання відомого «Словника польської мови» Самуеля Лінде. За підрахунками дослідників І.Вагилевичу належить понад 1240 різних виправлень, уточнень та доповнень. Дослідник вивчав питання співвідношення старослов'янської і польської мов, підготував розвідку «Про вживання старослов'янської мови в Польщі».

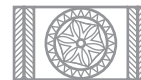
І. Вагилевич залишив також помітний слід в українському літературознавстві. Його перу належить перший в Галичині огляд української літератури – «Замітки о руській літературі». Це досить успішна спроба вченого узагальнено показати розвиток художнього слова від часів Київської Русі до XIX століття включно. Вчений тут фіксує і частково оцінює твори цілого ряду українських письменників, зокрема П. Беринди, З. Копистенського, М. Смотрицького, І. Потія, П. Могили, І. Гізеля, Л. Барановича, Є. Славинецького, Ф. Прокоповича, А. Милославського. Порівняно ширші характеристики і точніші бібліографічні дані І. Вагилевич подав про І. Котляревського, П. Гулака-Артемівського, Г. Квітку-Основ'яненка, О. Бодяньського, А. Метлинського, М. Костомарова, Т. Шевченка, І. Левицького, І. Могильницького та інших.

Цікавою з методичного погляду бібліографічною працею І.Вагилевича є покажчик «Польські письменники-русини» з додатком «Латинські письменники-русини». Тут автор взяв за основу мову тих авторів українських літераторів і вчених, які писали по-польськи і по-латинськи. Принцип групування літератури – персональний. В кожній описовій статті широко розкрито зміст твору за розділами або основними твердженнями. Загалом вченим подано відомості про 60 українських і білоруських письменників і вчених XVI–XVIII століть, що писали польською і латинською мовами. І.Вагилевич був також автором статті «Літературні повідомлення зі Львова», яка в 1841 році була опублікована в часописі «Москвитянин». Автор стисло охарактеризував літературний рух в Галичині й Польщі, подав інформацію про різні періодичні видання, слушно охарактеризувавши їх вартість.

В творчому доробку вченого є також дослідження, присвячені давньоруським та українським літературним пам'яткам XIV–XVII століть, зокрема «Слову о полку Ігоревім», «Повісті минулих літ», українським грамотам XIV–XVII століть. Помітне місце огляди літератури займають також в історичних та етнографічних дослідженнях та кореспонденції І. Вагилевича.

Наведені дані переконливо свідчать про те, що в багатій і різноманітній науковій спадщині І. Вагилевича мовознавчі та літературознавчі праці займають належне місце.

Мечислав Фіглевський

ГАННА ГОРАК – ФІЛОСОФ І ЖУРНАЛІСТ

Зі Снятином тісно пов'язана доля відомого українського філософа талановитої журналістки, поетеси Ганни Горак. Багато років вона працювала на філософському факультеті Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка, а з 1997 по 2005 роки завідувала кафедрою філософії Київського Міжнародного Соломонового університету. Професор Ганна Іванівна Горак є автором 3 індивідуальних та 18 колективних монографій і підручників, понад 100 наукових статей, збірки есеїв та віршів «Сутінкові роздуми і полудневі бесіди», книги «Миттєвості життя». Її лекції слухали колишні студенти, а нині віце-міністр України з гуманітарних питань В.Кириленко та екс-міністр освіти і науки В.Кремінь, декан філософського факультету Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка А. Конверський, декан факультету Київської Академії праці і соціальної політики В. Буяшенко, відомі українські вчені В. Хмелько, А. Єрмоленко, Н. Хамітов, М. Ткачук та багато інших. Впродовж 25 років Г. І. Горак була членом спеціалізованих рад по захисту дисертацій з філософії, особисто підготувала більше 10 кандидатів наук.

З «Філософського енциклопедичного словника», виданого у Києві в 202 році, дізнаємося, що Г. І. Горак народилася в столиці України. Закінчила філософський факультет національного університету імені Т. Г. Шевченка [8, с.127]. «До речі, серед філософів я опинилася випадково, бо після закінчення шкіл із золотою медаллю, що давала мені переваги серед інших випускників, твердо визначилася – буду журналісткою, читаємо в одній з книг Г. Горак. Схильність до писемного викладу своїх думок (у щоденниках, листах, віршах) мала змалку, не відчуваючи, однак, жодних симпатій до до філології як такої. Правда, в текстах інколи припускалася грубих помилок через неухажність. Так, наприклад, дуже прискіплива комісія райвно, що експертувала наш шкільні випускні роботи, знайшла в моєму російському творі помилку «касний» замість «красный», за що мене ледве не позбавили золотої медалі, якби не адміністрація школи, а головним чином класний керівник, яка вважала недопустимою таку несправедливість» [3, с.92-93].

Ганна Горак, як і деякі інші її однокурсники, отримали після завершення навчання направлення на роботу у редакції районних газет західних

областей України, де не вистачало журналістських кадрів. Почала шукати на карті покутське місто Снятин, де судилося розпочинати свою трудову діяльність.

Колектив місцевих газетярів у той час очолював Антон Васильович Шидловський. Це була людина, яка цінувала молоді таланти, горнула до редакційних кабінетів місцеву інтелігенцію, любила творчий пошук. Колишній робітник з Ічні, що на Київщині, в роки війни став складальником друкарні, де у важких умовах народжувалася фронтова газета. Молодший сержант Шидловський у той час не мав «вищих шкіл», почав писати замітки, кореспонденції, які час від часу з'являлися на газетних шпальтах.

У 50-і роки Шидловський очолював емтеесівську багатотиражку, потім редакції газет у Снятині і Городенці. З-під його «творчої руки» вийшли такі таланти, як лауреати Шевченківської премії Ярема Гоян – теперішній головний редактор київської «Веселки» та відомий далеко за межами нашої держави львівський фото-

майстер Василь Пилип'юк (обидва працювали під керівництвом Шидловського у снятинській редакції), а також тележурналіст Василь Михайлов, працівник київського радіо Василь Марусик, ветеран прикарпатської журналістики Мирослав Кіндрачук, нині покійний працівник «Сільських вістей» Михайло Лисенко, співробітниця львівського «Дзвону» Марія Куравська.(7, с.920-921).

Заступником редактора в той період був Іван Корнійович Могілян – людина щедрої душі і доброго серця. Він теж умів допомогти молодим журналістам, порадити, підправити. Але, пригадую, і на нього недобра рука написала анонімку в Київ, що, мовляв, у снятинській редакції працює якийсь Могілян – «ворог народу», «людина, яка має за плечима чорне минуле». Незабаром виявили і автора – колишнього працівника редакції, бездару, якого було звільнено за аморальну поведінку. Ось він і вирішив помститися, знаючи, що Могілян збирається їхати на навчання. Колишньому фронтовикові довелося писати численні пояснення, доводити, що він не «ворог народу» і «ніколи ним не був». Це можуть підтвердити родичі і земляки, що живуть у Таращі, товариші по роботі.

Снятинська газета, – пригадував ветеран прикарпатської журналістики, що пізніше працював в Рогатині, І. К. Могілян, – однією з перших мала

Ганна Горак

бути переведена на чотирьох сторінковий формат з трьома випусками на тиждень. А половина посад в редакції не зайняті, журналістів у той час не вистачало. Сидимо з редактором у кабінеті і журимося. У цей час хтось тихенько постукав у двері. Заходить молода, вродлива дівчина. «Я киянка, – каже. – Маю до вас направлення на газетну роботу».

Познайомилися ближче, поговорили. Того ж дня був підписаний наказ про прийняття Ганни Горак на посаду кореспондента з місячним випробувальним терміном, який вона успішно витримала. Через багато років, відпочиваючи на Дніпрі, ми з Ганною Іванівною пригадали ту її першу спробу скуштувати «журналістського пирога». Але дівчина виявилася справді талановитою і розумною, працюючою. Уже через півроку роботи важко було відповісти, хто чий наставник. Зате кумом після заміжжя обрала саме мене. Ганні Горак було доручено опікуватися літературним об'єднанням, яке працювало при редакції. До нього входили нині відомі письменники і поети – Володимир Хронович, Григорій Гришко, Сергій Слободянюк. Разом навіть видали в 1960 році невеличку збірку творів – «Світанок над Прутом» У ту пору почав дописувати до газети, приносив свої перші вірші Ярема Гоян, що навчався у Залучанській восьмирічній сільській школі. Заходила до редакції зі своїми замітками ще одна школярка – Олена Гоян – нині відома як доктор філологічних наук, професор у Києві. «Це був історичний час, т. з. «відлига», – згадуватиме про початки своєї діяльності в Снятині Г. І. Горак. І молоді журналістські сили спрямовувалися на задоволення труднощів, що переживала Снятинщина разом з усім народом». (1, с.194).

Ганна Горак спочатку була кореспондентом, а потім завідуючою відділом листів і масової роботи. За її ініціативою редакція стала проводити «круглі столи» з важливих проблем економічного, соціального, культурного життя району, молодіжні диспути. Практикувалися виїзні журналістські лютючки на підприємствах, у сільськогосподарському технікумі, в селах району. Влаштовувалися спільні виступи місцевих початкуючих письменників і поетів Снятинщини з літераторами Коломиїщини. На один з виступів було запрошено Юрія Шкрумеляка та декана філологічного факультету Чернівецького державного університету імені Ю. Федьковича Василя Лесина. Перед людьми під час таких зустрічей виступали не лише письменники, поети, вчені, початкуючі автори, а й місцевий співак з «солов'їним голосом», переможець багатьох конкурсів Дмитро Лукавецький, композитор Аркадій Коломієць, солістка Марія Стеф'юк тоді вона ще навчалася у місцевому культурно-освітньому училищі/, художник Дмитро Лазаренко.

Нариси, кореспонденції, репортажі за підписом Ганни Горак з'являлися чи не в кожному номері газети. Нерідко її матеріали публікувалися і в інших виданнях. Тут, у Снятині, дівчина знайшла свого судженого – познайомила з тодішнім кореспондентом «Прикарпатської правди» Василем Солонинком. Тут народилася їхня донечка Марійка.

Про деякі епізоди своєї роботи на Снятинщині Ганна Горак написала у виданій в Києві книжці

«Сутінкові роздуми і полудневі бесіди: Збірка есеїв та віршів». (2006 рік). «Злилися в один образ три випадкові постаті на початку мого трудового шляху. І хоч ішлося про різних людей, але вони настільки виявилися подібними своїм саме благородним, по-чоловічому мужнім, властивим, як мені здається, тільки галичанам ставленням до жінки, що не можу про них забути. Приїхала інспектувати як газетний працівник колгоспну ферму, на якій гинули від голоду телята. Для західноукраїнського села п'ятдесятих років це не було випадковістю.

Супроводжував мене молодий чоловік-бригадир тваринників, із яким по дорозі додому ми набрели на страшне болото. Я в легеньких туфлях, а надворі осіння погода – не роззуєшся. Мій супутник у високих чоботах, плащі подивився із жалем на мене й каже: «А сідайте, пані, на «коника», я вас перенесу». І переніс. І було в цьому вчинку лише щире бажання допомогти молодій, розгубленій безпорадній дівчині, яка могла б завтра про нього написати зле в газетній публікації через недогляд телят. Хоч я прекрасно розуміла, що винний у цій біді не «стрілочник» – бригадир тваринників.

І друга подія з тих самих часів. Послали нас, редакційних і типографських працівників, на роботу в колгосп – в'язати в снопи скошене жито. Ніколи в житті я цим не займалася, а колеги з редакції і типографії спритні та вправні. Мені соромно до сліз. І тут поруч опиняється складальник із друкарні Мілько Садовий. І жартома звертається до мене: «А ну, дівче, давай-но працювати разом: крути перевесла, а я буду в'язати сніп і буде наша норма на двох». До вечора ми з нормою впрорались. І хоч кепкували з того чоловіка, обіцяючи розповісти про все його жінці, він зумів жартома від них відбрехатися.

А третій був стельмах Григір. Їхав полем у своїх справах і побачив наслідки аварії, що сталася з нашим редакційним «касіком» (маленьким мотоциклом), їхали на ньому з редакційного завдання вдвох, а він на таку вагу не розрахований, от і перекинулись. Я зламала ногу, втратила свідомість і була напівжива. Швидку в поле не викличеш. Обережно Гриць посадив, точніше поклав мене в коляску свого мотоцикла і віз, не включаючи мотор, щоб не трясло, кілька кілометрів, пересуваючи свій агрегат вручну. Хіба таке забудеш?

Чим я об'єднала цих трьох в одну постать? Щодо мене, у жодного з них не проявилось такого типового для чоловіків ставлення до жінки як баби: залицяння, загравання, соромітність, вони проявляли себе як чоловіки – «покровителі», лицарі, захисники жінки. Ніколи не забути мені цих трьох як одного: дужого, мужнього, благородного, гарного, типовою красою західноукраїнського легія з дійсно ричарським ставленням до жінки» (3, с.65).

А потім була недовга громадсько-політична робота. Велася підготовка до 800-річчя Снятина. Характерно, що активну роботу по зустрічі того ювілею розпочали не покутяни, а вихідці зі Снятинщини, що в різні часи виїхали за кордон. З'являлися численні публікації у зарубіжній пресі, велась розмова, що на святкування готуються прибути деле-

гації земляків із США та Канади. Зачастили кореспонденти багатьох республіканських газет і журналів, кінодокументалісти.

Про ювілей Снятина вже серйозно заговорили і в Києві, Івано-Франківську. Після однієї з гострих нарад вирішили залучити до підготовки ювілею молодих істориків, журналістів, літераторів, зокрема майбутнього письменника Сергія Слободянюка, викладача місцевого культосвітнього училища, здібного історика (потім, вже маючи наукове звання, він працюватиме в чернівецькому національному університеті імені Ю.Федьковича), Леоніда Каварських та філософа-журналістку Ганну Горак.

Саме в той час у місті поблизу ринку зі своїм чисельним сімейством поселився невідомий чоловік. Виділявся серед інших своїм довгим, немодним плащем, вигорілим від часу капелюхом. Сусіди називали Рузанова /таке було прізвище того чоловіка/ «професором». Жив бідно. Дружина, колишня коломиянка, мала поганий зір, влаштувалася робітницею в один із цехів підприємства УТО-Су, де, в основному, трудилися незрячі. Для росіянина Рузанова місто було чужим. Не знаходив собі в ньому місця і праці – то, бувало, зайде до бібліотеки, то до церкви, а то сяде під розлогим каштаном і щось записує до товстого, трохи потріпаного зошита. Яюсь Ганна Іванівна Горак дізналася, що Рузанов – відомий вчений, кандидат історичних наук, в минулому викладач вузу. За вільнодумство був репресований сталінським режимом.

Молоді снятинські ентузіасти вирішували зробити сміливий на той час крок – залучити до збору і публікації історичних матеріалів з нагоди ювілею Снятина здібного молодого викладача культосвітнього училища Леоніда Каварських і вченого Михайла Рузанова. Вдалося переконати першого секретаря райкому партії Дмитра Бондара, що «всіма забутий» Рузанов принесе користь як досвідчений спеціаліст-історик. Незадовго йому виписали відрядження до Львова і Києва. Розпочалася праця в архівах. З'явилися глибокі наукові публікації на шпальтах районної газети, в журналах, збірниках. Окремі були потім передруковані у газетах і журналах української діаспори, у різних інших зарубіжних виданнях.

А виготовити емблему, значок, присвячені 800-літтю Снятина було доручено теж колишньому репресованому місцевому відомому художнику Ярославові Лукавецькому. За цю справу він взявся з величезним ентузіазмом. Виконав ескізи блискуче. Через багато років на його персональній виставці в Івано-Франківську я знову побачив ці оригінальні роботи. Саме за ними ескізами було виготовлено у Львові обкладинки альбомів для гостей і учасників свята і ювілейні значки. У святкові дні їх одержали і кияни, і сусіди-буковинці, і львів'яни /був тоді серед них син Василя Стефаніка Семен/, і численні зарубіжні гості, що прибули на святкування ювілею старовинного покутського міста над Прутом, «ровесника Москви», як написав один з журналістів у журналі «Україна».

На святі один з високоповажних керівників читав доповідь. Говорив про минуле і сучасне, про вчорашній і нинішній день Снятина. Доповідь від-

різнялася від тих, які з року в рік читали на пленумах, конференціях новизною матеріалу, соковитою мовою, цікавими узагальненнями. Половина присутніх в залі добре знала, що не той, хто читає, писав цей текст. Талант не заховаєш.

У Ганни Горак ніби відкрилося нове дихання. Вона давно мріяла про наукову діяльність, часто згадувала свій рідний Київ, столичний університет.

У 1960 році Ганна Горак зробила спробу поступити в аспірантуру КНУ ім. Т. Шевченка. Чоловік Василь, теж місцевий журналіст, спочатку перечив, адже доведеться надовго залишити рідних, близьких, а йому шукати нове місце праці в іншому колективі. Але потім на сімейній раді все ж таки прийшли до спільної згоди. Під час чергової відпустки Ганна Іванівна сіла за підготовку реферату. За екзамен з філософії і іноземної не переживала – ці предмети ще в університеті давалися їй найлегше.

Знову відкриваю «Філософський енциклопедичний словник». Скупі рядки говорять про плідну наукову і викладацьку багаторічну роботу, про великі здобутки цієї жінки. У 1979 році Г. І. Горак захистила докторську дисертацію. Наукові розробки стосуються в основному філософських проблем суспільно-наукового знання, соціальної філософії, філософії культури, філософської антропології, концептуальних та методологічних засад викладання філософії у вузах. Ганна Іванівна однією з перших в Україні в 70-і роки почала ґрунтовно займатися розробкою проблем специфіки та структури суспільних наук та позанаукових форм знання (6, с.19).

На її думку, самовизначитись у сучасному світі людині стає все важче. Надто багатоваріантним він виглядає щодо векторів свого розвитку, надто строкатим щодо ціннісних орієнтацій. Як знайти в ньому свій шлях, як не заблукати серед безлічі доріг, багато з яких закінчуються глухими кутами? Як вибрати свою власну життєву стежину і пройти по ній гідно високого звання людини?

Кого не турбують ці питання? Постають вони перед молодістю людиною, що тільки-но починає життєву дорогу, не полишають людей середнього віку, яким за щоденними турботами хочеться не втратити себе, і, може, з найбільшою гостротою звучать наприкінці життя: чи вірно жив, чи не марно згубив довгі роки нелегкого і не завжди щасливого життя?

У кожного свої відповіді на ці питання, свій пошук, свої розчарування, надії, що не вмирають. «Нікому нічого не треба приписувати, нав'язувати і навіть рекомендувати, – вважає Г. І. Горак. – Не такий зараз час. Кожен з нас, неповторний і унікальний, має право на свій вибір і свої самооцінки». Тому філософ вважає корисним подати свої уявлення про людину, її духовність, життєву стратегію, постійно пам'ятаючи, що одна з важливих функцій філософії – бути вчителькою життя. Це аж ніяк не зменшує важливості інших цілей цієї науки, які акцентуються в постмодерному часі; але споконвіків: від Сократа до Гегеля, від Паскаля до Марселя філософія по праву претендувала на те, щоб допомогти особистості жити в цьому світі.

Перед нами навчальний посібник професора Г. І. Горак «Філософія», створений на базі лекцій, які вона читала протягом останніх років на філософському факультеті Київського університету імені Т. Шевченка. Складається він з 10 розділів. Серед них «Особливості філософії як форми духовного осягнення світу», «Проблеми людського начала», «Суспільна сутність людини», «Способи людської буттєвості», «Поняття духу і духовності», «Культура і особа. Смесложиттеві проблеми людської буттєвості», «Спрямування історії, її смисл і суб'єкт» та ряд інших. Посібник виконаний в дусі трансформаційних процесів у гуманітарній освіті і має багато адресне спрямування. Головним чином він призначається тим, хто вивчає філософію в навчальних закладах і має намір поставитись до цієї справи як засобу нарощування своєї духовності, знаходження відповіді на власні смисложиттеві запити (4).

Автор підкреслює, що питання про сутність, соціальне покликання філософії вирішується дуже по-різному, Філософ В. Віндельбанд ще наприкінці XIX ст. зазначав що філософію можна визначити як життєву мудрість, або науку про принципи, або вчення про абсолют, або самопізнання людського духу, і кожне з цих визначень буде або надто широким, або надто вузьким, і водночас завжди знайдуться в історії такі вчення, які прозиваються філософією, але не підходять під жодне із визначень.

«Філософія, – наголошує Г. І. Горак, – є особливою духовною формою, відмінною від науки, її функціональною особливістю є задоволення світоглядних запитів людини. Останні не можуть бути уніфіковані і запропоновані у формалізованому вигляді /подібно до наукових вимірів дійсності/ кожному як готовий продукт духовного пошуку. Останній не знає упину і завершення, він здійснюється повсякчас і кожним зокрема».(4,с.3).

Як наголошується в праці, у філософських системах викладено персональне світобачення філософів, що мають покликання до виразу своїх думок у суспільно значимій формі. Їх мислення як вищий ступінь філософських міркувань стає взірцем або принаймні духовним орієнтиром для інших. Але саме багатоманітність людських осмислень дійсності породжує поліфонію філософських роздумів і розумінь з приводу цього виду занять. Як висловлювався М. Хайдеггер, – Питання, що таке філософствування – невід'ємне від філософії – це її довічний супутник».

Високо оцінена науковою громадськістю колективна монографія «Стратегія життя». Автори – Г. І. Горак, її дочка І. В. Березко та внучка Я. М. Ніколаєнко. «Авторам цієї книги, – читаємо у передньому слові, – представникам трьох поколінь: бабусі, дочці та онуці /нехай пробачить нам читач за таку сімейщину/, фахівцям трьох галузей знання; філософії, етики; психології – видалось корисним подати ті уявлення про життєву стратегію, яка несе в собі велике смислове навантаження і можливо в запропонованому багатоаспектному баченні ще не поставала на сторінках літератури». Автори не претендують на дослідницький доробок,

вони ставили перед собою дещо вужче завдання – виміряти життєву стратегію існуючим у фаховій літературі баченням цієї складної і багатозначної категорії не лише наукового мислення, але й практичного освоєння світу

Життєва стратегія як визначеність людини в її самореалізації розглядається в системі філософського, етичного та психологічного знання, що дозволяє дати її всебічне висвітлення і тим самим сприяти правильному вибору життєвого шляху особисто кожним.

Авторами пропонується популярний виклад проблеми життєвої стратегії, над розв'язанням якої замислюються філософи, етики та психологи, і які водночас є практично значимими для всіх. Монографію «Стратегія життя» видав Український Центр духовної культури.

Професор Ганна Іванівна Горак часто приїжджає на Прикарпаття. Тут живуть друзі її молодості, одностудці, рідні і знайомі чоловіка, колишні працівники редакції. Якось була в гостях в Рогатині у рідних І. К. Могиляна – багаторічного редактора місцевої газети, відвідала Івано-Франківськ, Рудники. Роки минають, але хороші друзі пам'ятають один одного.

«Якщо людина діє енергійно для реалізації проекту життя, якщо їй якоюсь мірою пощастить його реалізувати, вона знаходить дійсну особистість, рятується від розсіювання і внутрішніх конфліктів, досягає миру і спокою в житті. Якщо людина не залучається до реалізації свого життєвого проекту, її життя розсіюється в позбавлених сенсу обставинах, стає безплідним і більш негативним, ніж смерть». Ці слова Н. Абаньяна Г. І. Горак взяла епіграфом до однієї зі своїх філософських праць. Вони, на нашу думку, стосуються і жінки, яка довго шукала, але таки знайшла свою життєву стежку і щедро дарує свої знання, багатство душі, свій талант людям.» Що віддав – те твоє», – любить повторювати Ганна Іванівна фразу, яка колись була заголовком її статті, надрукованої у сьнятинській газеті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горак Ганна. Слово про мого чоловіка. – Перевал. – 2003. – №1. – С. 194.
2. Горак Ганна, Березко Іванна. Сутінкові роздуми і полудневі бесіди. Збірка есеїв та віршів. – Київ: STYLOS/ – 2006. – 199 с
3. Горак Ганна. Миттєвості життя. – Київ : Стилос, 2003. – 109 с.
4. Горак Г. І. Філософія: Курс лекцій. – К.: Вілбор, 1998. – 272 с.
5. Горак Г. Сучасна філософія як духовна основа життєдіяльності. – Вісник Міжнародного Соломонового університету. – К., 2002. – С. 156-174.
6. Горак Г. І. Філософія в тканині духовності та її функціональні можливості. – Вісник МСУ. – К., 2000. – С. 17-26.
7. Українська періодика: історія і сучасність. Доповіді та повідомлення Всеукраїнської науково-теоретичної конференції, Львів, 24-26 жовтня 2003 р. (За ред. М. М. Романюка). – Львів, 2003. – 989 с.
8. Філософський енциклопедичний словник. – Київ: Абрис, 2002. – 742 с.

Марта Чудовська

СТЕЖКАМИ ХУДОЖНИКІВ ПРИКАРПАТТЯ: ДМИТРО СИВАК

У непростому процесі розвитку культури на Прикарпатті в другій половині ХХст. чітко окреслюється творчість Дмитра Сивака, її художні основи та естетичні засади. В їх основі – відданість традиціям самобутнього гуцульського мистецтва. Це митець багатоплановий, різножанровий. Він талановито розвиває традиції гуцульської різьби, декоративного розпису, ткацтва, збагачуючи при цьому українське декоративне мистецтво відчуттям гармонії.

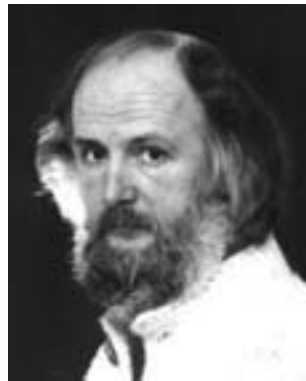
Свою майстерність започаткував і сформував у Путильському районі Чернівецької області, де народився, та у Вишницькому училищі прикладного мистецтва. Значного досвіду набув, працюючи технологом на Одеській фабриці народних художніх промислів. А зрілим художником-дизайнером став уже в Івано-Франківському художньо-виробничому комбінаті.

Умови для інтенсивної виставкової діяльності, які існували упродовж 1970-1980-х рр., заохочували Дмитра Сивака до створення суто експозиційних, станкових творів, які представляли мистецтво краю в багатьох містах країни і світу, а саме: Києві, Москві, Делі, Бомбеї, Сиктивкарі, Бая-Маре, Павловську та ін. Праця над скриньками, колачами, рахвами, тареллями, оправками для книг вимагала особливої виконавської дисципліни й тактовності, бо йшлося про спадкоємність віковичних канонів краси та стилістичної гармонії, що відпрацьовувалися багатьма поколіннями народних майстрів. Зберігаючи недоторканими головні формотворчі та декоративні засоби гуцульської різьби, художник зумів внести у цю традицію індивідуальну лепту. Автору вдається дотримуватися малярського канону і при цьому неповторно представляти класичний сюжет. Крім релігійної тематики, у багатогранних роботах митця звучать національно-патріотичні мотиви.

У 1985 р. Дмитро Іванович був прийнятий до членства у Національній спілці художників України, а з 1997р. входить до Національної спілки майстрів народного мистецтва України.

Перша персональна виставка майстра відбулася у 2000 р. і була присвячена одразу декільком датам: 2000-річчю від Різдва Христового, 25-річчю творчої діяльності та 50-річному ювілею самого автора.

Дмитро Іванович Сивак до свого 55-річчя, яке громадськість міста широко відзначала, у виставковій залі Івано-Франківської обласної організації Національної Спілки художників України презентував другу персональну виставку власних робіт. Відкриття виставки знаного на Прикарпатті майстра, пройшло під патронатом Івано-Франківської обласної організації Української народної партії.

Дмитро Сивак

Серед робіт художник представив гобелени, різьбу на дереві (шкатулки, тарелі, медалі, баклаги, рахви), ікони, ескізи монументально-декоративного розпису, іконостасів. Для художника притаманні чітко продумані, гармонійно-урівноважені, майстерно виконані (без зайвих деталей) твори з глибоким розумінням доцільності в архітектоніці.

Дмитро Сивак працює у монументальному, декоративно-прикладному та сакральному видах мистецтва. Як художник-дизайнер, створює інтер'єри житлових споруд, культурно-розважальних закладів, гармонійно поєднуючи меблі з декоративними творами (решітки, світильники, тарелі). Він професійно займається іконописом, декоративним розписом, ткацтвом. Твори митця експонувалися на багатьох всеукраїнських і міжнародних виставках, зберігаються в музеях Києва, Івано-Франківська, Коломиї, у приватних колекціях Німеччини, Румунії, Росії, США, Канаді, Японії, Індії.

Майстер є автором багатьох монументально-декоративних композицій. Серед них: «Зв'язок» (поштамт у м. Галичі, 1977), «Урожай» (м. Бурштин, 1982), «Хліб» (1986), «Медицина» (м. Івано-Франківськ, 1988), оформлення адмінбудинку «Азовсталі» (м. Маріуполь, 1997). Творчі пошуки привели Дмитра Сивака до створення набору декоративних скринь круглої форми «Великодні пасочки» (2003р.). Заслужують на увагу, створені у техніці пластичного різьблення «Св. Миколай Чудотворець» (2004р.) та «Різдво Христове» (2005р.).

Підсумовуючи, можна сказати, що творча манера Дмитра Івановича Сивака відповідає сучасній концепції національного відродження, сприяє розвитку та збагаченню мистецьких традицій Прикарпаття.

Тридцятиліття активної творчої праці і піввіковий ювілей життя — це підсумок пройденого і початок нових кроків у мистецтві, яке є сенсом життя майстра. Дмитро Сивак переконаний, що «... кожен з нас — то глибока таїна. І кожен з нас творить світ на свій смак...».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тимків Б. Традиції та інновації в мистецтві Прикарпаття // Народне мистецтво. – 2007. – № 37-38 (1-2).
2. Шегда Н. Спілці художників – 70 // Репортер. – 2008. – 23 жовтня.
3. Губаль Б. Художники Івано-Франківщини. – Л.: Афіша, 2002.
4. Сивак Д. Різьба по дереву, монументально-декоративне мистецтво, малярство. – Івано-Франківськ, 2000.
5. Сивак Д. Каталог. – Івано-Франківськ, 2005.

Роман Цюп'як

МИКОЛА ЄВШАН

Останні роки повернули Україні і українській літературі ім'я незаслужено забутої людини, літературознавця і критика Миколи Федюшка-Євшана.

Він народився 19 травня 1889 р. в селищі Войнилів Калуського району Івано-Франківської області. Батько був малоземельним селянином і, побачивши потяг сина до книжок, віддав його на навчання до Станіславської гімназії. Навчання в гімназії велося польською мовою, але Федюшко не піддався колонізаційному впливу школи. Він багато читає творів українських письменників, бере участь у літературних гуртках. В гімназії він робить свої перші літературні кроки. Так як батьки не могли забезпечити сина всім необхідним, то Микола навчає дітей заможних і цим заробляє собі на прожиття.

Після закінчення гімназії М. Федюшко в 1908 р. продовжує навчання у Львівському університеті, де вивчає українську і німецьку філологію. Тут на талановитого студента першим звертає увагу і підтримує його професор Михайло Грушевський, який допоміг йому стати бібліотекарем, а потім секретарем Наукового Товариства ім. Т. Шевченка, пізніше адміністратором «Академічного дому». Довгий час Федюшко був особистим секретарем М. Грушевського.

Під час навчання у Львівському університеті М. Федюшко друкує свої перші праці в альманахах «На розсвітті», «Бджола», «Будучність». Перші статті він підписує псевдонімами Лебедин, Явір, а потім зупиняється на псевдонімі Євшан. Через неприязні відносини між студентами українцями і поляками виник конфлікт, що став причиною смерті одного студента. В судовому процесі був замішаний і Федюшко. Через це він змушений був докінчувати навчання у Віденському університеті.

У 1910 р. Євшан здійснює свою давню мрію, їде до Києва і там знайомиться з українськими письменниками: Л. Українкою, М. Коцюбинським, Г. Барвінок. Перед Першою світовою війною перебував на Буковині, де познайомився з О. Кобилянською. З початком війни був мобілізований до армії і перебував в Угорщині. Лише в 1915 р. українські політичні діячі добились переведення його у Відень для роботи в українських виданнях.

Але тиллове життя йому скоро обридло, і він добровільно пішов на фронт. Воював то на російському, то на румунському, то на італійському фронтах. У бою біля річки Ізонцо був важко поранений і лікувався в австрійському місті Грац. Після лікування отримав відпустку, під час якої одружився з Стефанією Добрянською (з нею був знайомий перебуваючи у Львові).

Кінець війни застав Федюшку у польському містечку Журавищі. Спостерігаючи розвал Австро-Угорської імперії, він таємно готує з українськими старшинами переворот у полку, заарештовує польських офіцерів і з усіма солдатами складає присягу на вірність Українській республіці.

Поручик Федюшко веде полк до Перемишля і стає на кордоні по річці Сян, готовий зброєю обороняти Україну. Українська Національна Рада в Перемишлі наївно вірила, що польсько-український конфлікт можна вирішити шляхом переговорів і на вимогу поляків розпустила полк додому. Федюшко повертається додому у Войнилів, де його назначають

військовим комендантом. Він бореться з дезертирами і анархією.

Незабаром Державний Секретаріат ЗУНРу запрошує його на роботу в журнал «Республіка». Він різко критикує уряд ЗУНРу за політику з соціальних питань і його заарештовують у Станіславі, звинувачуючи у підготовці перевороту.

Далі його дорога пролягає в Українську Галицьку Армію, з якою він пройшов тяжкими військовими дорогами, очолюючи архівну команду. В жовтні 1919 р. армія перебувала у Вінниці. На святкуванні роковин проголошення ЗУНР він виголосив промову «Великі роковини України». А через три тижні після святкування роковин 23 листопада 1919 р. його поховали поруч з іншими десятками тисячами УСС Галицької Армії, які стали жертвами епідемії тифу.

Микола Федюшко-Євшан прожив коротке життя, але в українській літературній критиці був помітною постаттю. Список його творів налічує більше 170 статей, нарисів, рецензій. Всю творчість Євшана можна умовно поділити на три періоди:

1. 1907–1909 рр. – студентський;
2. 1910–1914 рр. – період кристалізації поглядів;
3. 1914–1919 рр. – період світової війни.

У першому періоді він виступає із статтями, нарисами, рецензіями в різних журналах, і його праці не привертають до себе уваги читачів. Але стаття «Іван Котляревський» була першою, яка привернула увагу до молодого критика. До Євшана всі звикли дивитись на автора «Енеїди» з належною пошаною, а Євшан побачив у поемі глум над козаччиною. В журналах появились статті проти Євшана і це звернуло увагу суспільства на критика якому виповнилося 18 років.

Нова робота Євшана «Мойсей» сприймалася читачами як замах на славу І. Франка. Однак Євшан дає високу оцінку поемі, пишучи про Франка, що «такі твори пишуть генії на вершинах своєї творчості» і що він «читає «Мойсея» із слезами зворушення в очах». Але вільна інтерпретація «Мойсея» не в душі «Біблії», пояснення особи Мойсея як бога національного склало думку в релігійних колах як неповагу критика до церкви. Зав'язалася гостра полеміка, що сприяло утвердженню Федюшка у літературному світі.

Із відомих праць раннього періоду слід відзначити статтю «Дві душі Гоголя». Євшан стверджує: Гоголь мав дві душі, що стало причиною роздвоєння письменника. Він хотів любити Росію, але не зміг, бо любив лише Україну, а над Росією тільки сміявся. «Мертві душі – це сміх українця над Росією. Ці три статті найзначніші із раннього періоду творчості Євшана.

Про широту інтересів критика свідчить той факт, що в другому періоді творчості він звертається до авторів різних країн. Його цікавить творчість Ред'ярга Кіплінга – «поета імперіалізму та англійської армії», присвячує статтю великому італійському художникові флорентійської школи Сандро Ботічеллі, а слідом за тим – статтю з приводу смерті Л. Толстого. Осліплений популярністю великого російського письмен-

Микола Євшан

ника, Євшан не зміг побачити негативних сторін світогляду Толстого і вважав його невеличким церковної моралі.

У статтях про польських письменників і їх творчість Євшан проявляє глибоке знання суспільних рухів Польщі того часу. Він високо ставив поезію Марії Конопницької, але влучно пояснив, що народницькі мотиви в її поезіях – це тільки великопанський жест, шляхетська мода, а не вияв справжнього народного співця. Як і майже всі польські поети, Конопницька бачить селянина через вікно поміщицького дому. Так само глибоко осмислює він творчість Болеслава Пруса, але відносить його до письменників, які пишуть про народ і село, а в дійсності чужі народів і народ чужий їм. Пильно стежив Євшан за розвитком української літератури, зокрема за творчістю західноукраїнських письменників. Його статті присвячені творчості Юрія Федьковича, Маркіяна Шашкевича, Івана Франка, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського, Василя Стефаника, Ольги Кобилянської, Михайла Яцківа та інших. В статті «Юрій Федькович в світлі нових матеріалів», написані до 25-х роковин смерті буковинського співця він називає його романтиком. «Федькович романтик... Його невгамовність, бурхливість, сум, відчай, захват, ентузіазм – показники романтизму».

Євшан мав інші погляди на особу Маркіяна Шашкевича ніж галицька інтелігенція. Галичина схилилася перед М. Шашкевичем за те, що він був одним із перших, хто почав відродження української культури. Євшан у статті «Свято Маркіяна Шашкевича» називає його дрібним поетом, слабою індивідуальністю, яка не знає своєї мети, бо коли вожді інших народів творили революції, то Шашкевич перекладав сербські пісні. З цими висновками критика не можна погодитись, бо не кожен поет повинен бути вождем або генієм, але те, що він зробив для відродження української культури залишає його в історії і пам'яті народу.

Глибокі і цінні дослідження зробив М. Федюшко про мистецькі прийоми І. Франка прозаїка і поета. Він порівнює твори Каменярка з творами західної і російської літератури і зазначає, що науковий реалізм є їх основою. В прозі Франко виступає насамперед як громадянин. Розуміючи, що обставини життя не давали можливості Франкові сконцентрувати свій хист на чомусь одному, Євшан із жалем констатує, що поет звертається до поезії в дні зневіри і смутку. Франко приходиться до поезії лише для спочинку від громадської, наукової та іншої праці. Він пише: «Громадські діячі, як Франко не мають для поезії часу і не ставляться до неї серйозно. Про нашого мужика говорять, що він їсть курку лише тоді, як він слабкий або курча слабе. Щось подібне трапляється і тут».

Прихильники Франка вважали, що Євшан хоче понизити поета або й скинути його з п'єдесталу. Євшан не давав себе осліпити ореолом Франка, а давав об'єктивну, критичну оцінку, називаючи речі своїми іменами. Він бачить недоліки поезії Франка, знає їх вартість і причини недоробок. Треба цінувати критику Євшана, який вчив масу читачів розрізняти зерно від полови, виховував літературні смаки, підвищував рівень культури слова.

Слід відзначити, що Євшан часто любив іти проти течії, заперечувати оцінки творчості письменників, які виробило суспільство. Це не було полювання за оригінальністю або популярністю, це був його протест проти дійсності, він міг схилитися лише перед творцями, які імпонували йому.

В 1910 р. Євшан друкує в «Українській хаті» нарис про Л. Українку. Її поезія «то неначе будівництво величного хоч і простого по своїй архітектурі храму. А в тому храмі можна скинути із себе буденні лахміття, обновитись, підвестися душею. Все, що найкраще, підноситься тут у жертву, яка на вівтарі горить тихо, рівно, поважно».

В останній статті про Л. Українку він пише: «В цих творах Л. Українки я бачу найсильніше слово нашої поезії, найсильніший вислів нової національної душі після Шевченка».

Смерть Л. Українки, а за нею і М. Коцюбинського була для Євшана важкою втратою. Обом їм він пише некрологи, в яких високо оцінює їхню літературну творчість. Зокрема, про М. Коцюбинського пише: «Його творчість – то повне протиставлення до інших творців, крикливої і нерівноважених». Твори Коцюбинського «неначе виточені з одного куска мармуру, чисті, шляхетні в своїх лініях». Євшан опікувався хворим письменником, зустрічав його на вокзалі в Станіславі, про що М. Коцюбинський пише в листі до В. Гнатюка від 4 серпня 1912 р.

Кілька статей і рецензій написав критик на твори О. Кобилянської «Через кладку», «Земля», «За ситуаціями», «Царівна». Він високо цинив талант письменниці. «Кожен художній твір Кобилянської має свою логіку, має свою архітектуру. Це не «унікальний роман» або новомодна повість, тонке архітектурне прядиво. О. Кобилянська добром своїх сюжетів, тем відграни чує себе від усього голосного, болючого і

негарного. В її повістях все просте, невимушене. Авторка не перетягує ні одної струни, не старається штучно інтригувати. Джерело її творчості не бурхливе, не рвучке, але зате чисте і прозоре». У творах Кобилянської увагу Євшана привертають жінки. Героїні повістей «багаті духом і горді», вони «нічого не тратьть, не вийшовши заміж, бо самі вмють ставити собі ціль, їм хочеться бути самостійними, помірятися силами, розмахнути крилами, щоб здобути таку жінку, треба стати на відповідну висоту». Євшан любив Кобилянську за те, що вона була одним з тих творців, які з любові до народу хочуть, аби він переміг у собі зло, некультурність, неідеалізувала народ, як це робили народники.

У найбільшому і найзрілішому з усіх творів творі «Тарас Шевченко», написаному в 1911 р., Євшан хотів висвітлити творчість Шевченка з філософського і психологічного боку. Він майже не зупиняється на біографії поета, не розглядає жодного твору зокрема, а розкриває найглибше нутро душі поета, показує джерела його творчості. Критик вказує на вплив Шевченка на подальший розвиток української літератури. «Минувшина не є полем, по яким ходять тільки історики та археологи, щоби підібрати останки старовини і сховати до музею – ні, вона не простягає руку над нами, вона безпосередньо входить в наше життя. Він говорить про індивідуальність Шевченка. Поет, хоч і мав багато поклонни-

Барельєф уродженця Войнилова публіциста і літературного критика Миколи Євшана. Жовтень 2003 р.

ків, але «був одинаком, раз у раз шукав когось серед шумних многолюдних торжищ». Творчість Шевченка – що сповідь самоти.

Євшан торкався проблем відносин між Шевченком і Кулішем. Він заперечує погляд про ворожість між ними. На думку Євшана, «ніхто не любив так Шевченка, як Куліш» і ніхто так добре не розумів його. Куліш хотів виховати Шевченка як творця культурного, відповідального за слово, «щоби не виходила муза Шевченка поміж людей розхристана і простоволоса, але щоб являлась гарною дівчиною, отецькою дочкою».

В час Першої світової війни Євшан як критик замовк, хоча і в армії він стежить за розвитком української літератури. У 1918 р. пише статтю на повість Кобилянської «За ситуаціями». Він як критик змінився. «Молодечої гарячки я давно позбувся і хоч до рівноваги не дійшов, та свою дорогу знаю», – писав Євшан у щоденнику. Євшан позбувся безпричинного славословія, яким він раніше грішив щодо творів Кобилянської. Він бачить недоліки твору і перший раз Кобилянській дісталось від нього кілька терпких слів.

Це остання стаття в галузі літературної критики. Бурхливі події війни примушують Євшана віддати свій талант публіцистиці. Тут у нього є кілька цікавих статей.

У статті «Національна культура як підстава державності» він звертає увагу на усвідомлення українцями себе як народу, як нації. Тільки це, на його думку, може створити Українську державу. «Ми були слов'янофілами, народниками, соціалістами, але не Українцями. Тому наша історія вся входить в історію чужих народів. Доки ми не матимемо національної культури, доти будемо погноєм для чужих».

І на сьогоднішній день актуальною залишається стаття: «Безбілетні пасажери», в якій Євшан критикує брак почуття обов'язку в народі і порівнює українську націю з тими безбілетними пасажирами, які хотіли б доїхати до державності, але чужим коштом, без праці і боротьби. «Держава – не свято, а праця, дрібна, буденна». Він осуджує тих, що вміє бути патріотами лише на вічах, зборах і на концертах. «Замість свят, нарад і манфестацій давайте тиху працю», – каже Федюшка.

Його хвилює виховання молоді і тут він бачить двоє завдань:

1. Усвідомлення історичної ролі нації;
2. Свідомий культ національних вартостей і громадянська свідомість українця.

Ці думки він виклав у статті «Національне виховання», яка вийшла в Станіславській газеті «Народ» у лютому 1919 р. Публіцистичні статті Євшана – це моментальні реакції на щоденні події революції. Він більше звертає увагу на хиби українського суспільства, в надії зміцнити національний організм. Цьому присвячені статті «Серце України», «Українські кордони», «Фронт чи запілля».

Свій останній твір «Великі роковини України» Євшан виголосив у Вінниці перед солдатами УГА. Він розповів про трагедію Української Галицької Армії, яка боролася «серед найгірших злиднів, яких не переживала, мабуть, жодна армія в світі», про великі втрати. Але він не втрачає надії і оптимізму, вірити у краще майбутнє «будучих поколінь». Промова була оцінена учасниками як «як вислів думки цілого покоління галицької молоді, що погинула на землях... України за її державність».

У літературній творчості Євшан вибрав важку ділянку роботи. Відомо, як неприязно відносяться письменники до критики. Критик мусить бути митцем, для якого імпульс до творчості дає чужа творчість. Євшан писав про завдання критики: «Критика – дар увійти в нескінченне число чужих існувань. Вихідною точкою критики мусить бути твір мистецтва, чужа душа. Останнім обов'язком критика: вміти читати, розуміти чужу душу, бачити не тільки те, що написано, але й те, що не написано, що пробивається між сторінками».

Євшан, безперечно, належав до творчих особистостей і українська література зазнала великої втрати від того, що він так рано пішов з життя. Але й те, що він залишив у своїй спадщині, дає право бачити в ньому літературного критика, який вважав критику своїм покликанням, своїм єдиним літературним і життєвим шляхом, на якому він витрачав весь свій талант, енергію і пристрась. Його літературна спадщина ще чекає свого дослідника і глибокого аналізу.

Шанують пам'ять про свого знаменитого земляка жителі Войнилова. Його ім'я носить місцева школа та вулиця, на якій стояв будинок батьків Євшана. Тут народився Микола Федюшко-Євшан, тут провів свої молоді роки. На будинку школи встановлено меморіальну дошку роботи архітектора Петра Пострильонного і скульптора Василя Вільшука. На дошці портрет Євшана, роки життя і уривок з вірша «На могилі Євшана»:

*«Не встанеш ти, та вічно будеш жити,
Велика тінь праправнука Бояна,
Що не лише вмів словом люд будити,
Але з мечем в руці упав, як воїн, в ранах!»*

Вірш написав Олесь Бабій, земляк і товариш Євшана по Першій світовій війні. Вірш називається «На могилі Миколи Євшана» і там є ще такі слова:

*«І як же я розкажу біль свої нині – ?
Тебе нема між нами.
Ось сонце вже ласкавими устами
Цілує гріб твій тут над небом синім.
В житті ти був самотний, одиноким,
Хто творить, той самотний цохвиленим.
Аж тут, аж тут заснув ти сном глибоким,
Не сам, в гурті стрілецької дружини.»*

Олесь Бабій до десятиріччя смерті Євшана написав і видав у Львові в 1929 р. книжку «Микола Євшан (Федюшко)», описав роки життя і творчості свого земляка. Книга має 68 сторінок, в кінці книжки є перелік статей Євшана по роках, від 1907 по 1919 рр. а також названо журнали і часописи в яких вони друкувалися.

Довгі роки племінниця Євшана Ольга Безрука, перебуваючи на засланні, зберігала цю книжку. І в 1992 р. власним коштом передрукувала її в Калуській друкарні в кількості 100 примірників, і один з них подарувала музею Войнилівської школи.

Книжку О. Бабія розшукав в архівах Івано-Франківський письменник Дмитро Юсип, опрацював і доповнив її архівними матеріалами. Зокрема, Д. Юсипу вдалося розшукати текст промови Євшана на святкуванні перших роковин ЗУНРу і він помістив його у своїй книжці, яку видав у 1995 р. 19 травня 1996 р. в селищному будинку культури відбулася презентація книжки Д. Юсипа. Разом з автором в презентації брав участь академік Володимир Качкан. Для селищної і шкільної бібліотек були подаровані декілька примірників виданої книжки.

В 1998 р. Київське видавництво «Основа» видало одним томом книжку: Микола Євшан «Критика, літературознавство, естетика» в якому зібрано творчий доробок видатого критика і публіциста.

ЛІТЕРАТУРА

1. М. Євшан. Критика, літературознавство, естетика. Київ 1998 р.
2. О. Бабій. Микола Євшан (Федюшка) Львів 1929 р.
3. Д. Юсип. Микола Євшан. Вінниця 1996 р.
4. М. Коломиєць. Історія Калуша і Калущини у датах, цифрах і цікавих фактах. Брошнів 1996 р.

Володимир Смирнов

З ІСТОРІЇ ТРЬОХ СВІТЛИН І ОДНОГО АВТОГРАФА

(8 червня 2008 року минуло 125 років від дня народження Ольги Дучимінської, української письменниці, перекладачки, етнографа, педагога, громадської діячки)

Останнім часом, готуючи матеріали до нової експозиції музею, я час від часу серед робочих матеріалів натрапляю на три чорнобілі світлини. Дивлячись на них, подумки переносуюсь у вже далекі 80-ті роки. То був час агонії держави, яка проіснувала понад 70 років, то був час, коли ми всі з надією дивились у майбутнє, а багато хто із скаліченими, понівеченими душами та життям сподівались на реабілітацію і заслужене вшанування, яке таки прийшло, але до багатьох, на жаль, уже не за життя.

Одного сонячного літнього ранку, невдовзі після відкриття Літературного музею, нагадаю – це сталося у травні 1986 року, до нас зайшла жінка. Вона була старшого віку, висока, худорлява, може навіть занадто худорлява, мала коротко підстрижене русяве волосся. Після того, як уважно оглянула експозицію, підійшла до мене і запитала, чому на стендах музею немає бодай фотографії письменниці Ольги Дучимінської і чи нам взагалі відоме це прізвище. Кажучи це, вона відкрила записничок, який тримала в руці і дістала звідти фотографію. «Тут вона сфотографована у своє сторіччя» – повідомила, пильно дивлячись мені в очі та очікуючи прогнозованої реакції, але я без жодних емоцій продовжував слухати. «Вона особисто знала Івана Франка, Ольгу Кобилянську, Наталю Кобринську...» – продовжувала пані. Зауважу, вона мала чітко виражену львівську вимову, звук «с» замінювався звуком «ш» і лагідно пом'якшувався м'яким знаком. Виходило так: Кобилянську, Кобринську...

І взагалі, продовжувала жінка, кажучи вже про себе, вона купу років живе у Франківську, місто невелике і затишне, як хатні пантофлі. Наш музей їй дуже сподобався, і вона хотіла би тут бачити, бодай фото, своєї давньої приятельки, письменниці Ольги Дучимінської.

Зрозуміло, між нами зав'язалась розмова. Я дізнався, що прізвище жінки – Шурта, а звати Ярослава, що раніше мешкала у Львові, що її й Дучимінську пов'язує давня дружба. І ще те, що живе вона за кілька кроків від музею, на вулиці, що сьогодні носить ім'я академіка Володимира Гнатюка і відтепер буде нас відвідувати дуже часто, бо має про що з нами поговорити.

У свою чергу від мене вона довідалась, що нам, працівникам музею, відоме прізвище жінки з фотографії. Ми свого часу читали публікації краєзнавця П. Арсенича про Ольгу Дучимінську – сучасницю І. Франка, та й літературознавець В. Полек не раз розповідав нам про неї, відвідуючи наш музей.

Моя відповідь мало задовільнила п. Ярославу. Все, що ми читали і чули про Дучимінську ніщо, в порівнянні з тим, що вона (Шурта) нам розповість. Можливо, навіть дуже скоро. Ми були заінтриговані, нам хотілось негайно почути все, про що нам обіцяли розповісти. Але п. Ярослава чемно розпрощалась з нами і вийшла з музею.

Як це годиться у порядному колективі, навіть такому малочисельному як наш, зразу по відході Ярослави Шурти, ми в подробицях почали обговорювати все, про що почули. Версії висувались найрізноманітніші: Шурта – родичка Дучимінської; Шурта теж пише, але з різних причин залишається невідомою, як письменниця; обидві жили у Львові, де познайомились і т.ін.

Тепер, шановний читачу, хочу нагадати, події, що я описую, відбувались у другій половині 80-х, ми жили в іншій державі, державі, яка запам'яталась у світовій історії не тільки першим космонавтом, а передусім нечуваним, організованим голодомором в Україні, розстрілами українців у дем'янових лазах, биківнях, солонках, сибірських таборах. І все це лише тому, що ми хотіли мати власну державу, знати свою

Ольга Дучимінська. Івано-Франківськ, 28.06.1988 року. Фото Павла Дроб'яка

Ольга Дучимінська, Володимир Смирнов. Івано-Франківськ, 28.06.1988 року. Фото Павла Дроб'яка

історію, розмовляти рідною мовою, пам'ятати і шанувати свої звичаї та традиції.

Забігаючи наперед, скажу – саме така людина в той сонячний ранок зайшла до нашого музею, людина, яка відбула сибірські табори, зазнала знущань і переслідувань, але про все це ми дізнаємось дещо пізніше, від неї самої.

Через якийсь час ми знову мали щастя бачити Ярославу Шурту. В доброму гуморі, усмінена, вона переступила поріг нашого музею.

Без всяких передмов нагадала, чим закінчилась наша попередня розмова і сказала, що хотіла би її продовжити. Зрозуміло, ми відклали всі поточні справи і налаштувалися слухати давно очікувану історію загадкової пані.

Свою розповідь вона розпочала, сидячи в нашому кабінеті, спокійна і врівноважена. З кожним наступним словом розповідь переповнювалась емоціями, вона подумки віддалялась від нас, переносячись у той час, про який розповідала. Від хвилювання голос п. Ярослави ледь-ледь тремтів. Нас усіх вразили її очі: вони могли сміятись, а вже за якусь мить наповнювались слізьми болю і гніву від надлишку емоцій у найбільш трагічних моментах розповіді. Вона знову і знову переживала події давно минулих днів.

Перед нами поставали жахливі картини перебування наших земляків у сибірських таборах, жорстокість, що межувала із садизмом наглядачів таборів по відношенню до політичних в'язнів. І на цьому тлі дружба і взаємодопомога двох українок – Ольги Дучимінської та Ярослави Шурти. Ми дізнались як і на чому записувала свої поезії, народжені у так званій зоні, Ольга Дучимінська, як ці вірші, писані далеко від Батьківщини, потрапляли в Україну, і що могли зробити з людиною, яка в тій же зоні, без дозволу пахана у формі і при погонах, взяла в руки олівець та папір.

Сьогодні такі факти відомі всім, про них розповідають на уроках історії нашим дітям. Але тоді, у 80-х, така розповідь була крамольною. Та для нас вона, в першу чергу, була пізнавальною.

Зліва направо: Ольга Дучимінська, Мирослава Антонович, Ярослава Шурта. Івано-Франківськ, 28.06.1988 року. Фото Павла Дроб'яка

Як і більшість з нас на той час, ми щось чули, щось читали про ті жахливі події. Але розповідь у таких подробицях від безпосереднього учасника подій ми почули вперше.

Після відвертої розмови ми зблизились. «Ми» – це колектив музею і п. Слава. (Вона нам дозволила себе так називати). Між нами була повна довіра і взаєморозуміння.

Пані Слава почала відвідувати нас регулярно, а між відвідинами телефонувала, давала нам, на її думку, цінні вказівки, дуже любила коли, за нею щось записували, а записувати, повірте мені, було що.

Я ще не згадав однієї звички п. Ярослави. Вона палила. Власне, просто «палила», буде не зовсім точно, вона палила надмірно. Ми, музейники, дуже делікатно, намагались відговорити її від шкідливої звички, але вона просила аби ми залишили її в спокої, палити вона не перестане. І крапка.

Коли хворіла – телефонувала: «Пане Владзю, я дуже змордована і в мене скінчилися дзигари». Я приносив їй все необхідне і в ошатній, стерильно чистій маленькій кухні ми сиділи за невеликим столиком, вона з задоволенням палила свої «дзигари» і розповідала. Розповідала емоційно, образно не тільки про давніші часи, сибірське заслання, поневіряння після звільнення, але й про сьогодні, дуже добре розумілась на людях, вміла відрізнити фальш і брехню від щирих вчинків і правди.

Одного разу, за черговою бесідою в кухні пані Слави, вона запиталася у мене, чи знаю я, що пані Оля (Дучимінська) присвятила їй вірш. Простягнула мені пожовклий від часу аркуш паперу з учнівського зошита у лінійку. Беру його, читаю:

Круторогі стежки (присвячую Шурті С.)

*Круторогі стежки нашого життя
Забели в Сибірські простори,
Простяглись, де глухая Тайга
В'ються крізь ліси і гори.*

Фотомитець і художник Павло Дроб'як

*Зла доля, як тільки захоче
Нами, немов буря листками, кида,
Ми мовчки приймаєм поштовхи її –
Не забуваєм – ми тільки зеки.¹*

Я відтворюю тільки дві строфи поезії, написаної у Сибіру і датованої О. Дучимінською 7-им березня 1956 року. Крім вищезгаданої поезії, Я. Шурта зберегла ще кілька віршів, написаних рукою О. Дучимінської. Власне, ці поезії були відомі тільки п. Славі, вони були надіслані їй поштою разом з листами і зберігала вона їх як цінну реліквію, як пам'ять, освячену і перевірену роками міцної, широкі дружби. Тому годі було навіть думати випросити їх у неї для музею. А от переписувати – скільки завгодно. Як шкода, що для нас, пересічних громадян, копіювальна техніка на той час була недоступною.

У дні, коли була при доброму гуморі і дозволяло здоров'я, заходила до музею погомоніти. Наговорившись з нами доволі на прощання видавала кілька жартів, явно табірною походження, заходила своєю скрипучим сміхом курця зі стажем і ефектно шезала до наступної зустрічі. Її табірний гумор спочатку шокував моїх співробітників, але дуже скоро вони звикли і навіть почали провокувати її на нові «шедеври». Пані Слава відвідувала майже всі наші науково-освітні заходи. Особливо їй подобались літературно-мистецькі вечори та зустрічі з письменниками Прикарпаття. В той час такі заходи у нас відбувались один-два рази на місяць і пані Слава, жартуючи, заздалегідь замовляла «одно місце в парте-

23. VI 88 / 74
Ольга Дучимінська

Останній автограф Дучимінської

рі». По закінченні «дифіляди» вона виставляла нам найвищі бали, була надмірно балакучою, сміялась, жартувала. В ці хвилини вона була щасливою. І ми теж.

Наше знайомство тривало, ми стали майже родиною.

Якось після чергової «дифіляди» в музеї, коли п. Слава була в доброму гуморі, я наважився на розмову. Те, про що хотів з нею говорити хвилювало мене останнім часом. Власне, розмова мала звестись до прохання. Я знав, що Ольга Дучимінська мешкає у будинку на розі вулиць Жовтневої та Гагаріна (сьогодні вулиці Гетьмана Сагайдачного та Вовчинецька). Живе у помешканні п. Мирослави Антонович, яка опікується нею уже багато років і є двоюрідною сестрою Степана Бандери, і що п. Шурта час від часу їх відвідує. Суть прохання зводилась до одного – я хотів зустрітись з Дучимінською і був впевнений – п. Слава влаштує цю зустріч. Так і сталося, Ярослава Шурта отримала дозвіл Мирослави Антонович на візит працівника Літературного музею, а вговорити п. Славцю піти разом зі мною на цю зустріч було зовсім не складно. Отже, вибравши зручний для нас усіх день, ми вирушили на вулицю Жовтневу (Гетьмана Сагайдачного).

Зараз доречно згадати статті українського письменника Романа Горака, що друкувались у 1988 році на відзнаку 105-ї річниці від дня народження О. Дучимінської у журналі «Жовтень» (тепер «Дзвін») ч. 6. та в газеті «Літературна Україна». Це була посвята людині, яку він знав особисто, був у подробицях знайомий з історією її життя, безмежно поважав. Власне у цих статтях він згадує про барак, чи то про похмурий будинок баракового типу, де мешкала Мирослава Антонович і разом з нею, на той час ще так мало відома широкому загалу, письменниця-страдниця Ольга Дучимінська².

І ось, перед нами, так детально описаний Р. Гораким будинок. Заходимо на подвір'я, а звідти у помешкання, де нас зустрічає невисока на зріст, похилого віку жвава пані. Це і є Мирослава Антонович. Дізнаємося від неї, що прийшли не зовсім вчасно, п. Оля (Дучимінська) відпочиває, вона спить у сусідньо-

² Володимир Полек у своїй книзі. Майданами та вулицями Івано-Франківська: Історико-культурний путівник. Львів: «Світло і тінь», 1994 – 89 с. згадує будинок баракового типу, в якому разом з М.Антонович проживала О. Дучимінська.

¹ Повністю вірш подається у збірці «О.Дучимінська. Вибрані поезії»: Івано-Франківськ: «Лілея-НВ», 1996. – 40 с. Упорядник та автор передмови В.Смирнов.

му покої. Але якщо вона, Мирослава Антонович, може бути нам корисною, вона до наших послуг. Зрозуміло, я хапаюсь за цю пропозицію і ми розпочинаємо довгу бесіду. До спогадів М.Анонович приєднується Я.Шурта і наша зустріч перетворюється на вечір спогадів двох ветеранів-політв'язнів сталінських таборів.

Прощаючись, ми домовляємось про наступну зустріч.

До наступної зустрічі з письменницею я почав готуватися одразу після першої невдалої спроби.

Хочу зауважити, в той час, а йдеться про червень 1988 року, в краєзнавчому музеї на посаді фотографа працював Павло Дроб'як. Власне «працював» дуже грубо і зовсім не точно визначення діяльності Дроб'яка. Павло творив. Він був талановитим фотографом, фотографом-митцем, який діставав величезну насолоду від своєї праці. Його світлини були відзначені на Європейських виставках дипломами, а він залишався простим і дуже доступним чоловіком, трохи замріяним, але завжди приємним у спілкуванні і завжди готовим допомогти там, де була потрібна його висока професійна майстерність. Він і сьогодні тішить нас своєю майстерністю. І хоч давно вже живе і творить на Львівщині, про Івано-Франківськ і друзів, яких залишилось тут чимало, завжди пам'ятає. Тому не випадково, що саме у Франківську у 2008 році відбулась персональна виставка його фотографій.

Отже, як шановний читач уже зрозумів, я звернувся до Павла Дроб'яка з пропозицією зробити кілька світлин Ольги Дучимінської. Павло погодився відразу, власне, іншої відповіді від нього я не чекав.

Головним організатором нашої зустрічі з письменницею залишалась пані Слава Шурта. Вона зателефонувала мені 27 червня і повідомила, що завтра, тобто 28 червня, до полудня, ми маємо бути на місці, та що на цей раз зустріч відбудеться.

І ось ми знову у знайомому вже нам помешканні, дуже охайному і привітному, завдяки господині пані Мирославі Антонович.

Перед тим, як зайти до покою Ольги Дучимінської, вислуховуємо останні поради п. Мирослави: довго з письменницею не спілкуватись, аби не перевтомити кволу і ослаблену жінку.

Мушу зізнатися, хвилювання не полишало нас відтоді, як ми зайшли до помешкання Мирослави Антонович.

За дверима, перед якими ми стояли, нас чекала людина, яка уособлювала цілу епоху. Вона була свідком історичних подій в Галичині сторічної давнини, особисто знала кращих представників галицької інтелігенції, переймалася долею України та її народу, брала активну участь у громадському

та культурно-просвітницькому житті Краю. Репресована, звільнена, але навіть у свої 105 років знехтувана всіма владними структурами. Її відвідували такі ж, як і вона, знедолені, із скаліченими у Радянському Союзі душами та тілом люди, що віддали кращі роки життя боротьбі за вільну, незалежну Україну.

Ми увійшли в невелику світличку. Ближче до вікна, яке дивилось на південь, на ліжку лежала ошатно вбрана, сива жінка. Це була Ольга Олександра Дучимінська. Зовсім тихо вона відповіла на наше привітання. Бесіда, яку письменниця ледь підтримувала, тривала щонайбільше тридцять хвилин.

Після знаку, який подала Мирослава Антонович, ми зрозуміли – нам час збиратись. Але потрібно було зробити ще одну справу. Я підійшов до ліжка, схилювся над письменницею і запитав, чи не могла б вона піднятись для фотографування.

«Кому це потрібно?» – тихо запитала вона.

«Це потрібно людям.»

«Якщо людям, то я піднімусь.»

Я допоміг їй піднятись з ліжка, вона сіла в крісло, жінки допомогли їй причепуритись. Поруч, на столику лежав Шевченків «Кобзар», ілюстрований фотографіями рушників, вишитих відомою майстринею-вишивальницею Ганною Василящук. Хтось із нас передав письменниці цього «Кобзаря».

Фотографуємось на згадку, на добру пам'ять не тільки для нас, присутніх, але й людей теперішніх і прийдешніх, яких вона так любила і поважала і цю любов пронесла через усе своє життя.

На зустріч з Ольгою Дучимінською я взяв журнал, який тоді ще називався «Жовтень» (сьогодні «Дзвін») ч. 6. за 1988 рік. В ньому була надрукована невелика стаття українського письменника зі Львова Романа Горакка, присвячена Ользі Дучимінській. Це було привітання з 105-літнім ювілеєм письменниці. Тут же подавалась підбірка поезій О. Дучимінської.

Власне на цій сторінці я і попросив письменницю залишити свій автограф. Але вона була настільки ослаблена, що зробити самостійно напис уже не могла. Тоді я взяв її руку в свою і ми разом виписали: «28.VI.88 р. Дучимінська».

Назад ми повертались мовчки, перебуваючи під враженням побаченого і почутого. Я назавжди залишаюсь вдячним Ярославі Шурті, нашій милій «Загадковій Пані», чудово усвідомлюючи, що без її участі ця зустріч ніколи б не відбулась.

Більше живою Ольгу Дучимінську бачити мені не довелось. В пам'яті назавжди залишилась та остання зустріч з нею, а на згадку про зустріч – три світлини і один автограф.

Михайло Воробець

СІЧОВА ПАМ'ЯТКА

Цю рідкісну знахідку довгі роки зберігав колишній директор Пуківської середньої школи Михайло Верес, як найдорожчу реліквію. Після його смерті вона зберігалася у його родині. Лише недавно її передано до місцевого музею в місті Рогатині. Вона має цікаву передісторію.

У 1914 році Галичина урочисто відзначала славний ювілей – 100-річчя від дня народження Тараса Шевченка (1814-1861). До цієї знаменної дати галичани готувалися дуже старанно. Був створений організаційний комітет до якого ввійшли: Кирило Трильовський, Іван Боберський, Лев Дорожинський, Роман Дашкевич та інші. Оргкомітет вирішив шевченківське свято перенести на літній період і тим самим залучити велику кількість молоді. Зійшлися на думці: відзначити ювілей 28 червня 1914 року у Львові.

Молодому студентові Львівської політехніки Роману Степановичу Грицаю (згодом архітектору міста Рогатина) запропонували виготовити ескіз січової пам'ятки. З цим дорученням талановитий студент справився на «відмінно». За його проектом було виготовлено з бронзи майже 15 тисяч штук пам'ятних медалей. Кожний учасник свята мав змогу її придбати.

Січовий рух у східній Галичині взяв свій початок з 1894 року, а на Рогатинщині – з 1908р. Тут він був найактивніший. Його підтримувала вся молодь, а найголовніше – учителі гімназії в особі його директора Михайла Галущинського та отця Павла Кудрика. Найкраща Січ була в селі Пуків Рогатинського повіту.

Михайло Галущинський запрошував на свята до Рогатина Кирила Трильовського, який користувався великою повагою серед молоді Галичини.

У шевченківському святі у Львові брали участь 15 рогатинських пластунів. Відбулось воно 28-29 червня 1914 року (субота і неділя) за участю «Пласту», «Соколів», «УСС» в кількості 12 тисяч хлопців і дівчат під керівництвом лідера молодіжного руху в Галичині Кирила Трильовського (1864-1941). К. Трильовський – журналіст, громадсько-політичний діяч, голова Українського Січового руху. Він звернувся до молоді напередодні шевченківського здвигу у Львові з промовою «На стрічу свята» у якій підкреслив: «А хоч

дев'ять десятих нашої землі стогне в безмірній неволі, а кат лютий не дозволяє закордонним нашим братам навіть прощі на нашу найбільшу Святисть, на Кобзареву могилу, – то пусті його старання і пусті його погрози! Ми бачимо відсілля цю могилу!. Вона вдень і вніч перед очима душ наших! І перший наш заповіт: визволити цю святую могилу з-під катівського караула!».

Іван Франко також привітав молодь Шевченкового свята у Львові. Він, зокрема, сказав: «Він був сином мужика – і став володарем в царстві духа. Він був кріпаком – і став велетнем у царстві людської культури. Він був самоуком – і вказав нові, світлі і вільні шляхи професорам і книжним ученим. Десять літ він томився під вагою російської солдатської муштри... Найкращий і найцінніший скарб доля дала йому лише по смерті – невмирущу славу і всерозквітаючу радість, яку в мільйонів людських сердець все наново збуджуватимуть його твори. Отакий був і є для нас, українців, Тарас Шевченко».

Молоді хлопці і дівчата в національному одязі з різних регіонів Галичини, під звуки духового оркестру чітким кроком марширували центральними вулицями Львова. Радості не було меж. Це було справжнє українське свято, свято пошанування великого генія людства. Тисячі людей, стоячи на тротуарах, щиро вітали учасників шевченкіани, що сходились на площу, де відбувалися урочистості.

Та радість розвіялась сумною звісткою. У цей день, 28 червня 1914 року в Сараєві сербський терорист Гавриїл Принцип вбив великого князя, наслідника австрійського престолу разом з його дружиною Софією, що спровокувало початок Першої світової війни. Через місяць, 2 серпня 1914 року почалася Перша світова війна, яка знищила понад 20 мільйонів населення.

Теофіл Виноградник

НЕВТОМНИЙ ПРАЦЕЛЮБ КРАЄЗНАВСТВА

*Прочитайте знову
Тую славу. Та читайте
Од слова до слова,
Не лишайте ані титли,
Ніже тії коми,
Все розберіть... та й спитайте
Тоді себе: що ми?..
Чиї сини? Яких батьків?*

Тарас Шевченко

Завдяки відомому ветерану-освітянину, краєзнавцю, лауреату літературно-мистецької премії ім. Марка Черемшини Юліану Радевичу у м. Снятині в приміщенні міської ратуші з 2000 року діє Літературно-меморіальний музей-бібліотека відомого краєзнавця-дослідника, редактора, видавця, письменника Михайла Бажанського.

Хоч музейні кімнати невеличкі Юліан Миколайович зумів зібрати досить багато матеріалів, щоб якомога ширше висвітлити постать обдарованої і всесторонньо обізнаної людини.

У музеї-бібліотеці нараховується понад 2500 книг і журналів. Михайло Бажанський – з тих багатьох покутян, що виїхали на заробітки за кордон в США, Канаду, Австралію.

Навчався в рідній Снятинській гімназії, був провідником УВО юна-

цтва. За патріотично-націоналістичні настрої його у 1927 р. заарештувала польська поліція. Вийшовши через два роки з тюрми, М. Бажанський виїхав до Чехії, де продовжував боротись за свою національну гідність.

Навчаючись в Українському Вільному університеті (Прага), активно працює у «Пласті», стає поручником «Карпатської Січі», редактором урядового «Бюлетеня» (Хуст, 1938-1939).

На початку Другої світової війни Михайло Бажанський переїжджає з Праги до Львова, де стає директором Дослідного інституту України (1941-1943), редактором підпільного органу «Сурма», референтом Літературно-мистецького клубу.

За його діяльність уважно стежило гестапо, яке врешті арештувало його. Перебував у в'язниці на

*Михайло Бажанський.
06.02.1910, Снятин, Україна –
18.01.1994, Детройт, США*

вул. Лонського (Львів), концтаборах Монтелюпіх (Краків) та Берні.

Після закінчення війни Михайло Бажанський стає організатором табору поселенців переміщених осіб (м. Ашафференбург) (1945-1949), членом Мистецького Українського Руху (МУР), співавтором проведення першого з'їзду МУР, пластової організації (Мюнхен, 1945), співробітником тижневика «Неділя», членом Спілки журналістів Німеччини. Згодом переїжджає до Америки у м. Детройт. Там стає головою контрольної комісії Головної пластової старшини, редактором бюлетеня «За чаром срібної землі» (1950-1958), головою Літературно-Мистецького Клубу, головним редактором «Книги Митців» (Торонто).

За активну участь у «Пласті» М. Бажанського нагороджують почесною відзнакою «Святий Юрій». Він стає активним чле-

Директор Снятинської гімназії ім. Антона Лотоцького Юліан Радевич (зліва) дарує Музею освіти Прикарпаття літературу про діяльність гімназії. 1997 р.

ном Об'єднання письменників «Слово», редактором і видавцем журналу «Снятин» (з 1968 року вийшло 14 номерів), які передані для зберігання і користування Снятинському літературно-меморіальному музею М. Бажанського.

Тут відвідувачі почують цікаву розповідь Юліана Радевича про життєвий і творчий шлях Михайла Бажанського і особисто зможуть познайомитися з його творчістю, а саме з творами: «Емігрант», «Гордіїв вузол розтято», «Як загинула Ольга Басарабова», «У вирі життя», «Мозаїка кадрів в'язничних» та ін.

Найбільшу увагу відвідувачів привертає книга «Краса Снятинщини». (Детройт, 1982, С. 282).

Книга розповідає про Снятинщину, як спадщину працюючих дідів та батьків, прадідів, які важко у поті працювали на цій землі.

Снятинщина – це пишний куточок України, край здебільшого чорноземних полів, на яких гордо колосяться пшениця, жито, ячмінь, дає багаті урожаї картопля та інші корисні рослини.

А снятинські села, то такі, як у Тараса Шевченка змальовані: «Село на нашій Україні, неначе писанка село».

В цій книзі, на канві географічних гасел, топографічних назв Снятинського повіту, подаються статистичні дані, культурно-освітні досягнення та поступи в економіці і політиці.

Книга «Вічно житимуть...» дає зрозуміти читачеві, що коли земне життя завершується, починається вічне життя: у спогадах рідних і близьких, які залишились у його справах.

Книга запрошує краєзнавців, літераторів, істориків, всіх, хто працює над вивченням історії свого роду, краю задуматись над тим, щоб продовжити всестороннє дослідження біографій та творчих здобутків тих людей, які заслуговують на те, щоб про них залишилася добра пам'ять.

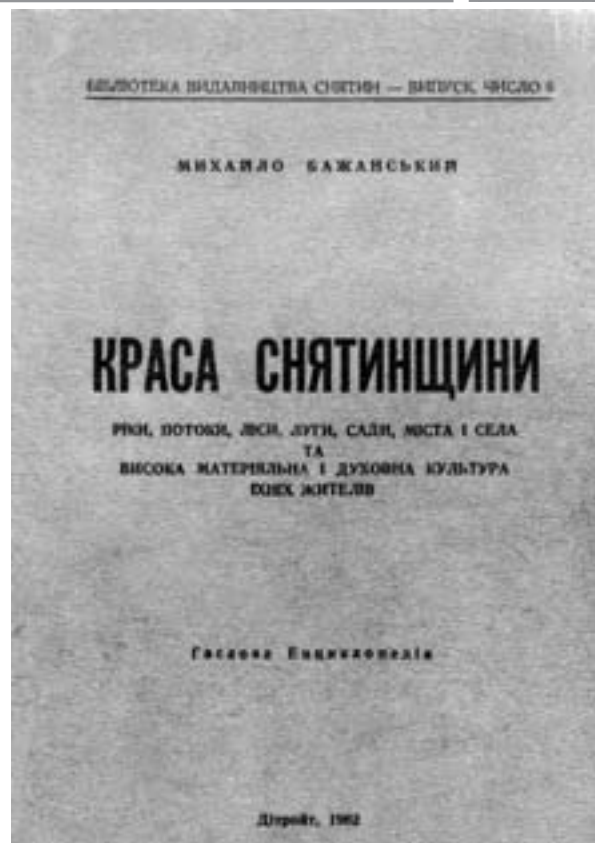
Книги Бажанського є справді енциклопедичними, у них відображено матеріальний і духовний стан населення, їхні вірування, релігійна символіка, народна творчість, показано громадське, культурне і політичне життя, згадується про визвольні рухи, даються біографічні нариси відомих людей (понад чотири тисячі), серед яких діячі «Просвіти», «Січі», Соколів», «Лугу», «Каменярів» та інших культурно-освітніх товариств та організацій, представників усіх верств населення Снятинщини.

Твори Михайла Бажанського відкрили багатьом очі на суспільні процеси, які відбувались на Україні в різні часи, та численні імена на які колишня влада наклала табу, бо це були патріоти і борці за волю України.

Юліан Радевич видав багато краєзнавчих публікацій про життя М. Бажанського, а також книгу «Снятин, Снятинщина, Україна – в серці Михайла Бажанського».

Продовжувачами краєзнавчо-пошукової діяльності М. Бажанського є сподвижники Ярослав Романюк, Володимир Карий, Василь Харитон, які вивчають історичне сьогодення Снятинщини і видали книгу «Снятинщина: люди, події, факти (календар довідник).

Снятині і все Покуття з великою пошаною ставляться до Михайла Бажанського. Його іменем назва-

на одна з вулиць Снятина. Він є почесним членом «Просвіти» міста.

До 850-річчя Снятина, почесному громадянину міста, дослідникові його історичної спадщини Михайлові Бажанському відкрито пам'ятник.

Олег Єгрешій

ПРЕЗЕНТАЦІЯ КНИГ КРАЄЗНАВЦЯ З ПОКУТТЯ

22 квітня 2009 р. в обласній універсальній науковій бібліотеці імені Івана Франка відбулася презентація книг краєзнавця, члена Національної спілки журналістів України, члена Всеукраїнської спілки краєзнавців, лауреата літературно-мистецької премії імені Марка Черемшини Дмитра Мохорука.

Ідеться про дві авторські роботи – семитомне видання «Село моє Топорівці: історико-краєзнавчий та етнографічний нарис» та чотиритомне видання «Тяжкий хрест», яке за жанром можна віднести до художньо-краєзнавчого роману-хроніки.

Перше видання, як уже зазначалося, складається зі семи томів. Перший том – «Село моє Топорівці» є історико-краєзнавчим нарисом цього населеного пункту від найдавніших часів до 1880-х рр. Зазначимо, що за визнанням самого Дмитра Мохорука цей том книги є найбільш представницьким у архівному плані. Використано, зокрема, неопубліковані документи Центрального державного історичного архіву України у Львові. Причому робота з першоджерелами цього періоду вимагала у автора знань німецької та польської мов, потребувала доскіпливого і уважного прочитання автором старих документів, написаних зазвичай від руки, або ж некаліграфічним почерком. Новаторство Д.Мохорука полягає в тому, що він мусив стати «першопроходцем» цієї теми, бо раніше над цією проблемою ніхто серйозно не працював. З огляду на це, внесок краєзнавця полягає у використанні та залученні до вжитку ряду нових фактів з історії села Топорівці. Додамо, що перший том книги вийшов друком 2005 року в Снятині.

Другий том книги «Село моє Топорівці» змальовує історію села з 1880-х рр. до 1939 року. Більшість документів, на які опирається автор, містяться в Державному історичному архіві Івано-Франківської області. Окрім документів польських органів влади, використано, що позитивно, періодичну пресу міжвоєнної, шематизми. Перед автором у цьому томі постало непросте завдання – збагнути і розкрити складну динаміку історії села в «австрійській», «польській» періоди, період Першої світової війни та добу ЗУНРу. Важливо, що дослідник, працюючи над цим томом, не нехтував здобутками та напрацюваннями інших краєзнавців та українських істориків, що тією чи іншою мірою торкалися зазначеної проблематики. Цей том вийшов друком у Косові 2006 року.

Третій том книги цілком присвячений персоналіям, що внесли свою лепту в розвиток села, прославили Топорівці. Книга містить 150 імен різних історичних епох. Цей том справляє враження своєрідного «персоналістичного» показника, де в концентрованій формі пропонується різномірна інформація (біографічна довідка, особливості діяльності, роль того чи іншого діяча в громадсько-політичному та культурно-просвітньому житті села, різноманітна статистична інформація тощо). Відчувається, що автор провів широку пошукову роботу,

намагався врахувати життєву спадщину людей, що тою чи іншою мірою прославили село, керувався думкою – «не забути б нікого». До активу автора віднесемо також об'єктивізм та нетенденційність при оцінках подій та ді-

яльності персоналій. Третій том книги Д. Мохорука побачив світ також у Косові 2006 року.

Один з найбільших за обсягом – четвертий том присвячений історії села в умовах Другої світової війни, радянської доби та періоду державної незалежності України. Історичні першоджерела цього розділу дещо різняться. Автор використав неопубліковані матеріали ДАІФО, періодики «радянської» доби, зокрема періоду «горбачовської перебудови». Залучено до книги також особливий вид першоджерел – спогади очевидців подій. Позитивно, що Д. Мохорук зібрав свідчення старожиливі села про депортації мешканців радянського періоду, трагедії жителів села в умовах радянсько-німецької війни, репресії щодо Греко-католицької церкви. Ці першоджерела особливо цінні, бо здатні ніби «зсередини» поглянути на епоху, збагнути долі конкретних людей. Додамо, що четвертий розділ книги вийшов друком 2007 року.

П'ятий і шостий томи виявилися цілком тематичними – вони присвячені відповідно фольклорному і етнографічному образам села. Особливістю цих розділів є їхня широка ілюстративність. Д. Мохорук, що особливо важливо, не просто подав фактичний матеріал, а й запропонував цікаві фотоілюстрації, частина з яких є мало відомими для широкого кола читачів. Високий рівень цих розділів підтвердив знаний етнограф в Україні, кандидат історичних наук, доцент кафедри етнології Михайло Ілліч Паньків. Він підкреслив, що доробок Д. Мохорука – це значний внесок у розвиток історичного краєзнавства, в розробки вітчизняних етнографів.

Доволі оригінальним за назвою та за постановкою проблеми виявилась остання, сьома книга, яку названо «Село повертається у майбутнє». У цьому томі Д. Мохорук окреслив майбутнє села, певною мірою визначив коло проблем, що постають перед сучасним суспільством, в тому числі і перед жителями села Топорівці. Хронологічні рамки цієї, сьомої книги – 2000-2008 рр. У ній підкреслюється, що сучасному поколінню варто вчитися у предків, зокрема патріотизму. Цілком погоджуємося з автором, що в сучасних умовах не варто руйну-

вати архетипи, посягати на традиції людей минулого.

Більше того, працюючи над історією села, Д. Мохорук, за його словами, «відчув, що здатний на щось більше» Тоді в уяві краєзнавця постали постаті українських патріотів – письменників, художників, композиторів, громадсько-політичних діячів, а також їхніх родин. І, незважаючи на те, що один із томів уже має персоналістичний характер, автор вирішив написати ще одну книгу – оригінальне чотири томне видання своєрідного художньо-краєзнавчого роману-хроніки, яке отримало назву «Тяжкий хрест». Зі сторінок видання постає історія життя, щирих людських взаємин, побуту родин Гамораків, Стефаніків, Стрийських, Кобринських, Мартовичів, Даниловичів, Озаркевичів, Калиновських та ін.

Зазначимо, що презентація книг Д. Мохорука зібрала в обласній універсальній бібліотеці імені І. Франка багатьох відомих на Прикарпатті істориків-краєзнавців, етнографів, громадських діячів, серед яких П. Арсенич, Б. Гаврилів, М. Головатий, згаданий уже вище М. Паньків та ін. Голова обласної організації Національної спілки краєзнавців України, заслужений працівник культури України, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника Б. Гаврилів назвав презентацію книг Д. Мохорука «небуденною подією в історії обласної Спілки краєзнавців». Учений зазначив, що доробок Д. Мохорука за об'ємом немає собі рівних на Прикарпатті і засвідчує «титанічні зусилля» автора дати правдиву історію життя та діяльності своїх односельчан упродовж кількох століть. Доцент Б. Гаврилів слушно зауважив, що видання Д. Мохорука підтверджує думку окремих науковців про те, що найкраще може бути написана книга з історії села саме місцевими жителями, навіть тоді, коли вони не є насправді фаховими істориками. Він підсумував, що «діяльність автора залишить у людських серцях добрий слід і стане прикладом для написання нових історій міст і сіл Прикарпатського краю» та висловив побажання створити музей села Топорівці.

Михайло Косило

ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКИЙ ТУРИЗМ І КРАЄЗНАВСТВО В УКРАЇНІ ТА ФОРМУВАННЯ ГАРМОНІЙНО РОЗВИНЕНОЇ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Саме таку проблему обговорювали учасники Всеукраїнської науково-практичної конференції, яка відбулася 26-28 травня в Івано-Франківську. Організували проведення конференції Міністерство освіти і науки України, Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді, Управління освіти і науки Івано-Франківської облдержадміністрації та обласний державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді.

Учасниками конференції стали відомі вчені, які досліджують проблематику позашкільної діяльності, використання туризму і краєзнавства у навчально-виховному процесі з молоддю, директори обласних центрів туризму і краєзнавства з усіх регіонів України, керівні працівники Міністерства освіти і науки України, Укрдержцентру туризму і краєзнавства Івано-Франківської облдержадміністрації, педагоги, активісти туристсько-краєзнавчої роботи.

Прикарпаття не випадково стало місцем проведення Всеукраїнського заходу. Тут здавна склалися традиції та система організації проведення туристсько-краєзнавчої роботи серед учнівської молоді. Створено певні організаційно-педагогічні та матеріально-технічні умови для цього виду позашкільної діяльності. Організаційно-методичне забезпечення дитячо-юнацького туризму і краєзнавства в області здійснює Івано-Франківський обласний державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді, який має у своїй структурі сім філій -Верховинську, Галицьку, Городенківську, Долинську, Калуську, Рожнятівську, сім дитячих турбаз – Івано-Франківську, Яремчанську, Ворохтянську, Яблуницьку, Коломийську, Рибненську, Кутську, видає спільно зі ОО НСКУ регіональний науково-методичний альманах «Краєзнавець Прикарпаття»

На пленарному засіданні конференції виступили: **Береговський З.Л.**, перший заступник голови обласної ради, кандидат педагогічних наук; **Рудакова З.М.**, головний спеціаліст Міністерства освіти і науки України; **Матющенко О.К.**, директор Укрдержцентру туризму і краєзнавства учнівської молоді; **Завгородня Т.К.**, доктор педагогічних наук, професор Прикарпатського національного університету ім. В.С. Стефаника; **Косило М.Ю.**, директор облдержцентру туризму і краєзнавства учнівської молоді, Заслужений працівник освіти України.

У рамках конференції працювали секції.

Секція «Система туристсько-краєзнавчої роботи в Україні: створення, розвиток, перспективи» працювала в Інституті післядипломної педагогічної освіти. Її керівники: **Рудакова З.М.**, головний спеціаліст Міністерства освіти і науки України; **Завгородня Т.К.**, доктор педагогічних наук, професор Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. З повідомленнями виступили: **Редіна В.А.** – директор Харківської обласної станції юних туристів, кандидат педагогічних наук, доцент Харківського національного університету ім. Каразіна; **Гончар Н. Г.** – директор Дніпропетровського дитячо-юнацького центру міжнародного співробітництва

Секція «Краєзнавство та його роль у національно-патріотичному вихованні учнівської та студентської молоді» працювала на базі меморіального комплексу Степана Бандери. Керівники секції: **Гаврилів Б.М.**, кандидат історичних наук, доцент Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника; **Арсенич П.І.**, голова обласного товариства «Просвіта», доцент Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника.

З повідомленнями виступили: **Набитович М.В.** – директор Львівського обласного центру краєзнавства, екскурсій і туризму учнівської молоді; **Степовик П.М.** - директор Чернігівського центру дитячого та юнацького туризму і екскурсій; **Косило М.Ю.** – директор Івано-Франківського облдержцентру туризму і краєзнавства учнівської молоді, Заслужений працівник освіти України.

Секція «Спортивний туризм, як засіб фізичного загартування та оздоровлення дітей і молоді, формування навичок здорового способу життя» працювала на Калуській філії облдержцентру туризму

і краєзнавства учнівської молоді. Керівники секції: **Матющенко О.К.**, директор Укрдержцентру туризму і краєзнавства учнівської молоді; **Мицкан Б.М.**, доктор біологічних наук, професор Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

З повідомленнями виступили: **П'єх О.М.** – заступник директора вищого професійного училища №7 м. Калуща, кандидат у майстри спорту з водного туризму; **Сінгаєвський В.М.** – директор Чернівецького обласного центру туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді; **Косило М.Ю.** – директор Івано-Франківського облдержцентру туризму і краєзнавства учнівської молоді, Заслужений працівник освіти України. **Толстіхін Л.М.** – директор Волинського центру туризму, спорту та екскурсій;

Секція «Комплексна екскурсійна програма, як основа вивчення рідного краю» працювала на Ворохтянській дитячій турбазі «Говерла». Керівники секції: **Гаврилів Б.М.**, кандидат історичних наук, доцент Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника; **Арсенич П.І.**, голова обласного товариства «Просвіта», доцент Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника.

З повідомленнями виступили: **Гладиш І.В.** перший заступник мського голови м. Яремче; **Сміх М.В.** – начальник відділу освіти Яремчанського міськвиконкому; **Грицан М.М.** – начальник управління освіти Коломийського міськвиконкому; **Косило М.Ю.** – директор облдержцентру туризму і краєзнавства учнівської молоді, Заслужений працівник освіти України. Під час роботи конференції 27 травня проведено урочисте відкриття нового приміщення Калуської філії Івано-Франківського обласного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді. Перерізали стрічку та виступили на імпровізованому мітингу **Рудакова З.М.**, головний спеціаліст Міністерства освіти і науки України, **Болюк З.А.**, начальник управління освіти і науки облдержадміністрації, **Косило М.Ю.**, директор Івано-Франківського облдержцентру туризму і краєзнавства учнівської молоді. Відслужив літургію та провів освячення приміщень отець Сергій.

Учасники конференції також відвідали туристично-спортивний оздоровчий центр міжнародного співтовариства дітей, що в с. Рибне Тисменицького району.

Завершилась робота конференції проведенням круглого столу **«Туристсько-краєзнавча робота: Досвід. Проблеми. Пошуки»**. Було обговорено актуальні проблеми та прийнято рекомендації.

Подаємо повний текст Рекомендацій Всеукраїнської науково - практичної конференції «Дитячо -юнацький туризм і краєзнавство в Україні та формування гармонійно розвиненої творчої особистості»

Як свідчать результати туристсько-краєзнавчої діяльності позашкільних навчальних закладів України, базовими осередками розвитку дитячо-юнацького туризму і краєзнавства в Україні є профільні позашкільні навчальні заклади туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти. Налагоджена й ефективно діє цілісна система туристсько-краєзнавчих навчально-виховних установ.

Їх головною метою є прищеплення вихованцям позитивних ціннісних морально-етичних та інтелекту-

альних пріоритетів, забезпечення умов для зміцнення фізичного здоров'я дитини.

Дитячо-юнацький туризм і краєзнавство комплексно впливає на формування морального і фізичного здоров'я молоді, її інтелектуальний розвиток шляхом залучення до активного пізнання світу й самого себе в світі. Зміни, що відбуваються в суспільному житті країни, визначають нові вимоги до організації навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах.

Успішна самореалізація особистості в період навчання та після його закінчення, її соціалізація в суспільстві, активна адаптація до швидкозмінних соціально-економічних, культурологічних, інформаційно-інтелектуальних, науково-технічних процесів, збереження високих духовно-моральних принципів життя – є найголовнішим завданням навчальних закладів. Особливе місце серед навчальних закладів посідають позашкільні заклади з таких причин:

«Основним об'єктом навчання і виховання в позашкільному навчальному закладі є конкретна дитина, її можливості, інтереси, нахили, психологічні особливості, стан здоров'я. Відсутність примусу, свобода вибору заняття робить позашкільний заклад привабливим для дітей різного віку. Індивідуально-особистісний підхід реалізується не в намірах чи принципах, а на практиці, безпосередньо через спілкування, що є безцінним для розвитку особистості».

Нагальною потребою сьогодення стає запровадження сучасних методик виявлення обдарованих учнів, їх навчання, виховання та надання соціально-педагогічної підтримки, а також пошук шляхів ефективною реалізації їх творчих здібностей.

З урахуванням викладеного, учасники конференції вважають, що з метою подальшого розвитку туристсько-краєзнавчого напрямку необхідно консолідувати зусилля міністерства, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування для впровадження наступних позицій:

1. Ужити заходів щодо розширення мережі комплексних і профільних позашкільних навчальних закладів, залучення більшої кількості дітей до занять у туристсько-краєзнавчих гуртках (не менше 2/3 дітей шкільного віку).

Удосконалити нормативно-правову базу для забезпечення цього напрямку діяльності, зокрема підготувати проект Закону України «Про дитячо-юнацький туризм і краєзнавство», розробити проект Державної програми розвитку позашкільних навчальних закладів України.

Забезпечити в повному обсязі позашкільні навчальні заклади туристсько-краєзнавчого напрямку сучасними навчальними комп'ютерними комплексами та підключення їх до інформаційної мережі Інтернет.

Ужити заходів щодо зміцнення матеріально-технічної бази туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітніх, професійно-технічних і позашкільних навчальних закладах.

Ужити заходів щодо здійснення модернізації приміщень діючих центрів туризму, дитячих турбаз, придбання якісного спеціального спорядження для про-

ведення навчально-тренувального процесу на належному рівні.

Ужити заходів щодо створення умов для гармонійного розвитку особистості шляхом налагодження ефективної, злагодженої діяльності позашкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів.

Розробити комплексні екскурсійно-краєзнавчі багатоступеневі програми з урахуванням фізичного розвитку, освітнього рівня та вікових особливостей учнів з метою реалізації їх творчих здібностей засобами туризму та краєзнавства.

З урахуванням прогнозованих демографічних змін ужити заходів щодо відкриття філій туристсько-краєзнавчих позашкільних навчальних закладів, дитячих турбаз, особливо в сільській місцевості.

Вважаємо за необхідне керівникам центрів туризму і краєзнавства, станцій юних туристів:

- здійснювати координацію туристсько-краєзнавчої роботи в регіоні, місті, мікрорайоні, селищі всіх зацікавлених навчально-виховних закладів, громадських організацій;

- дбати про гуманізацію змісту навчання туристсько-краєзнавчої освіти;

- упроваджувати інноваційні методи та технології навчання й виховання;

- залучати до туризму і краєзнавства дітей з особливими потребами, розвивати дистанційні форми туристсько-краєзнавчої освіти;

- спільно з науковцями виступати розробниками навчальних посібників, навчальних програм для гуртків туристсько-краєзнавчого профілю;

- створити інформаційну базу діючих у регіоні клубів, секцій, гуртків військово-патріотичного виховання;

- створити в закладі структурний підрозділ для організації та проведення в регіоні, місті, мікрорайоні, селищі роботи з національно-патріотичного виховання учнівської молоді;

- визначити своє місце та роль у процесі створення й реалізації Державної цільової програми «Молодь України» на 2009-2015 роки;

- здійснити комплекс заходів щодо залучення учнівської молоді до вивчення та написання історії міст і сіл України, створення музеїв у кожному навчальному закладі регіону, міста, мікрорайону, селища, поповнення експозицій діючих музеїв;

- створювати комплексні краєзнавчо-екскурсійні програми для учнівської та студентської молоді;

- удосконалювати роботу діючих екскурсійно-туристських баз, розширювати їх географію, створювати банк даних про їх можливості. Висловлюємо надію і переконання, що реальним пріоритетом діяльності навчальних закладів стане формування гармонійно розвиненої творчої особистості, активного, свідомого громадянина – патріота Української держави.

Михайло Воробець

ДРУГЕ НАРОДЖЕННЯ РІДКІСНОЇ КАРТИНИ

Картина-ікона «Дванадцятирічний Ісус у храмі» подарована була слухачам Малої Духовної Семінарії в місті Рогатині.

У 1930 році польська влада провела пацифікацію на території Галичини. Поліція, нападаючи на села, біла людей без огляду на вік чи стать, нищила майно українських шкіл, читалень «Просвіти», кооперативів, та інших товариств. Під приводом розшукування зброї, забороненої літератури, нападники здійснювали обшуки-ревізії. Пацифікація (втихомиріння) не минула й Рогатинську гімназію, яка славилася далеко за межами Галичини.

У вересні 1930 року польська влада закрила приватну українську гімназію «Рідна школа» в Рогатині. (У 2009 році буде відзначення 100-річчя від дня її заснування (1909–1910 нав. рік) М. В.).

Понад 400 учнів цієї школи втратили можливість продовжувати навчання й здобувати середню освіту, майже 25

учителів залишалися без роботи. Політика польського уряду була спрямована на те, щоб українцям закрити шлях до науки і тримати людей у послуху і темряві. Але українська молодь мала свого щирого покровителя митрополита Андрея Шептицького, який прийшов учням на допомогу, дав можливість багатьом одержати середню освіту. У березні 1931 року в Рогатині відкрито Малу греко-католицьку духовну семінарію. Її очолив священник церкви Різдва Пресвятої Богородиці отець Теодозій Кудрик. Йому багато допомагав отець Іван Гаврик – колишній старшина Української Галицької Армії.

Одержати право на відкриття Малої духовної семінарії було дуже важко. Питання вирішувалось в сенаті у Варшаві та Лізі Націй у Швейцарії. Праця громадськості та парламентарів не пропала даремно. До Рогатина була направлена представницька делегація, яку

«Дванадцятирічний Ісус у Храмі», м. Рогатин

очолював англійський посол Ріс Дейвіс. 6 серпня 1931 року він прибув до Рогатина, де його привітали посол Степан Кузик (родом із села Княгинин Рогатинського повіту) і отець Теодозій Кудрик. Гість із Англії докладно вивчив питання безпосередньо на місці. Він відвідав Церкву Святого Духа, Різдва Пресвятої Богородиці, не залишив поза увагою філію товариства «Просвіта». Завдячуючи старанням рогатинців, вдалося відстояти Малу духовну семінарію, а через деякий час Львівська шкільна кураторія дозволила відкрити і гімназію «Рідна школа». Тут велика заслуга митрополита Андрея Шептицького, який планував особисто приїхати до Рогатина. Мешканці міста хотіли зустріти його величаво, але польська влада заборонила масову маніфестацію на честь улюбленого митрополита, дозволивши лише зустріч з учителями в стінах семінарії. Митрополит приїхав пополудні, провів конференцію з педагогами, прийняв делегацію окремих учнів інтернату. Того ж таки вечора митрополит від'їхав поїздом до Львова.

Враховуючи заслуги духовенства Рогатинщини, громадськості міста, педагогічного колективу та учнів, доктор теології, ректор Львівської духовної академії отець Йосиф Сліпий, який приїжджав разом із митрополитом Андреем Шептицьким, подарував гімназії від свого імені картину «Дванадцятирічний Ісус у храмі». (З протилежної сторони картини досі зберігається напис: «Дар Йосифа Сліпого Малій Духовній Семінарії в Рогатині»). Цей дар о. Йосифа Сліпого зберігав у серці кожен учень Рогатинської гімназії. Картина висіла на видному місці на рівні дитячих очей і сердець.

У 1939 році більшовики повністю закрили гімназію. Отець Теодозій Кудрик картину-ікону переніс до церкви Різдва Пресвятої Богородиці, яка висіла на стіні цього Божого Храму.

Відтоді минуло майже 70 років, змінилося два покоління людей. Про картину, яка має історичну, духовну та мистецьку цінність, забули. Це результат нашої байдужості. Вона лежала у коморі церкви Різдва Пресвятої Богородиці серед різноманітних сторонніх предметів,

навіть в одному місці пошкоджене полотно картини.

Лише завдячуючи людям старшого віку, у погодженні з отцем-деканом Дмитром Бігуном та головою церковного комітету вдалося відшукати рідкісну картину (розмір 120x90 см). Після старанного очищення та часткового відновлення вона набрала первинного блиску і краси.

Порадившись із художниками, краєзнавцями, шанувальниками історичних цінностей, картину «Дванадцятирічний Ісус у храмі» я вирішив передати на зберігання до церкви Святого Духа в Рогатині. Передача відбулася в присутності директора Івано-Франківського художнього музею Михайла Дейнеги з участю громадськості міста. Картину взято на облік.

Зміст події за життя Ісуса викладено в Євангелії від святого Луки (Лука 2.41-52). Подаємо її зміст: «...Коли Ісусові виповнилося 12 років, він разом з родичами відвідували Єрусалимську святиню. Дорога була далека (відстань від Назарету до Єрусалиму понад 80 кілометрів). Людей завжди було багато. Після щирої молитви всі відправлялися додому. Йосиф і Марія оглянулися, але Ісуса не було. Вони думали, що він з подорожніми чи родичами йде позаду. Нарешті стривожились. Не знайшовши Ісуса, повернулися в Єрусалим. Там його знайшли у храмі. Він сидів серед дорослих учителів-книжників і бесідував з ними. Всі, хто слухав Ісуса, дивувалися Його розумові та відповідям. Мати сказала Йому «Дитино, чому Ти так зробив нам? Ось Твій батько та я із журбою шукали Тебе». А він їм відповів: «Чого ж Ви шукали мене? Хіба Ви не знали, що я мушу бути в храмі, що належить моему Отцеві? Та не зрозуміли вони того слова, що він їм говорив. І пішов Він із ними, і прибув у Назарет, і був їм слухняний. Мати зберігала в серці всі Його слова. А Ісус зростав мудрістю і віком та Благодаттю у Бога й людей».

P.S. У багатьох храмах можна побачити картини-ікони на цю тему.

Василь Бабій

Є таке дивне; як писав Тарас Прохасько, село Серафінці, що коренем сягає в XV століття, а становище його на межі Покуття і Буковини. Тут, в сім'ї хліборобів Івана й Василя народився 12 січня 1949 року Василь Бабій.

По визначенню давнього родоводу, тато Іван з предків тих Бабіїв (а також Козаченків-Ощипків), що їх М. Потоцький привіз із Вінничини і поселив у Серафінцях. Це були козацькі роди.

Мама Василя із Загаровських (шляхетський рід із міста Загора на Волині). В Серафінцях, які колись вважалися найкультурнішим селом на Городенщині (два дома «Просвіти» (пізніше культури), два драмгуртки і найбільше гімназистів) закінчив у 1966 році десятирічку.

Два роки віддав колгоспові, поки не мобілізували до радянського війська теж на два роки.

Щойно демобілізувавшись в 1970 році, з січня наступної зміни календарів опинився в Івано-Франківському театрі ляльок.

Тут допрацювався до артиста I категорії, і через три роки вступив на історико-педагогічний факультет Івано-Франківського педінституту ім. В. Стефаніка. Через п'ять років випускником відправився на роботу вчителем історії на Житомирщину. Тут працював всього рік.

У 1980 році повернувся в Богородчани до сім'ї і відтоді став працювати в школах району вчителем історії.

Перші газетні публікації появилися в 1976 році («Комсомольська правда», «Прикарпатська правда», «Нове життя»). Згодом пішли публікації в «Перці», «Жовтні», «Вітчизні», «Барвінку», «Сільських обрядах», «Києві», канадському «Всесміху», польському «Магазині» та ін.

Спочатку була художня література, але оскільки писалися історичні оповідання та повісті, то в них використовувалися матеріали краєзнавства, зокрема в першій книжці «Помста опришків» (1991р.).

Але з часом зацікавлення краєзнавством все більше і більше захоплювало В. Бабія. Одна за одною виходять книжки «Богородчани», «Хто є хто в Богородчанському краї», «Короткий нарис Богородчанського краю», «Історія Богородчанської церкви», а ще історії сіл Лесівки, Росільної, Маркови, Старуні, Похівки, Міжгір'я, Горохолини, Хмелівки, Луквиці, Глибівки, Грабівці та ін. Нарешті було видано історію Богородчан «Місто Богородиці» і на нинішній день у заснованій В. Бабієм серії «Богородчанській бібліотеці» вийшло 23 книжки і брошури.

В іншій серії «Уславлені богородчанці» появилися книжки про О. Гірника, Т. Мартинця, Я. Марганця, о. І. Галавая, М. Поворозника. Кілька років збирав матеріал до книжки «Підгірський край - Богородчанщина» в якій «засвітилася» інформація з історії краю, дані про всі села району, церкви, пам'ятники й пам'ятки історії та культури.

Окрім названих, В. Бабієм засновано ще дві серії: «Серафинецька бібліотека» (8 книг) в яких видано підручник «Історія Хмелівки» за яким викладається факультатив у школі (вперше в Україні).

Спільно з академіком В. Грабовецьким написано історію Івано-Франківська – «Місто Івана Франка», а також самостійно іронічну історію. «Мій маленький Париж – Івано-Франківськ».

Вперше В. Бабієм створено ряд оповідань і повістей, де художніми засобами відтворено історію обласного центру: «Вавилон на двох Бистрицях» та «Станіславівська Фортеця». Підготовлено до друку енциклопедичний довідник з історії Івано-Франківської області до створення якого причетний В. Бабій.

Також ним вперше в Україні створено сільську енциклопедію «Енциклопедія Хмелівки». В. Бабій відзначений районною премією ім. Яцківа, обласними ім. М. Підгірянки та ім. І. Вагілевича і республіканською ім. О. Гірника за 2009 рік.

Залишається додати, що В. Бабій був депутатом обласної та районної рад I демократичного скликання.

Працював начальником відділу внутрішньої політики Богородчанської РДА, зараз на посаді директора Хмелівської школи. На обласному телебаченні «Галичина» веде програму «Про книги з Василем Бабієм». Загалом В. Бабієм видано понад 150 книжок і брошур.

Критик Є. Баран назвав його діяльність в царині літератури і краєзнавства «Парком Бабієвого періоду» (ЛУ № – 5 від 05.02 2009 р.).

ПОШУКИ

Відколи повернувся з Прикарпаття, Микола не розлучався з думкою про повернення туди ще хоч раз. Скільки не уявляв собі той край, і те село, і хату, де він гостив, поставав перед ним образ світлий і дуже милий його душі. Оце наче напився чистої, джерельної води. Досі пив воду, що текла по водопроводу, була хлорована, віддавала іржею. Повернувся додому і знову почав пити ту ж воду, але вже з більшою огидою. А хотілося чистої, криничної, що по-справжньому тамує спрагу. Таким йому видалося життя вдома, у порівнянні з кількома днями, проведеними на Прикарпатті.

Крім усього, була ще й інша причина. Десь там, в підгірських селах зачалось потаємне щезнення його діда Василя. В сорок четвертому його оголосили безвісти. Останній лист бабуся отримав

ла в серпні, а саме тоді радянські війська, в яких воював дід Василь, визволяли Станіславську область (1962 року перейменована в Івано-Франківську). І відтоді більше вісток від діда не було. Значить слідів його зникнення треба шукати в тих краях.

Тим більше, що дід Степан на його розпитування пригадав про якогось східняка, що воював в УПА саме в його краю, в так званому Чорному лісі. Чим не зачіпка, щоб влітку знову поїхати в гостинне село Романа.

Микола з нетерпінням очікував приходу літа. Вже домовився вдома, що поїде на Прикарпаття на пошуки слідів діда Василя. Найбільше цьому раділа бабуся. Вона навіть віддала внукові свою місячну пенсію. «А ви, бабусю?» «Та що мені старій треба вже? На смерть собі відклала. А на інше Богдасть».

...Настав місяць, коли вечорами настільки пахне цвітом липи, що аж в голові паморочиться.

Позаду залишилася чергова сесія, а попереду ма-ячіла друга за цей рік поїздка в прикарпатський край.

Влітку не так просто було придбати квитки у відомі туристичні керунки, але через знайому касирку Микола отримав омріяний плацкартний квиток. Цього разу не просив, як тоді взимку, Романа зустріти його на вокзалі в Івано-Франківську, бо добре запам'ятав дорогу. Для Романа і його домочадців віз гостинці, щоб мати якесь лице.

Йому зраділи, як рідному, не обійшлося без теплих обіймів і, як годиться, смачної вечері при пляшці горілки, яку з собою привіз гість.

Сиділи за столом, розмовляли, як давні приятелі, розпитували гостя про се, про те.

– Ну як, Микольцю, ти там у себе ще не організував націоналістичну організацію, скажімо, щось на кшталт «Тризуб Степана Бандери?» – дід Степан мав гумор жартувати.

Микола розумів, що це жарт, але відповів серйозно:

– Було б не зле. Мене вже дістала ця промосковська атмосфера в нашому університеті. Відсотків на вісімдесят викладання ведеться на іноземній мові...

– Що англійській? – всміхнувся лукаво дід Степан.

– Ні на «вобщепонятном», аякже.

А знаєте, чому вони так роблять?

Бо в нас держава така – нічого не міняє, адже ко-мусь так вигідно.

Держава то держава, а народ що? Га, нічого, так. Точно, як в Шевченка «а братія мовчить собі, витріщивши очі...» Ось ви, молоді люди, грамотні, студенти, чого мовчите? Майдан показав яка ви сила. А-а, отож, то. Ми, як та солома, спалахнула раз-два і погасли. Тому вони роблять з нами, що хочуть. Боротися треба, боротися, Микольцю, за свої права. Може не рік і не три.

.. Дід Степан взявся допомагати Миколі у пошуках його діда Василя. А щоб не ускладнювати пошуків, знайшов мудрий вихід. Спочатку в селі розпитав двох стареньких ветеранів УПА, чи не чули вони про якогось східняка, який перебував також у повстанській армії. І один, і другий відповіли, що не пригадують аби в їх роях або чотах був якийсь східняк.

– Та ти, Стефку, поїдь в район на збірку наших ветеранів. У вівторок вони збираються. Може хтось і підкаже, – натякнув один з дідів.

Дід Степан прислухався до поради, бо й сам схилявся до такого кроку. Зрештою, це був нормальний варіант, із найбільш імовірних.

Повернувся дід після обіду і вигляд у нього був цілком задоволений, що обіцяло, напевно, якусь приємну звістку.

І все-таки Микола відчув певну напруженість і навіть тривогу.

– Як там..., тобто, щось довідались? – Микола боявся почути щось негативне, щось таке, що його розчарує.

Дід Степан розплився у широкій посмішці.

Ой, як ти переживаєш. Це добре, значить не байдужий до свого діда. Що я тобі скажу, Микольцю. А щось таки скажу, – дід далі усміхався. – Ну то слу-

хай. Розповів мені один чоловік, який воював в УПА, що був в їх хоті один східняк. Більше того, той чоловік стверджує, що він дезертирував із советської армії і пристав до УПА...

Та ви що? Не може бути? – Микола витягнувся мов струна.

Може, може... Він добре воював, так розказав мені той чоловік.

– І... і що? Маю на увазі, що з ним було взагалі далі? – в Миколи аж голос здригнувся.

Старий наче трохи зів'яв і скрушно похитав головою, при цьому розвів руками.

– Та що... сказав той чоловік, що твій дід загинув. У бою, геройськи. Ні, правда, казав дуже сміливий був з нього вояка...

Микола тільки похилив голову і знизив плечима:

Я вірю... а в якому році?

Каже в сорок шостому.

Чому він не писав бабі?

– Їм ти гадаєш це легко було тоді зробити? А друге, гадаю, не хотів нашкодити родині. Енкаведе такі листи читало. Так, що такі справи. Але це ще не все. Відомо, де саме його поховано.

Микола аж стріпнувся від цих слів. – Точно? І де?

– Та недалеко звідси, через три села від нас.

– Не вірю, не може так пощастити мені. Вся сім'я діда Степана раділа за Миколу.

– Завтра зранку беремо авто і махнемо в Хмелівку, там є люди, які пам'ятають твого діда і, напевно, знають, де він похований, – дід хотів допомогти вже остаточно в'яснити всі обставини, пов'язані з Миколіним дідом.

Цієї ночі Микола спав погано. Збуджена новиною свідомість нагадувала бурхливе море. Вірив, і не вірив, що ось так, чисто випадково, натрапив на ді-дів слід.

Поснідали і втрюх (Роман за кермом, дід і Микола в салоні) вирушили в Хмелівку. В центрі села відна-йшли, споруджений за роки незалежності пам'ятник загиблим воякам ОУН-УПА. На мармуровій плиті ви-карбовані прізвища загиблих у два ряди.

Микола провів миттю поглядом по плиті, і серце його напівтривожно, напіврадісно ойкнуло. «Козаченко Прокіп Никифорович».

Боже, це дійсно ім'я його діда викарбовано тут. Неймовірно, невже так просто? Скільки літ згадува-ли про діда, вважали, що він загинув безвісти. А він, точніше, згадка про нього є тут. Тепер треба шукати більше відомостей про нього.

Обласна організація Національної спіл-ки краєзнавців, редакція альманаху «Краєз-навець Прикарпаття» щиро вітають на-шого автора, краєзнавця і літератора з 60-річчям та бажають щастя, здоров'я і но-вих краєзнавчих та літературних творів

Михайло Бігусяк, Олег Гуцуляк

БІБЛІОГРАФІСТИКА ПРИКАРПАТТЯ ЯК РЕГІОНАЛЬНА СКЛАДОВА УКРАЇНСЬКОГО БІБЛІОГРАФІЧНОГО СЛОВНИКА

Одним з напрямків духовного розвитку особи, збагачення її світогляду та культури є українське краєзнавство – знання про історію, особливості економіки, географії та культури рідного краю, «малої батьківщини» як складової і невід’ємної частини єдиної соборної України. Провідним напрямом краєзнавства є історико-біобібліографічний – **вивчення персоналій знаних людей краю**, які часто характеризуються яскравою регіональною самобутністю, що проявляється у їхніх творчих та професійних набутках, їхньому впливові на історичні, політичні, культурні та релігійні події як місцевого, так і загальноукраїнського, світового характеру.

Головною складовою дослідження даного аспекту біобібліографістики, базованого на науково-методологічному підході історизму та об’єктивності, на національній та ідеологічній неупередженості, є формування регіональних різнопланових **біобібліографічних словників (архівів)** довідково-енциклопедичного характеру, які вміщували б біографічні статті, що інформують про життя і досягнення українців та неукраїнців за походженням, діяльність яких вплинула на різні сфери життя регіону, іноземних держав, світової спільноти від минулого до сучасності. Такі підходи створюють свого роду «поліхромне» і «стереоскопічне» бачення України крізь тисячоліття її історії [7, 6], руйнують облудний комплекс меншовартості і другорядності, розглядають українську культуру в загальноєвропейському і загальносвітовому контексті.

Ще у XIX ст. Т. Шевченко справедливо писав в одному автобіографічному листі: «... Історія мого життя становить частку історії моєї батьківщини». (Цит. за: [9, 39]). Давньою і славною є історія Прикарпатського краю, цієї архаїчної та самобутньої етнічної зони України. Тут панують усталені національно-визвольні, релігійні, літературно-мистецькі та наукові традиції. На Івано-Франківщині народилися і працювали визначні історичні діячі, учасники національно-визвольних змагань, яскраві представники красного письменства, професійні і народні мистці, композитори і вчені, священики та філософи, які потужним пластом вписалися у літопис краю, внесли вагомий внесок у духовну скарбницю нашого народу. Тому їх величчя і подекуди дуже трагічні постаті мають ретельно досліджуватися, вводитися у науковий обіг та бути надбанням широких кіл громадськості. Як зауважує дослідниця Л. Рева, біографічні дослідження здатні акумулювати в собі різноманітні типи дослідницьких практик та способів викладу і порівняння різноманітних теорій «наук про людину» [9, 39].

Часто при формуванні **біобібліографічних баз даних (БББД) «Національна біографістика»** виникає перед укладачами проблема критерію відбору тієї чи іншої постаті, врахування її заслуг перед українською громадою. На нашу думку, слід погодитися з М. Гончаренко, яка, як і більшість укладачів, вважає недоцільним дотримуватися таких тенденційних критеріїв добору осіб до БББД як «славетні», «великі», «заслужені», а пропонують єдиний критерій добору – **«цікава» постать**, і її біографія повинна мати дві частини – фактоло-

гічну (пасивну) і нефактологічну (активну), що «несе особистісний аспект і відповідає за «вмонтування» даної персони в культуру» [2, 322]. Про це свого часу також писав Іван Франко, «... тільки маючи відомості про якнайбільше число дрібних і зовсім дрібних діячів, ми зможемо сягнути в глибину народного організму, в ті найдрібніші пружини й мотори народного відродження, зможемо відповідно оцінити праці й заходи видатніших діячів» (Цит. за: [5; 6]).

В Україні головним центром зі здійснення біобібліографічних досліджень є створений в 1993р. – відділ біографічних досліджень Інституту рукопису НБУ ім. Вернадського, а з 1994 р. – **Інститут біографічних досліджень (ІБД)** Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського НАНУ [3], полередниками якого можна вважати гурток В.Б. Антоновича з укладання Українського біографічного словника (кінець XIX ст.), Постійну Комісію ВУАН для складання біографічного словника діячів України (1919-1933 рр.) [2, 321, 323; 4; 8] та авторський колектив серії науково-популярних біографій «Життя славетних» (заснована в 1966 р., з 1972 р. – «Уславлені імена», видавництво «Молодь»). З метою координації біобібліографічної діяльності в Україні при Інституті біографічних досліджень в 1998 р. було створене **Українське біографічне товариство (УБТ)**, яке об’єднало як науковців (цілі інституції і окремих дипломованих дослідників), так і аматорів-краєзнавців. Його покликанням є сприяти інтенсифікації української біографістики. Першим президентом Товариства і першим директором ІБД був відомий український історик, професор, доктор історичних наук **В.С. Чишко** (1951-2003), автор монографії «Біографічна традиція та наукова біографія в історії і сучасності України».

На Івано-Франківщині основоположником біобібліографічних досліджень вважаємо професора кафедри української літератури Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника, багаторічного завідувача бібліографічного відділу бібліотеки колишнього Івано-Франківського педагогічного інституту **Володимира Теодоровича Полека** (1924-1999). Науковим подвигом цього краєзнавця є укладений ним **«Біографічний словник Прикарпаття»**, який заслуговує найвищої оцінки. Вчений зібрав 1200 біографічних довідок уродженців Прикарпаття та відомих людей, чий життя і творчість так чи інакше були пов’язані з краєм. В архіві дослідника нараховується 9 папок із підготовчими матеріалами до видання словника. Даний словник почав видаватися як додаток у івано-франківському часописі «Новий час» (1993-1999 рр.). Деякі частини дослідження виходили також як окремі публікації в інших виданнях науковця – «Майданами та вулицями Івано-Франківська» (1994 р.), «Нарис історії Івано-Франківської єпархії» (1995 р.), «Сторінки українсько-німецьких історико-культурних взаємин» (1995 р.), «Українська діаспора – наші земляки» (додаток до тисменицької газети «Вперед», 1993-1994 рр.), «Відомі педагоги Прикарпаття» (1997 р., у співавторстві) [1, 5-8]. Ще в 1964 р. професор В.Т. Полек уклав **словник «Літературне Прикарпаття»**, але п’ятитисячний ти-

раж цієї книги був конфіскований і знищений як «буржуазно-націоналістичний».

Восени 1999 р. родиною В.Т. Полека його творчий архів та домашня бібліотека були передані на зберігання Науківій бібліотеці Прикарпатського національного університету і вони функціонують тепер як окрема бібліотечна одиниця «Фонд професора В. Т. Полека». Біобібліографічні матеріали фонду стали основною базою для укладання сучасного Біобібліографічного словника Прикарпаття. За виконання цієї роботи і взявся колектив працівників бібліотеки Прикарпатського національного університету.

Також значну увагу біобібліографічному краєзнавству приділяють члени обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців, що видає регіональний науково-методичний альманах «Краєзнавець Прикарпаття», окремі науковці та аматори І. Андрухів, П. Арсенич, М. Бігусяк, С. Борчук, В. Бурдуланюк, Г. Бурнашов, Т. Виноградник, Б. Гаврилів, Г. Горбань, А. Грицан, О. Гуцуляк, І. Драбчук, О. Жерноклеєв, Т. Завгородня, В. Качкан, А. Королько, М. Кугутяк, Я. Луцький, І. Монолатій, В. Никифорок, С. Павчак, М. Паньків, Р. Процак, І. Райківський, Б. Савчук, Н. Салига, Б. Ступарик, В. Твардовський, Ю. Угорчак, М. Фіглевський та ін.

Певна увага дослідниками приділяється особам неукраїнського походження, які так чи інакше були-пов'язані з Прикарпаттям (німці, поляки, євреї, караїми, росіяни, азербайджанці, вірмени та ін.).

З 2007 р. відновлюється діяльність обласного осередку Українського біографічного товариства, який очолював до 1999 рр. професор В. Т. Полек, на базі наукової бібліотеки університету розпочинається проведення семінарів з теоретичних і методичних питань біобібліографістики й координації біографічних досліджень на Прикарпатті.

Такий великий науково-дослідний та видавничий проект як «**Біобібліографічний словник Івано-Франківщини**», звісно, потребує багатотисячних видатків, а отже може бути реалізований лише на основі бюджетного фінансування, його виконання вимагатиме залучення до роботи, на договірних засадах, значного колективу науковців регіону, а також осередків діаспор.

Тому, на нашу думку, за таких умов оптимальним рішенням проблеми має бути першочергове формування і публікація матеріалів до словника на електронних носіях, створення **регіонального електронного біографічного архіву**. Це дасть змогу його безперервного наповнення, розвитку і уточнення шляхом оперативного введення до наукового обігу нових напрацьованих словникових біографічних і бібліографічних даних, біографічних статей і нарисів різного формату, документальних матеріалів. Плануємо також розширити базу іконографічних додатків та інших фото-, аудіо- і відеоматеріалів, присвячених певним особам, джерелознавчих коментарів до біографічних статей одночасно на всі літери абетки, а отже – оперативного ознайомлення користувачів електронного словника з результатами новітніх біографічних досліджень науковців України і зарубіжжя, новими публікаціями.

Крім такого основного джерела як «Біографічний словник Прикарпаття» (упоряд. і архів проф. В. Т. Полека), сюди увійдуть такі **базисні** біобібліографічного характеру:

Педагоги Прикарпаття (упоряд. і архів Ю. М. Угорчак) Краєзнавці Прикарпаття (упоряд. і архів Б. М. Гаврилів, П. Арсенича).

Персональний архів проф. В. Т. Полека.

Визначні спортсмени Прикарпаття (упоряд. і архів М. В. Шиптура);

Українські правники у національному Відродженні Галичини: 1848-1939 (упоряд. І. Андрухіва, П. Арсенича),

Видатні іноземці-мешканці Івано-Франківщини (німці, поляки, росіяни, азербайджанці; матеріали І. Монолатія, М. Турчин, М. Гуцуляка, Ф. Туранли, О. Цівкач та ін.), **базисні**

даних Івано-Франківської обласної медичної наукової бібліотеки («Лікарі Івано-Франківщини» упоряд. П. Арсенич, Генік), Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки (електронна база даних персоналій Івано-Франківщини, паперова картотека краєзнавчого відділу, упоряд. зав. відділом Г. Горбань), Літературного музею Івано-Франківщини (архів та експозиційні матеріали, директор В. Смирнов).

Одночасно, працівниками бібліотеки розпочато біобібліографічні дослідження із систематизації і опису **книжкових джерел біобібліографістики Прикарпаття у фондах наукової бібліотеки** і підготовка їх до видання окремою книгою. Укладачами даного покажчика відслідковуються також видані органів державної бібліографії «Літопис книжкового друку», власні паперовий та електронний каталоги, зокрема відділів довідково-бібліографічного обслуговування, українські, історичного, педагогічного, мистецького читальних залів, книгозховищ. Об'єктами бібліографування вибираються такі види документів: енциклопедії і енциклопедичні словники, біографічні словники та довідники, біобібліографічні покажчики, монографії, які містять біографічні дані про осіб, причетних до долі України, збірники наукових праць, до яких включено біографічні матеріали, краєзнавчі дослідження та путівники, ювілейні, презентаційні та меморіальні видання. Не всі друквані джерела містять рівнозначну за науковою цінністю і новизною біографічну інформацію, але кожне з виявлених джерел може містити дуже стисло, однак, інколи унікальну інформацію про той, чи інший бік діяльності окремої особи. Тому, укладаючи даний покажчик, ми намагатимемося представити якомога ширше коло джерел.

Головне завдання запропонованої роботи – дати змогу фахівцям (історикам, краєзнавцям, біографістам) швидко і ефективно використовувати нові ресурси друкованої біографічної інформації, вона може бути використана також як посібник для студентів бібліотечних, історичних та філологічних факультетів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврилів Б., Горбань Г. Володимир Теодорович Полек (1924-1999): Бібліографічний покажчик. – Івано-Франківськ, 1999. – 84 с.
2. Горбик В.О. Науково-практична конференція «Український біографічний словник: Історія і проблематика створення» // Українська біографістика. – К., 1999. – Вип.2. – С.321-323.
3. Куриленко Т., Ляшко С. Інститут біографічних досліджень: напрями діяльності // Бібліотечний вісник. – 1998. – №5. – С.53-56.
4. Ляшко С.М. З історії гуртка В.Б. Антоновича по укладанню Українського біографічного словника // Українська біографістика. – К., 1999. – Вип.2. – С.262.
5. Полек В.Т. Біографічний словник Прикарпаття // Новий час. – 1993. – №2. – С.3-4.
6. Полек В. Біографічний словник Прикарпаття // Український біографічний словник: Історія і проблематика створення: Матеріали наук.-практ. Конф., Львів, 8-9 жовтня 1996 р. – Л., 1997. – С.87.
7. Попик В.І. Крок до створення національного біографічного зводу // Матеріали до українського біографічного словника. – К., 2006. – Вип. 1. – С. 3-8.
8. Постійна комісія УАН-ВУАН для складання Біографічного словника діячів України. 1918-1933. документи. Матеріали. Дослідження / Автор-упоряд. С.М. Ляшко. – К.: НБУВ, 2003. – 688 с.
9. Рева Л. Деякі проблеми розвитку української біографіки // Бібліотечна планета. – 2000. – № 2. – С.39.

Михайло Косило

Т. К. ЗАВГОРОДНЯ: ЛЮДИНА-ПЕДАГОГ-ВЧЕНИЙ

Про Тетяну Костянтинівну Завгородню розповідають усі хто її знає, насамперед, як про світлу людину, котра своєю чистою любов'ю зігриває всіх хто потрапляє в орбіту її життя. «Любов'ю здатні поділитися тільки оригінальні особистості – такі як наша Танічка – (так студенти називають Тетяну Костянтинівну). Це людина з великим серцем, до якої можна звернутися зі своїм болем, прикрощами. Ми знали – нас почують і вислухають з добросердною увагою, бо в цій душі дуже чисто: святково говорить Л. Романкова, кандидат психологічних наук, доцент, колишня студентка Т. К. Завгородньої.

«Спілкуючись із Тетяною Завгородньою, завжди вражає її глибока мудрість, відкритість і доброзичливість. Людина з великої літери, кришталевої чесності, совісності й доброго серця» – Ілійчук Л. В., кандидат педагогічних наук.

«Це людина від Бога, якій Вищими силами подаровано величезний талант, нескінченне бажання пошуку, потужну енергію і велику працездатність, що направлена виключно для людей» – І. А. Скоморовська, аспірантка.

Тетяна Костянтинівна має найвище звання цього світу – Людини з великої літери дане їй Господом Богом, батьком-матір'ю виплеканим, викоханим у м. Станіславі, де народилася і зростала, добрими людьми підтриманим у середній школі №3 та на фізико-математичному факультеті Івано-Франківського педінституту де навчалася й гартувалася. Життєві дороги вели Тетяну Костянтинівну від вершини до вершини наповнюючись здобутками. Але випадали і важкі випробування. Мужньо витримала біль втрати близьких людей. Батоги долі покладали свої шрами, а час вивітрував гіркоту та не задубіла її душа. Зі щирістю ставиться Тетяна Костянтинівна до людей, заряджає їх невичерпною енергією, оптимізмом, вірою. Усюди була першою, бо самовіддана праця – то її вроджена потреба, а природна іскра таланту, помножена титанічною роботою розуму, розгорілася полум'ям видатного педагога і вченого.

Тетяна Костянтинівна справжня жінка, мати, дружина здатна дивувати і захоплювати своєю багатогранністю людини і вченого, яка своєю добротою, чуйністю, уважністю, здатністю вислухати, зрозуміти, порадити, навчити, заслужила незаперечний авторитет і повагу родини, друзів, колег, усіх хто добре знає цю прекрасну людину. Їй притаманне тонке відчуття краси в природі, мистецтві та побуті.

Професор, педагог від Бога – так говорять про Тетяну Костянтинівну її колеги, молоді вчені і відомі професори з України та ближнього зарубіжжя. Її глибока мудрість, фундаментальність знань, висока інтелектуальність, інтелігентність, громадянська позиція, відкритість і доброзичливість, людина кришталевої чесності, совісності.

Сфера наукових інтересів доктора педагогічних наук Тетяни Костянтинівни Завгородньої надзвичайно багатогранна. Її праці вражають своєю ґрунтовністю, глибиною висвітлення проблеми, різними елементами історії української педагогіки.

Професор Завгородня Т. К. заснувала власну наукову школу, до якої належать десятки науковців Прикарпаття, Волині, Буковини, Львівщини, Закарпаття, Луганщини, Київщини.

Тетяна Костянтинівна 5 років очолює спеціалізовану вчену раду по захисту кандидатських дисертацій з історії педагогіки. Вона є членом інших спеціалізованих вчених та експертних рад. Професор Завгородня Т. К. входить до складу редколегії наукових часописів – історико-педагогічного альманаху АПН України, наукового вісника Чернівецького Національного університету ім. Ю. Ю. Федьковича, наукового вісника Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, фахових видань з педагогіки «Обрії», «Джерела», наукового вісника Львівського національного університету ім. І. Франка, наукового вісника Горлівського педагогічного інституту іноземних мов, регіонального науково-методичного альманаху «Краєзнавець Прикарпаття».

Професор Завгородня Т. К. започаткувала відродження незаслужено забутих імен українських педагогів, написання хрестоматійної антології «Українська педагогічна думка в іменах (Східна Галичина – українське зарубіжжя ХХ століття)».

Тетяна Костянтинівна Завгородня не лише активний дослідник минулщини, а і творець нинішніх процесів відродження і розбудови української освіти і науки. Один із життєвих принципів професора – пошанівок до учителів і наставників. До її заслуг відносимо присвоєння кафедри педагогіки імені Б. М. Ступарика, оформлення кабінету-музею Б. М. Ступарика, де окрім численних стендів, фотоматеріалів, особистих речей та нагород Ступарика Б. М. є матеріали про життєтворчість інших знаних педагогів: академіка Стельмаховича М. Г., члена-коресподента АПН України Р. П. Скульського, професора Бабишина С. Д.

Завгородня Т. К. очолила кафедру педагогіки у важкий час і стала не лише її лідером і засновником та керівником потужної наукової школи, але і сама надзвичайно продуктивно працює. За підсумками 2007-2008 навчального року з поміж професорсько-викладацького складу Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника Тетяні Костянтинівні посіла перше місце за кількістю наукових здобутків.

Під її керівництвом відбувається щорічна наукова конференція читання. Видається інформаційний бюлетень кафедри педагогіки, 6 випусків якого вже побачило світ. Зокрема, №1 – присвячено матеріалам педагогічних читань до 150-річчя І. Я. Франка. №2 – 125-річчю Українського пе-

Тетяна Завгородня

дагогічного товариства «Рідна школа». Тетяна Костянтинівна автор більше 150 наукових публікацій з проблем теорії та історії виховання і навчання, в тому числі фундаментальних монографій «Дидактична думка в Галичині (1919-1939 роки)», «Підготовка вчителів для української народної школи Галичини (1919-1939 роки). Підвищення професійної кваліфікації вчителів Галичини (1919-1939 роки): дидактичний аспект», «Виховати творчого, працездатного і продуктивного громадянина» (Педагогічна концепція Ярослава Кузьміва), «Теорія і практика навчання в Галичині (1919-1939 роки)», науково-методичного посібника українських галицьких педагогів у галузі дидактики та співавтор низки колективних монографій.

Під керівництвом Тетяни Костянтинівни Завгородньої захищено 12 кандидатських та 2 докторські дисертації.

Напередодні ювілею професора Завгородньої Т. К. вишла книга – навчальний посібник «Педагогічний досвід і

наукова школа Тетяни Костянтинівни Завгородньої» про основні положення та висновки досліджень науковця. У цій книзі вміщено розповіді про Тетяну Костянтинівну людей, які близько знають її. Книга розрахована на молодих викладачів, аспірантів, студентів, педагогів та широкий читацький загал.

Завгородня Т. К. завідувач кафедри історії педагогіки Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаніка, доктор педагогічних наук, професор, лауреат обласної педагогічної премії імені Мирослава Стельмаховича, відмінник освіти України. Сьогодні у розквіті таланту і наукової сили.

Редакція, колектив альманаху «Краєзнавець Прикарпаття» поздоровляють Вас, вельмишановна Тетяно Костянтинівно, з Вашим визначним ювілеєм та шлють всяких гарантій, здоров'я для подвижницької наукової дослідницької праці, сімейного затишку і любові, якою Ви так щедри!

Ірина Косило

НЕВТОМНИЙ ДОСЛІДНИК ПРИКАРПАТТЯ

(до 75-річчя від дня народження П. І. Арсенича)

Ось уже більше 50 років Арсенич Петро Іванович працює в Івано-Франківську і бере активну участь у культурно-громадському житті міста, області та України. Він – заслужений працівник культури України (1991), лауреат премій ім. П. Чубинського (1991), І. Вагілевича (1994) та Марійки Підгірянки (1995).

Народився П. Арсенич 24.01.1934 в селі Нижньому Березові, тепер Косівського р-ну Івано-Франківської обл. у селянській родині. У 1958 році закінчив Київський держуніверситет ім. Т. Шевченка за спеціальністю «Історик-музеєзнавець» і був скерований на роботу до Івано-Франківського краєзнавчого музею, де отримав посаду старшого наукового працівника у відділі історії. Від вересня 1963 до серпня 1966 р. викладав археологію й етнографію в Івано-Франківському педінституті. В 1966 р. звільнений з роботи викладача «за підтримку ідеології українського буржуазного націоналізма... за зв'язь з націоналістом Морозом В.Я». Переслідувався КДБ впродовж 1965-1986 рр. за «націоналізм».

П. Арсенич – один із засновників обласного Товариства охорони пам'яток історії та культури (з 1967), Товариства української мови імені Т. Шевченка «Просвіта», «Меморіалу», НРУ (1989). Виступав проти русифікації, нищення пам'яток історії та культури, брав участь у національному відродженні краю. В 1990-2006 рр. завідує науково-редакційним відділом «Звід пам'яток історії та культури України. Івано-Франківська область» і за суміс-

ництвом працює доцентом у Прикарпатському університеті імені В. Стефаніка. Досліджує маловідомі сторінки історії та культури Прикарпаття, творчість письменників краю, на-

писав дві книги про І. Франка, опублікував більше 300 наукових статей про Каменяра та його сучасників.

Організував музейні кімнати про Івана Франка у Головах, Нижньому Березові. Допомігав у побудові експозицій музеїв, присвячених Франкові, у Криворівні і Голіні. До ювілейних дат І. Франка постійно організовує виставки із зібраних ним прижиттєвих творів письменника та рідкісних фотографій І. Франка та його сучасників, зокрема Б. Лепкого.

Однією з важливих сторін діяльності П. Арсенича є колекціонування. Як книголюб і філокартист, він зібрав рідкісні видання книг, брошур, відозв переважно з часів національно-визвольної боротьби 1914-1940 рр. Особливо багата його збірка, присвячена Т. Шевченкові, І. Франкові, Б. Лепкому та іншим відомим людям а також колекція поштових листі-

вок з автографами визначних діячів науки та культури України. Ці унікальні експонати, старанно зібрані, експонувалися на багатьох філокартичних та букіністичних виставках в Франківську, Львові, Коломиї, Косові, Києві.

Його рідкісна колекція філокартії лягла в основу створення експозицій музеїв Каменяра у Львові, Криворівні та організації виставок до різноманітних ювілеїв. З 1966 р. він постійно виступає з доповідями, повідомленнями на міжнародних, республіканських та регіональних наукових фран-

Петро Іванович Арсенич

ківських конференціях (1966, 1976, 1981, 1986, 1991, 1996, 2001, 2006 рр.). Як депутат міської та обласної рад першого демократичного скликання (1990-1994) працював у комісії з питань культури і національного відродження та збору матеріалів про злочинну КПРС-КПУ на Івано-Франківщині.

Постійно виступає з доповідями, лекціями перед громадськістю міста і краю, на радіо і телебаченні. Славиться своїми енциклопедичними знаннями як чудовий екскурсовод, науковець, консультант документальних фільмів та художнього фільму «Нескорений» (2000 р.).

Його книги «Січові стрільці» (Івано-Франківськ, 1990), «Станіславів – столиця ЗУНР» (Івано-Франківськ, 1993), «Гуцульський театр Гната Хоткевича» (Коломия, 1993), «Родина Заклинських» (Галич, 1995), «Родина Шухевичів» (Коломия, 1995), «Прикарпаття в житті Каменяра» (Коломия, 1996), «Родина Озаркевичів», «Родина Бандерів» (1998), «Володимир Шухевич» (Івано-Франківськ, 1999. – 88 с.), «Карпатськими шляхами Богдана Лепкого» (Івано-Франківськ, 1999. – 44 с.), «Криворівня в житті і творчості українських письменників, діячів науки і культури» (Івано-Франківськ. – Нова зоря. – 2000. – 152 с.), «Гуцульщина у творчості Гната Хоткевича» (Івано-Франківськ. – Нова зоря, 2000. – 96 с.) «Тарас Шевченко і Прикарпаття» (Івано-Франківськ. – Нова зоря. – 2001 – 200 с.), «Священний рід Бурачинських» (Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2004), «Рід Шухевичів» (Івано-Франківськ. – 2005. – 263 с.), «Меморіальний сквер в Івано-Франківську» (у співавторстві. – 2005); «Іван Франко і Прикарпаття» (Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – 352 с.), «Леся Українка на Гуцульщині» (Івано-Франківськ – 28 с.), «Галичани – жертви більшовицького режиму» (Івано-Франківськ: Нова зоря, 2006. – 72 с.), «Історико-культурна спадщина Прикарпаття» (Науковий збірник. – Івано-Франківськ: Нова зоря, 2006. – 800 с. + 16 кол. ілюст.), «Дільняність УПА та збройного підпілля ОУН на Прикарпатті» (Івано-Франківськ: Нова зоря, 2007. – 214 с.), Степан Бандера та його родина» (Івано-Франківськ: Нова зоря. – 2008. – 368 с.), «Степан Бандера – родина та його соратники» (Івано-Франківськ: Нова зоря – 2008. – 62 с.) та інші мають важливе значення у пробудженні національної свідомості молоді. П. Арсенич – учас-

ник установчих конференцій у Києві «Меморіалу», Народного Руху України (8-9.09.1989), один із засновників товариства краєзнавців ім. І. Франка, товариства «Гуцульщина» в Івано-Франківську (є його головою).

За його дослідженнями і участю встановлено в області ряд пам'ятних знаків, меморіальних дощок на честь І. Франка. З його ініціативи перевидана книга В. Шухевича «Гуцульщина».

П. Арсенич своєю невтомною діяльністю чи не найбільше спричинився до національного відродження в нашому краї. За заслуги в боротьбі з тоталітарним комуністичним режимом йому було доручено на Великдень 15 квітня 1990 р підняти на міській ратуші в Івано-Франківську синьо-жовтий прапор Він є автором багатьох статей в різних енциклопедіях, зокрема «Енциклопедії сучасної України» про відомих людей краю.

Лише у 2006 році він видав 4 книги, опублікував 20 наукових розвідок та 60 газетних статей, організував 27 виставок, виступав з науковими доповідями на 12 конференціях та прочитав 110 лекцій на історичну та літературно-мистецьку теми.

У 2007 році він видав 2 книги, опублікував 96 газетних статей, організував 28 виставок, виступав з науковими доповідями на 6 конференціях та прочитав 105 лекцій на історичну та літературно-мистецьку теми.

У 2008 році він видав 2 книги, опублікував 50 газетних статей, організував 15 виставок, виступав з науковими доповідями на 5 конференціях та прочитав 80 лекцій на історичну та літературно-мистецьку теми.

Про Арсенича П.І. написано немало. Досить сказати, що тільки за останні 10 років з'явилося більше 150 статей, інших матеріалів про життя і творчу діяльність Петра Івановича.

За плідну працю він нагороджений багатьма грамотами, медалями почесними нагородами: Ветеран праці (1985), Ювілейна грамота та срібна медаль з нагоди 2000-ліття Різдва Христового (2000), медаллю «Будівничий України» Всеукраїнським товариством «Просвіта» (2001), орденом «За заслуги» III ступеня 14 квітня 2003 р. №5005.

Лариса Табачин

НАВПЕРЕЇМИ З ЧАСОМ. ДУХОВНІ ВИСОТИ СТЕПАНА ХОРОБА

19 червня поважна ювілейна дата – 60 років виповнюється Степану Івановичу Хоробу – людині яскравого і різнобічного творчого обдарування, винятковому інтелектуалу.

Усе було в його житті. Прикметно, не було руїни духу. Тому й тягнешся до його світла і прихилиєшся душею вже після першої зустрічі. Він належить до тих людей, яких згадуєш з особливою приязню й думка про яких зігріває навіть на великій віддалі. Інакше ця стаття стала б прозаїчним панегіриком ювіляру. А вона пишеться легко і радісно. До речі, Степан Іванович багатьом своїм учням допоміг виокремити творчі грані свого хисту, пізнати себе. А мою свідомість цей естетично чуйний до-

слідник зумів переорати глибинно. Починаючи з першої лекції, коли ми, першокурсники, спрагло ловили кожне його слово й заморожено сприймали майстерно відтворені ним напам'ять фрагменти з української класики. Тоді й не здогадувалися, яка захоплююча й напевно сквородинська біографія у лектора, як довго і непросто він ішов до студентської аудиторії, які митарства довелося долати, як одержимо цей мудрий зеленоокий чоловик любить життя. Лише безпомилково відчувалися його непоказ-

на любов до рідної мови та літератури й багатий досвід учителювання. І ще дивовижний акторський хист. Зрештою, особлива увага до драматичного і залюбленість в театр й окреслили коло наукових зацікавлень Степана Івановича. У вкрай зденаціоналізовану добу він захистив кандидатську дисертацію, у якій сміливо відстоював право української драматургії на самобутність. А в часи національного піднесення за захисти дисертацій в Українському Вільному Університеті Мюнхена здобув неабияке визнання в науковому світі – наукові ступені доктора філології габілітованого і доктора філософії. В 2002 році Степан Хороб блискуче захистив у Львові докторську дисертацію «Українська драматургія кінця XIX – початку XX століття в системі модерністського художнього мислення». Показово, що під час цієї неймовірно напруженої праці він не ішов в докторантуру, не брав творчої відпустки, викладав у Стефаниковому закладі, де очолював кафедру української літератури, працював від досвітку до опівночі, читав дисертації, був опонентом і членом спеціалізованих і вчених рад. Цей сумлінний науковець подає приклад нам як перемагати час, нудьгу несамовитою працею. І це авторитетний приклад для студентів, для яких філологія стала професією, способом мислення та стилем життя.

Степан Іванович надзвичайно скромний, не хизується своїми напевно чималими заслугами і навіть неохоче згадує про журналістський досвід, яким можна пишатися, тим паче, що йдеться про виховний етап в його житті. А вже першим редактором інститутської газети «Педагог Прикарпаття» і 14 років журналістом з питань культури та мистецтв у редакціях регіональних газет. Уже ранні його репортажі виявили креативне мислення, неабияке вміння синтезувати, мислити масштабно й бути уважним до деталей.

Як особистість, цей майстер володіння словом і стилем випрозорюється і крізь призму публічних виступів. Як директор Інституту філології, ініціює зустрічі з відомими письменниками, літературознавцями, спілкується з великими харизматичними постатями як українського мистецького світу, так і зарубіжжя. Під час поїздок літературними місцями Степан Іванович одухотворено співає, іскрометно, дотепно й делікатно жартує, по-епікурейськи ставиться до життя. Він, як ніхто, вміє цінувати мить. Але від себе передовсім вимагає літературного схимництва. І отримав за подвижницьку працю належне поцінування. Зокрема, став лауреатом Нью-Йоркської міжнародної літературної премії «Фонду Волянників-Швабінських» і обласної премії імені Василя Стефаника у галузі літературознавства. Нагороджений почесними грамотами Міністерства освіти і науки України, Івано-Франківської обласної державної адміністрації й Івано-Франківської обласної ради, Ягеллонського університету (Краків, Польща).

У Степана Хороба безліч талантів. Але все-таки найпотужніше вдарив у великодній дзвін філології. Його «мальвами» стали понад 200 наукових літературознавчих і театрознавчих студій, окремі з яких опубліковані за кордоном, у поважних журналах Варшави, Мюнхена, Кракова, Любліна, Філадельфії, Оломоуца (Чехія);

понад десяток літературознавчих монографій і праць («Українська драматургія: крізь виміри часу (Теоретичні та історико-літературні аспекти драми)» (1999), «Слово-образ-форма: у пошуках художності. Літературознавчі статті і дослідження» (2000), «Українська релігійна драма кінця XIX – початку XX століття: проблематика, жанрово-стильова своєрідність» (2001), «Українська модерна драма кінця XIX – початку XX століття (Неоромантизм, символізм, експресіонізм)» (2002), «На літературних теренах: збірник теоретичних та історико-літературних праць» (2006), «Українська драматургія 20-30-х років у Західній Україні та діаспорі» (2008)), упорядкування низки драматичних творів Григора Лужницького – «Посол до Бога» (1996) та «Вибране» (1998) і Василя Лімниченка (Мельника) «Убите щастя» (1999), збірника теоретичних та історико-літературних досліджень Володимира Державина «Література і літературознавство» (2005), збірника релігійно-християнських поезій «Серця живе джерело» (2000, 2001), книг, присвячених науковій творчості професорів В. Полека («Сівач духовності») (2002) та художній творчості С.Пушика («Сло-

Степан Хороб

во і доля» (2004). С. Хороб – співавтор навчальних посібників «Франкова криниця» (1991), «Нарисів з поетики: теоретико-методологічні та історико-літературні виміри» (2008), підручника з української літератури на замовлення МОН України для студентів вищих навчальних закладів «Історія української літератури кінця XIX початку XX ст.» (2006), розділів в академічній «Історії української літератури» у 10 т. (Т.7. – «Драматургія і театр Івана Франка», Т.8. – «Українська драматургія 20-30-х років у Західній Україні та діаспорі»), що підготовлені до друку в Інституті літератури імені Т. Шевченка НАН України.

Культурна та етична вартість цих наукових проєктів безсумнівна. Щоправда, важко збагнути, коли він встигає бути і членом редколегії наукових і культурно-просвітніх часописів «Вісник Львівського університету. Серія філологічна», «Українознавчі студії», «Етнос і культура», «Обрії», «Гірська школа українських Карпат», «Краєзнавець Прикарпаття», горстки наукових і культурно-освітніх видань, дійсним членом Наукового товариства ім. Шевченка, головним редактором випуску Івано-Франківського НТШ «Слово». Вочевидь, силу духу черпає в затишній й ошатній батьківській оселі в Драгомирчанах, де досі панує атмосфера галицьких духовних цінностей, в спілкуванні з однодумцями та друзями. У любові дружини Марти, з якою ділить всі радощі і скорботи, дочок Мирослави та Соломії, наділений філологічним хистом, та онука Назара, яким так пишається. До сказаного додаю ще рефлексію: і в насолоді, яку отримує, коли залишається в оселі, переповненій книгами та мистецькими полотнами, наодинці з друкарською машинкою, яка натхненно співає під його пальцями, найвірнішою подругою творчого усамітнення. Та найбільшою втіхою для Степана Хороба, звісно, є здобутки його учнів, з якими він щедро ділиться духовними скарбами і котрі зичать своєму Учителеві вивершення усіх високолетних задумів і нових духовних висот.

5 січня – 80 років Софії Комановській, педагогові, краєзнавцю. Народилася у Станіславові (Івано-Франківську) в родині вчителя Михайла Комановського. Закінчила Станіславську СШ №2 (1948), Бурят-Монгольський учительський, (1955) та Кримський (1962) педагогічний інститути. У 1949 році була виселена у Бурят-Монгольську АРСР. У 1956-1986 рр. працювала учителькою географії Радчанської НСШ Тименицького району. Вела значну роботу з учнями з краєзнавства. Була під постійним наглядом КДБ.

12 січня – 60 років Василю Бабію, педагогові, краєзнавцю, письменникові. Народився у селі Серафінці Городенківського району. Закінчив історичний факультет Івано-Франківського педагогічного інституту ім. В. С. Стефаника (1978). З 1983 – учитель (з 1993-директор) Хмелівської школи Богородчанського району. Працівник Богородчанської райдержадміністрації. Автор кількох збірок оповідань, історичного роману «Дві корони» (2000), 30 окремих видань на історичну та краєзнавчу тематику, близько 10 краєзнавчих видань у співавторстві, численних краєзнавчих статей.

18 січня – 60 років Тетяні Завгородній, вченому-педагогові, доктору педагогічних наук, професорові. Народилася в Івано-Франківську. Закінчила фізико-математичний факультет Івано-Франківського педінституту імені В. Стефаника, викладала у школі фізику й математику, була заступником директора з навчально-виховної роботи. У 1984 захистила кандидатську, а у 2000 – докторську дисертації. З 1984 року працює у Прикарпатському національному університеті імені В. Стефаника. Нині – зав. кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика. Коло наукових досліджень – проблеми виховання, історія дидактичної думки в Галичині, дослідження творчих здобутків галицьких педагогів, чиї імена були незаслужено забуті. Авторка кількох монографій, навчальних посібників та понад 100 наукових статей. Керівник наукової школи етнопедогогіки та українознавства яку заснував академік М. Стельмахович.

25 січня – 60 років Василю Ганущаку, поетові й журналісту. Народився у селі Микитинці Косівського Району. Закінчив Рогатинський ветзоотехнікум (1968). Навчався на факультеті української філології Львівського університету імені І. Франка (1970-1973), з якого був виключений під час чергового наступу на українську культуру. У 1974-1985 працював на Калуському ВО «Хлорвініл». Закінчив заочно Літературний інститут імені М. Горького (1984). У 1985-1990 – кореспондент газети «Комсомольський прапор», у 1990-1999 – заступник редактора газети «Наш час». Досліджує творчість письменників української діаспори – вихідців з Прикарпаття, історію рідного краю. Автор низки літературознавчих та краєзнавчих статей, поетичних збірок, віршованих скоромовок для дітей. Перекладач з білоруської мови.

1 лютого – 70 років Іванові Макаровському, історикові, правнику, викладачеві-політологу. Народився у селі Новоселиця Кельменецького району Чернівецької області. Вчителював, а з 1966 року викладач

Івано-Франківського інституту нафти і газу (нині Прикарпатський національний університет нафти і газу), де у 1997 отримав звання доцента правознавства. Член «Просвіти» (з 1990). Досліджує проблеми української національно-демократичної думки, вивчає творчу спадщину М. Драгоманова, Ю. Федьковича, І. Франка, О. Маковея. Організатор та учасник багатьох обласних та регіональних науково-теоретичних конференцій, автор низки літературознавчих та краєзнавчих статей.

17 лютого – 60 років Мирославу Герасиміву. У 1973 році закінчив Львівський інститут фізичної культури. Працював учителем фізвиховання у Тяпчинській ЗОШ I-II ст. Болехівської міськради. Керівник туристичного гуртка при Болехівському будинку школяра, інструктор шкільного туризму, брав участь у суддівстві обласних та міських змагань юних туристів. Виступав за команду вчителів Долинського району на обласних змаганнях учителів. Команда Підберезької школи під керівництвом М. Герасиміва неодноразово була призером обласних змагань юних туристів. Керівник походів першої та другої категорії складності Карпатами, брав участь в організації та проведенні обласних та районних семінарів з підготовки туристського активу. Був членом районної та міської туристських маршрутно-кваліфікаційних комісій.

15 березня – 160 років Володимирові Шухевичу, педагогові, етнографу та громадсько-культурному діячеві. Народився у селі Тишківці, тепер Городенківського району в родині священика і письменника Осипа Шухевича. У 1877 році закінчив Львівський університет. З 1880 вчителював у реальній школі м. Львова. Заснував і редагував дитячий журнал «Дзвінок» (1890-1895), а з 1893 – часопис «Учитель», в яких друкував твори українських письменників, педагогічні статті. Був головою українських товариств «Руська бесіда» (1896-1904), «Львівського Бояна» (1891-1903), Музичного товариства ім. М. Лисенка, дійсний член НТШ у Львові, член головного відділу товариства «Просвіта», дорадник галицького митрополита, пізніше кардинала С. Сембратовича. Разом з О. Барвінським, А. Вахнянином та Ю. Целевичем організував християнсько-суспільну партію друкованим органом якої був часопис «Руслан». Понад 20 років збирав етнографічні матеріали, організовував вистави і музеї, підтримував особисті та листовні зв'язки з багатьма діячами української та світової культур. Основна його праця «Гуцульщина» (ч. 1-5, Львів, 1899 -1908), в якій уперше детально висвітлено матеріальну і духовну культуру гуцулів. Праця високо оцінена вітчизняними та зарубіжними вченими і зараз є настільною книгою для дослідників Гуцульщини. Помер 5 квітня 1915 року у Львові.

15 березня – 70 років Ігореві Деркачу, художникові, краєзнавцю. Народився в Івано-Франківську. Закінчив Московський університет мистецтв. Його роботи в галузі графіки, плаката і живопису становлять загальний доробок в якому основне місце займає історико-культурна спадщина нашого краю. Серед творів І. Деркача багато ілюстрацій і робіт, присвячених 800-річчю «Слова о полку Ігоревім»,

«1100-річчю заснування Галича, низка графічних робіт з історії Скиту Мянвського, обласного центру, місць перебування Івана Франка на Прикарпатті, пам'яток архітектури області, серія портретів культурних та політичних діячів України. І. Деркач – заслужений працівник культури України, член Національної спілки журналістів України, почесний член обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців, лауреат обласних премій імені Івана Вагилевича та Івана Крип'якевича. Помер 1 липня 2005 року. Похований в Івано-Франківську.

23 березня – 120 років Ганні Герасимович, майстрині художньої вишивки, педагогу. Народилась у селі Пилипче, тепер Тернопільської області в родині греко-католицького священика Юліяна Герасимовича. З 1899 проживала у селі Рибне Косівського району. Навчалася в Українському інституті для дівчат у Перемишлі, живопису – у художника М. Івасюка в Чернівцях (1907-1908). Проживала у домі О. Кобилянської. У 1919-1925 працювала в Коломиї, потім – у Косові у мистецтво-промисловій спілці «Гуцульське мистецтво», організованій М. Куриленком та її батьком. У 1940-1956 – викладач вишивки у Косівському училищі прикладного мистецтва, виховала низку відомих майстрів художньої вишивки. Володіла всіма її засобами і прийомами, збагатила традиційний орнамент новими композиційними рішеннями. Авторка вишитих портретів Т. Шевченка, І. Франка, Марка Черемшини, композиції «На полонині», чоловічих сорочок, рушників, серветок, верет і килимів, низки натюрмортів, пейзажів та портретів гуцулів. Учасниця республіканських та обласних художньо-промислових виставок. Член Спілки художників України (з 1958), заслужений майстер народної творчості УРСР (з 1960). Померла 31 березня 1974 року. Похована в Косові.

24 березня – 140 років Олені Кисілевській-Сіменович (літ. псевдонім О. Галичанка, Незнана), письменниці, журналістці, громадсько-культурній діячці. Народилась у м. Монастириськ, тепер Тернопільської області. Навчалася у Станиславів та Львові. У 1919-1939 жила у Коломиї, працювала у «Руському жіночому кружку», була редактором часопису і альманаху «Жіноча доля», двотижневика «Жіноча воля» і «Світ Молоді». Посол до польського сейму (1928) і сенаторка польського сенату (1930). Одна з організаторок Товариства руських жінок, Союзу українок та світового жіночого конгресу у Станиславіві (1934). З 1944 – на еміграції. З 1948 – голова Світової федерації українських жіночих організаційб (СФУЖО). Друкувалася в часописах і альманахах, які редагувала. Авторка багатьох статей, оповідань, нарисів, книг-вражень від численних подорожей. На основі народних переказів Косівщини написала книги «Кілька оповідань діда Івана» (1920), «До комори Довбуша» (1925). Записувала казки, пісні, народні звичаї. Частково їх опублікував В. Гнатюк у виданнях «Похоронні звичаї й обряди в селі Товмачику Коломийського повіту» та «Етнографічному збірнику» (1912). Фольклорні записи О. Кисілевської зберігаються в ІМФЕ НАН України. Померла 29 березня 1956 року в м. Оттава (Канада).

25 березня – 110 років Ірині Матасяк, педагогу, музейному працівнику. Народилась у Львові. Закінчила Львівську учительську семінарію (1918) та Варшавський учительський інститут (1934). Учителювала в Рівному, Здолбунові, Варшавському воєводстві (1920-1939). Член компартії Польщі (1925-1939) та ВКП(б) – 1949-1952. 1940 заарештована німцями, працювала на фабриці в Німеччині. У 1944-1945 інспектор коломийського міськвно, завідувач дитячого садка. З 1945 по 1966 – старший науковий працівник у відділі обробки шкіри і металу Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття. Автор праць «Гуцульське металеві вироби» (1954), «Виставки творів Ярослава Васильовича Пстрака» (1959) і низки каталогів, тематико-експозиційних планів експозицій та виставок. Популяризатор народного мистецтва Гуцульщини. Померла у 1968 році в Коломиї.

1 квітня – 90 років Іванові Прусу, педагогові, краєзнавцю. Народився на Хмельниччині. Учасник Другої світової війни. У 1944-1945 – відповідальний секретар районної газети «Зоря» Хмельницької області. У 1948-1949 – викладач, у 1949-1957 – директор залізничного училища у м. Підволочиську З 1968 – старший викладач, доцент кафедри наукових основ управління школою Івано-Франківського педінституту імені В. Стефаніка. Кандидат педагогічних наук. Керівник студентського краєзнавчого клубу «Ватра», один з організаторів і голова ради Музею освіти Прикарпаття. Автор багатьох праць та статей на педагогічну та краєзнавчу тематику. Помер у 1988 році, похований в Івано-Франківську.

1 квітня – 60 років Орестові Петрашу, краєзнавцю. Народився у с. Остриня Тлумацького району. Інженер, заступник голови осередку ТУМ в Івано-Франківському обласному державному об'єднанні спиртової промисловості. Вивчав історію рідного краю. Автор книги «Наш Княгинин» (2001), статей на краєзнавчу тематику.

7 квітня - 70 років Олександрі Зварчук (Колодій), педагогові, громадсько-культурній діячці. Народилась у м. Делятин, тепер селище Надвірнянського району. Закінчила фізико-математичний факультет Івано-Франківського педінституту ім. В. Стефаніка. Вчителювала на Надвірнянщині. У 1990 обрана головою районної організації товариства «Меморіал». Учасниця розкопок жертв, замордованих енкаведистами у Ланчині та Надвірній, фашистами у Тетерові. Директор Музею історії Надвірнянщини. Автор статей на краєзнавчу тематику у періодичних виданнях, історико-просвітницьких виступів по районному телебаченню та радіомовленню.

20 квітня – 120 років Петрові Шекеріку-Донікві (літ. псевдоніми: Ярема, Тур, Радикал, Січовик, Гуцул), етнографові, письменнику, суспільно-політичному і культурному діячеві. Народився у с. Голови, тепер Верховинського району. Закінчив сільську початкову школу. Допомога збирав фольклорно-етнографічні матеріали Л. Гарматію, В. Гнатюку, І. Франку, Г. Хоткевичу та М. Коцю-

бинському, які частково були опубліковані у працях В. Шухевича «Гуцульщина» ч. 4-5 та В. Гнатюка (Етнографічний збірник, Тт. 24, 31-34, МЕН, Т. 18). Автор 106 оповідань з життя гуцулів, написаних гуцульським діалектом. У Жаб'ї (тепер с-ще Верховина) був головою читальні «Просвіта», «Каси відродження Гуцульщини», заступником голови товариства «Сільський господар», секретарем «Народної Спілки», засновником «Січей», читалень. У 20-30-их роках організував школу в присілку Жаб'я «Під Синицями» і один рік утримував її своїм коштом, курси з ліквідації неписьменності, аматорський гурток, відновив Касу відродження Гуцульщини, читальню «Просвіти» та допомагав у будівництві для неї будинку. Помер у 1969 році.

29 квітня – 180 років Миколі Кобринському (літ. псевдонім Николай Гуцул), фольклористу, священику УГКЦ, громадсько-культурному діячеві і педагогу. Народився у м. Чернівці в родині вчителя Миколи Кобринського. Закінчив теологічний факультет Львівського університету (1852), навчався на філософському факультеті цього ж університету. З 1852 – шкільний інспектор Перегінської округи, де заснував 27 шкіл, а в Ціневі – читальню. З 1856 – парох Ціневи. У 1855-1956 – співробітник «Зорі галицької». Уклав збірник пісень і переказів Долинської округи та «Гуцульський словник», якими користувалися Я. Головацький та Є. Желехівський Помер у с. Цінева, тепер Ценява Рожнятівського району, 14 травня 1893 року.

22 травня – 130 років Іванові Зілінському (літ. псевдонім Іван Коростенський), мовознавцеві й педагогу. Народився у с. Красна (тепер Польща) у багатодітній селянській родині. Закінчив місцеву школу і Перемиську гімназію (1900). Теологію студіював у Перемішлі, потім славистику, класичну та германську філологію у Віденському університеті. У 1907 році захистив докторську дисертацію «Нариси фонетики українських говорів в Австро-Угорщині». У 1907-1912 – вчитель у гімназіях Бережан і Станиславова, у 1913-1914 – у Львові. Часто їздив по селах Галичини, Закарпаття, Волині, Полісся та на запрошення російської Академії Наук на Східну Україну, де записував особливості місцевих говірок. Під час Першої світової війни служив старшиною в австрійській армії. Після війни вчителював в українській академічній гімназії у Львові. З 1926 – професор Краківського університету. Під час німецької окупації – директор Українського видавництва у Кракові. З 1946 року – професор Карлового університету у Празі. Автор багатьох праць з діалектології української мови, географії діалектів, багатьох мовознавчих та краєзнавчих статей, кількох шкільних підручників. Помер 23 квітня 1952 року у Празі (Чехія).

1 червня – 60 років Володимирові Пахомову, педагогові, літературознавцю. Народився у с-щі Обертин Тлумацького району. Закінчив філологічний факультет Львівського університету (1971). Працював на педагогічних, партійних та громадських посадах. Захистив кандидатську дисертацію «Творча спадщина Ольги Дучимінської» (1998). Доцент кафедри правознавства Івано-Франківського національ-

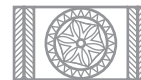
ного технічного університету нафти і газу. Досліджує літературне краєзнавство Прикарпаття. Брав участь у створенні Етнографічного музею та Кімнати-музею Марійки Пігірянки у Тлумачі і Антонівці, музеїв у селах Тлумацького району: Михайла Бринського (с. Долина), історії сіл Буківна і Пужники. Автор понад 50 статей з літературного краєзнавства.

11 червня – 50 років Володимирові Паньківу, керівнику туристсько-краєзнавчих гуртків ОДЦТКУМ. Народився в с. Олієво-Королівка Городенківського району. Закінчив Чернівецький державний університет ім. Ю. Федьковича, за фахом філолог. Працював завучем, директором школи, інспектором відділу освіти. Здійснює категорійні туристські походи в Карпатах, пише поезії, музику до них та сам їх виконує. Написав понад 100 пісень про рідний край, людські долі. Заснував народознавчий музей дитячого санаторію «Ясень» Рожнятівського району.

26 червня – 80 років Петрові Масляку, краєзнавцю, педагогу. Народився у с. Бринь, тепер Галицького району. Закінчив Коломийський технікум механічної обробки деревини (1951) та філологічний факультет Станіславського педінституту (1958). Працював учителем української мови та літератури й німецької мови. З 1964 по 1992 займав посаду інженера механомонтажного управління «Мінмонтажспецбуду УРСР». Автор книги «Село край забутого шляху. Нарис історії села Бринь» (1998) та низки публікацій у пресі на історико-краєзнавчу тематику.

26 червня – 80 років Федору Погребеннику, вченому-літературознавцю. Народився у с. Рожнів, тепер Косівського району. Закінчив філологічний факультет Чернівецького університету (1953) та аспірантуру при ньому (1958). Працював заступником директора з наукової роботи Чернівецького краєзнавчого музею. З 1959 – старший науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Шевченка АН УРСР. Дослідник української літератури кінця XIX – поч. XX ст., міжслов'янських літературних взаємин, історії української критики й журналістики, текстолог. Захистив кандидатську (1960) та докторську (1980) дисертації. Професор, член СПУ, лауреат державної премії ім. Т. Шевченка (1953). Автор праць «Осип Маковей» (1969), «Лесь Мартович» (1971), «Василь Стефаник у слов'янських працях» (1936), «Сторінки життя і творчості Василя Стефаника» (1980), «Василь Стефаник: життя і творчість у документах, фотографіях, ілюстраціях» (1987). Один з авторів й упорядників 8-томної «Історії української літератури», видань «Світова велич Шевченка (1967)», «Ольга Кобилянська у критиці та спогадах (1963)», антології вірша І. Франка «Каменярі» в перекладах мовами народів світу, зібрання творів І. Франка у 50-и томах, книжки «Наша дума, наша пісня (1991), нарису «Богдан Лепкий» (1992), довідника «З Україною в серці» (1995); про письменників-емігрантів, вихідців з Прикарпаття). Колекціонер рідкісних книг, фотографій. Працював над написанням історії рідного села. Бібліографічний покажчик праць Ф. Погребенника, складений до його 70-річчя, включає майже 1300 позицій.

Арсенич Петро – голова обласної організації товариства «Просвіта», доцент Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Бабій Василь – письменник, краєзнавець, педагог.

Бігусяк Михайло – кандидат філологічних наук, доцент, директор Наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Бурдуланюк Василь – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Бурдуланюк Галина – викладач кафедри історії України Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Виноградник Теофіл – заслужений юрист України, член Національної спілки журналістів України.

Воробець Михайло – учитель Рогатинської ЗОШ №2, керівник шкільного краєзнавчого гуртка.

Гаврилів Богдан – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, голова обласної організації Національної спілки краєзнавців.

Грабовецький Володимир – доктор історичних наук, академік вищої школи України, професор кафедри історії України Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Гуцуляк Олег – кандидат філософських наук, заступник директора Наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Косило Ірина – завідувач відділу обласного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді.

Косило Любов – науковий працівник Карпатського національного природного парку.

Косило Михайло – директор обласного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді.

Купчинський Богдан – історик, краєзнавець, підприємець.

Левицький Адріян – учитель-пенсіонер.

Монолатій Іван – кандидат історичних наук, доктор філософії, доцент кафедри політології Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Ровенко Олексій – учитель-пенсіонер, керівник фольклорного ансамблю «Музики» с. Горохолино Богородчанського району.

Смірнов Володимир – директор Літературного музею Прикарпаття.

Стопчатівський Василь – викладач Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Табачин Лариса – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Інституту філології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Турянська Олександра – етномузиколог, краєзнавець.

Фіглевський Мечислав – кандидат філософських наук, доцент філософського факультету Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Чудовська Марта – студентка Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Шпільчак Уляна – студентка Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Яченко Роман – асистент кафедри екології Інституту менеджменту та екології «Галицька академія».

